
CEDANT ARMA
Robert Barclay
Bury Hill

EX SCIENTIA SPES
JULIUS S. HELD

Guilford. 1836.

JOACHIMI DE SANDRART,
IN STOCKAV,
ADMIRANDA
STATVARIÆ.

SCVLPTVRÆ VETERIS
ADMIRANDA,
SIVE
DELINEATIO VERA
PERFECTISSIMARVM EMINENTISSIMARVM-QVE
STATVARUM,
unà cum artis hujus nobilisſimæ Theoria,

SERENISSIMO AC POTENTISSIMO PRINCIPI AC DOMINO,
DOMINO CAROLO,
Comiti Palat. Rheni, S. Rom. Imp. Archith. & Electori, Bavariæ Duci, &c. &c.

conſecrata

à

JOACHIMO DE SANDRART,
IN STOCKAV.

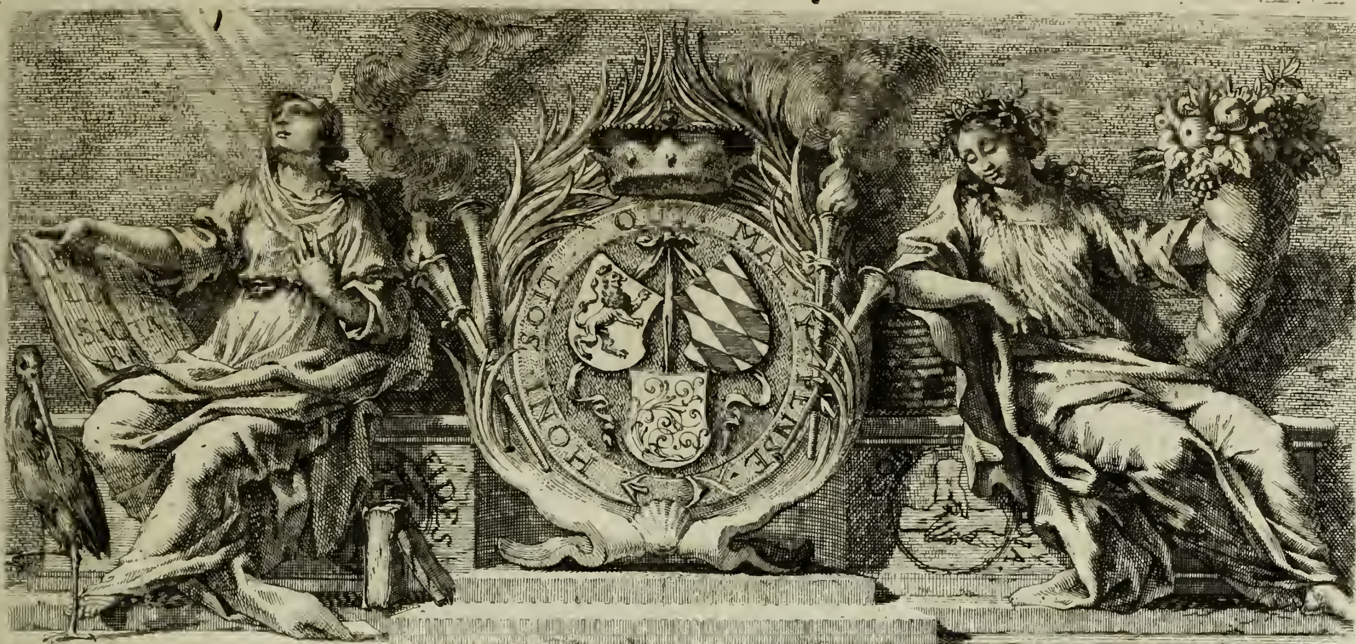

NORIMBERGÆ,

Typis Chriſtiani Sigismundi Frobergii, ſumtibus Autoris.

Francofurti, apud Michaëlem & Joh. Fridericum Endteros, ac Johannem de Sandrart.

Anno clↄ Iↄc LXXV

SERENISSIME AC POTENTISSIME
PRINCEPS ELECTOR,
DOMINE CLEMENTISSIME:

LAudatur exquiſitiſſimis verbis ſtatuarum honor, tanquam peculiare quoddam Majeſtatis publicæ redhoſtimentum: Fortibus ac prudentibus Viris hoc decus tributum. Inter eos facilè primas obtinuerunt *Horatius Cocles*, cui ſtatua in comitio poſita, quod ſolus à ponte ſublicio hoſtes arcuiſſet: *Junius Brutus*, cui in Capitolio, medios inter Reges, quod fortiſſimè regno pepuliſſet Tarquinios: *Cato Major*, cui in æde Salutis, quod Romanorum remp. inclinatam in integrum reſtituiſſet: *Auguſtus Cæſar*, cui in ponte Tiberis & Arimini, quod Flaminiam viam, qua ducturus erat exercitum, ſtatim inſtauraſſet Quot, quæſo, ſtatuas tum Equeſtres tum Curules Palatina regio Servatori Liberatoríque ſuo debebit; quam, inſtar columnæ, violenti Martis furor dejecit, afflixit, ac deturbavit? Majores certè experiundi erunt & ſubeundi labores, quàm quos Sixtus V. in tribus obeliſcis, qui Romæ jacebant, erigendis ſuſceperat. Hoc breve dicam: Rhenus ipſe ſibi ſtatua eſt! Cæterum orbis Chriſtianus mi-

rificè Tuam, SANCTISSIME PRINCEPS, religionis curam approbare videtur, quæ minimè fucata, nec, prout dominationi expedit, obtentui ſumta, ceu temporibus ſerviens, aut in oſtentationem compoſita; ſed omnibus veræ pietatis officiis Aulæ in exemplum, & ſcripto Philotheis in documentum teſtata. Ab æquitate, lege, inſtitutis non recedis; jus ſuum nemini eripis; Te ſubditis æquum præbes: Hæret lateri tuo, quisquis acceſſit; finemque ſermoni ſuo cuique pudor facit: Sincerum atque ab omni colluvione doli aut inſidiarum incorruptum pectus ſervas. Porrò nihil illuſtrius ac ſublimius dici, aut excogitari poſſe crediderim, quàm quod ab Arithmeticis & Geometris munitiones concinnè delineatas debita propugnaculorum ſtructura comūnire didiciſti. Ne multa; quinque aut ſex columnæ lapideæ, fuſiles, quas olim Carolus Magnus ex Ravenna Italiæ, unà cum aliis columnis, exportari fecit, modò *Ingelhemio*, pòſt *Heidelbergæ* ſpectaculo fuerunt; *Princeps* enim *Palatinus Philipus, eò tranſtulit, ibíque in arce eas* (Frehero teſte) *in perpetuam artis fuſoriæ memoriam erexit.* Ecquando ſtatuariam Principes eximia non dilexerunt charitate? Æneum ſtare, magnum eſſe videtur generoſis Viris; ſed *Tibi*, DOMINE CLEMENTISSIME, *quia bonus es, ac rectè imperas* (quod Mæcenas dixit Auguſto) *univerſa terra templum erit, pro delubris omnes urbes; omnes homines pro ſtatuis: Quorum in animis ſemper cum gloria reſidebis.* Nihilo tamen minus clienti mihi (ceu ſpes eſt) dabis, ut artium Propugnatori, in Cujus clientela ſunt, has omnes ſtatuas ad perenne teſtimonium non ponam, ſed denuntiem; & ritu veterum quoq; adſcribam, PATRONO, ob ipſum patrocinium: Quia ad poſteritatis memoriam pertinere arbitror, ut Principem noſtra ætate in plurimis admirandum diuturnitas illarum tradat animis poſterorum. Ad ultimum vive, PRINCEPS GLORIOSISSIME, rebus ſupra votum fluentibus; Electoratum feliciter capeſſe, guberna, moderare; & hoc, quicquid eſt libri, ad pedes Tuos humillima veneratione devolvi, Celſiſſimóq; Serenitatis Tuæ nomine, à malorum injuriis ſecurum eſſe, clementiſſimè patere.

Part. II. Orig. Palat. c. 11.

Norimbergæ, die 12. Octobr. anno Gratiæ cIↃ IↃc LXXX.

SERENISSIMÆ CELSITVDINI TVÆ

ſubjectiſſimus ac devotiſſimus
JOACHIMVS DE SANDRART.

AD LECTORES.

Væ Autor Nobiliſſimus Germanico ſermone tractavit, ea Latinis
literis mandavi, & Statuariam hanc Latinè loqui primus inſti-
tui; ſecutus fideliter tam Græcos quàm Romanos, tam veteres
quàm recentes fabularum interpretes; ex quibus hæc, quæ diſperſa
erant, initiò cogebantur: Invita & recuſantia violentiùs trans-
ferre haud ſuſtinui. Raro appinxi aliquid novi; ſi tamen nonnul-
la his admiſcui, rarenter id factum eſt: Erant enim præclara, quæ auctoribus ſu-
is jure ac meritò accepta retuli. Si omnes lectores una mente non conſentiant, ne-
que de cæteris judicium Autoris & horum par atq; unum fuerit, amicam diſſenſio-
nem toleranter feremus: Nec verò affectanda eſſe ſemper elata & excelſa *autu-*
mavi; nam ut in pictura *(inquit Plinius)* lumen non alia res magis, quàm um- Plin. lib.
bra commendat; ita orationem tam ſummittere, quàm attollere decet. *Sed quid* III. epiſt. 13.
ego hæc doctiſſimis viris? De cætero ſummi laboris, ſummæq; induſtriæ Senex, pror-
ſus intentus cuncta parare, hoc ſedulò faciebat, ut maxima cura ſtudióq; Statuas
illas conquireret, à Græcis pariter ac Romanis è marmore ſcalptas, aut ex ære fa-
ctas: Has enim Ipſe vel Romæ potiſſimum, vel circa Romam, exquiſitè cogita-
téq; delineavit; aut noviter inventas aliorum manu adornavit, & ab optimis
ætatis noſtræ cælatorib9 æri curavit incidi accuratiſſimè. Nec ſine impendio nuper,
& quid dico nuper? immò verò modò, ac planè paullò inventas in eundem hunc nu-
merũ congregavit, acceſſionem faciens haud pœnitendam. Ejuſcemodi eſt illa JO-
VIS OLYMPII, *cujus ſingularem & admirandam artem Vir in ſtudiis doctrinæ*
multi atq; celebrati nominis Spanhemius, ὁ πάνυ, ex aureo Dionis ore laudavit Spanh.
his verbis: Meminiſti fortè apud Dionem illum, ut voluptatem ex conſpe- Diſſ. I. de Præſt. &
ctu ſtatuæ Jovis Olympii ſuaviter alicubi extollat; ut non homines ſolùm, uſu num.
ſed bruta etiam illius ſpectaculo adfici, immò adflictis malorum oblivionem p. 32.
conciliari ſtatuat: illámque virtutem incredibilem non auro, vel ebori, ex
quibus conſtabat illud Phidiæ miraculum; ſed divinæ cujuſdam artis præ-
ſtantiæ continuò adſcribat. *Quid eſt præterea? nihil ſanè, niſi illud, ut Au-*
tor ſemper in laude verſatus, & circumfluens gloria, more illorum, qui liberali-
um artium cognitione cultuq; celebres fuère, ſuæ etiam induſtriæ præmia in ſta-
tuis conſequatur; *quas* literæ dederant, ſi trabeæ non dediſſent. *Verùm is abs* Sidon. lib.
hujus quidem uſura gloriæ ita temperavit animum, ut de aliorum laude magis V. epiſt. 5.
ſolicitus, ALBERTI DVRERI, poſt annos centum & quinquaginta ſepul-
chrum æreò exornare monumento; & laurea, gratiſſima buſtis janitrice, oſſa
Illius coronare decreverit. An illa magnis laboribus parta amiſit longo inter-
vallo viriditatem? Epigraphe, tanto artifice digna:

FABITVR HOC ALIQVIS, MEA SEMPER GLORIA VIVET!

Quod ſupereſt, rogo, *Lectores doctiſſimi*, ut pari *integritate*, ſi qua exiſtima-
bitis addenda, commutanda, omittenda indicetis: *Illi* difficile eſt hucuſque,
animum intendere in *labore*; difficile & Vobis. Sed tamen ut ſculptorem,
ut pictorem, qui filii imaginem faceret, admoneretis, quid exprimere, quid
emendare deberet: Ita *Noſtrum* quoque formate, regite; qui non fragilem
& caducam, ſed immortalem *ingenii ſui* effigiem conatur efficere; quæ hoc
diuturnior erit, quò verior, melior, abſolutior fuerit. *Quod Plinius Spurin-* Plin. lib.
næ ſuo & Cocciæ de filio, triumphali ſtatua donato, quondam ſcripſerat. Fa- III. ep. 10
vete ergò, & legite.

C. ARNOLDVS.

CAP.

CAP. I.

De

REGVLIS STATVARIÆ PROLVDIVM.

Statuariæ principia: *Statuæ, ex* utraque Academia *collectæ: Autoris* propositum: *Errores veterum: Statuæ* selectiores: *Opera* Græcorum, *ex albo marmore: Artifices, circa* Alexandri M. tempora: *Alexandri imago,* ex Atho monte: *Antiquitas statuis* falsò *denegata:* Homeri imago *antiquissima:* Philosophorum *ac* Poëtarum *statuæ:* Homerici nummi: *Vultus ac habitus statuarum verus: Nummi ex statuis desumti:* Gran maniera Greca.

Statuariæ principia.

VSu periti pulchrè asseverant, sempérque hoc liquidò confirmant, in addiscendis primarum linearum principiis, in statuaria item atque pictoria, nec non aliis scientiis, nullam certiorem melioremque docendi methodum dari, quàm quæ in antiquissimis statuis, imaginibus, & historiis, Romæ ut plurimùm occurrentibus, reperitur atque ostenditur. Ex his enim hodienum omnis Europa diligenter edocetur; hæ tibi, quid facias, definiunt; te instituunt, tibi præcepta dant: Quid multis? alia sibi ratione viam munire, ad artem hanc addiscendam, vel alias huic præferre, nullus mortalium potest. Quamobrem in hac ipsa Academia Sculpturam proprio hoc niti fundamento, haud inconsultum fore arbitratus sum; selectis, nobilioribus ex utraque illius parte statuis, aliisque rarioribus velut ex abundanti superadditis: Vt universæ ac singulæ expenderentur quasi ad regulam & libellam; nec (dicente Vitruvio) amussium desideraretur.

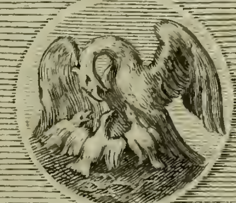
Statuæ, ex utraq; Academia, collectæ.

Autoris propositum.

Ad me ipsum verò quod attinet, nihil magis in votis habui, quàm ut alius operam meam antevertendo, hos labores ac sumtus in se recepisset; mihique ingens hoc onus præripuisset: Quoniam verò paucissima ad imitamen antiquitatis exempla in æneis figuris, vel etiam lineamentis repertu dantur; sæpè questus sum, quod plerique (fidem oculorum testor) in tam gravi nec indigna re, chartas tantùm collutulaverint, vilissimísque nugis, ceu inexperti solent, undique repleverint: Dum quivis ferè unus, pro ingenii sui modulo, tam altam sublimitatem tam negligenter oculis nostris subjecit, & à recto tramite prorsus deviavit; parum scilicet curans, quàm incongruo & inconvenienti usu antiquissimas optimásque statuas exhiberet; formam, mensuram, ordinem permutaret; necessarium discrimen, externámque perfectionem haud observaret; neglectáque artis proprietate, aberraret facillimè. Nonnulli in duritie rigidorum musculorum adeò deflexerunt, ut delineationes aut etiam æri incisæ imagines eorundem, cum ipsis (ceu vocant) originalibus collatæ, planè dispares diversæque esse videantur: Secuti enim isti videntur simplicitatem præceptorum suorum, neglecta omni antiquitate, cujus vestigia anxio pede premere debuissent. Quo tandem factum est, ut longiùs à Roma dissiti, antiquitatis desiderio, velut imperiti in errorem inducerentur; & à via

Errores veterum.

R. Collin Calcogr. Regis sculp. Bruxellæ.

PAR SON TRES HVMBLE SERVITEVR R. COLLIN, M.DC.LXXIX.

à via veritatis excussi, nec minora industriæ quàm temporis detrimenta fecisse deprehenderunt.

Quapropter ut magna ac præclara Germanorum prosapia, ab illis Originibus, quas Vrbs habet, longè disjuncta, nec sumtibus itinerum ferendis semper habilis, vera habeat, queis utatur, fundamenta; id unicè egi, ut selectiores, &, studio meo maximè inservientes statuas, profusos sumtus faciens, manu & opera celeberrimorum sculptorum, æri (quantum impendio diligentiáque poterant) incidi curarem. Et quanquam unus & item alter, exigua ornatus scientia, scalpro haud in altum surrexerit; integræ tamen ac perfectæ delineationi fides habenda est.

Statuæ selectiores.

Commemorabimus hoc loco antiquitates excellentissimas, quas Græci ut plurimum Italíque, ex albo marmore, fecerunt: Ex his verò Græcorum gloria eminet atque præfulget, vel ipsa Antiquitatum Academia, quæ Romæ est, teste; cum qua sæpiùs in collocutionem veni, & eminentiam illam *La gran maniera Greca* vocari, sedulò observavi.

Græcorum opera, ex albo marmore.

Quid? quod ante Alexandri tempora, & ætate ipsius, insignia opera, ac præclari artifices extitere, Statuariæ, Architecturæ, Picturæque peritissimi: Caussas desideranti binas indicamus: Primò, mirifica & incredibilia temporum eorundem monumenta, marmoreæ nimirum statuæ, atque in his *Amyntæ* ipsius nec non *Philippi*, velut majorum Alexandri, item numismata hodiéque conspicimus; neque ingens artificum in diversis Græciæ urbibus excellentissimorum numerus nos latet: Deinde, ipsis Alexandri temporibus, ars illa non demum inchoata, sed perfecta eò creverat; ut jam magnitudine sua laboraret. Tunc enim plurimæ manu *Apellis* depictæ tabulæ, & *Lysippi* cælo dolatæ statuæ, perfectionis potiùs, quàm antiquitatis laude nobiles hinc inde spectabantur. Nec facilè quis rudem atque inertem statuarium vel architectum dixerit, qui Alexandri imaginem ex monte Atho ita formare certò pollicitus erat, ut in dextra oppidum & 10000. subditorum teneret; ex sinistra autem magnum ac vehemens flumen per saxa decurreret, & agros irrigaret. Quibus argumentis, & quasi rerum notis utor ad probandum.

Artifices circa Alexandri M. tempora.

Imago Alexandri, ex Atho monte.

Et quamvis alii vehementer contendere perseverent, antiquas nempe statuas tempore eorum, quas exhibebant, ideò haud scalptas fuisse; quia subinde retractabantur, & ex instauratione redintegrabantur: Stat tamen sententia, illas priscis temporibus, ob excellentem pulchritudinem suam, politissima arte perfectas extitisse. Nemo certè inficias ibit, prisca hominum ætate pulcherrimas plurimásque surrexisse statuas; siquidem *Horatius Cocles* & *Clœlia* Romæ, imperante tunc Rege septimo, ac priusquam ibi cœpisset Respublica, capita sua extulere: Livium Pliniúmque testes facio, qui satis & abundè de his scripserunt.

Antiquitas statuis falsò denegata

Ad Homerum autem, veramq; ipsius imaginem quod attinet, dicant, queis libido est, artis hujus tunc nullam, vel exiguam prorsus notitiam in usu fuisse; & post obitum ejus, longo temporum progressu, effigiem illius ex ingenio fraudatorum fictam ac compositam esse: Sed ratione Plinii sententiam suam firmare sustinent, qui sæpius erravit ac falsus fuit. Neminem, ut arbitror, latet, fixum esse illud, à quo in cætera probationes nostræ exeunt, picturam æquè ac statuariam jam diu ante Homeri tempora confectam quasi atque absolutam fuisse. Et quanquam fortunæ inops, ceu plures Philosophi ac Poëtæ celeberrimi, nullo aut perquam parvo ære censeretur; nihilo tamen minus eis pretiosæ statuæ ponebantur, & monetæ cudebantur; quæ hodienum in theatris rerum artificialium ex marmore, metallis, & gemmis inveniuntur: Imprimis autem Homeri statua, humanæ formæ similis, ex Græco marmore, inter rariora Principis Justiniani (cujus profectò laus major est, quàm ut manu mea attentari debeat) cimelia id ipsum satis testatur. Brevi ut

Homeri imago antiquissima.

Philosophorum ac Poëtarum statuæ.

vi ut me expediam verbo, viris illuſtribus & ſimulacra, & altaria,& templa dicabantur. Ariſtoteles quoque nummorum Homericorum meminit; unde colligas licet, iſtos vel Alexandro antiquiores fuiſſe, quoniam hujus magiſter Homerus fuerat.

Nummi Homerici.

Vultus ac habitus ſtatuarum verus.

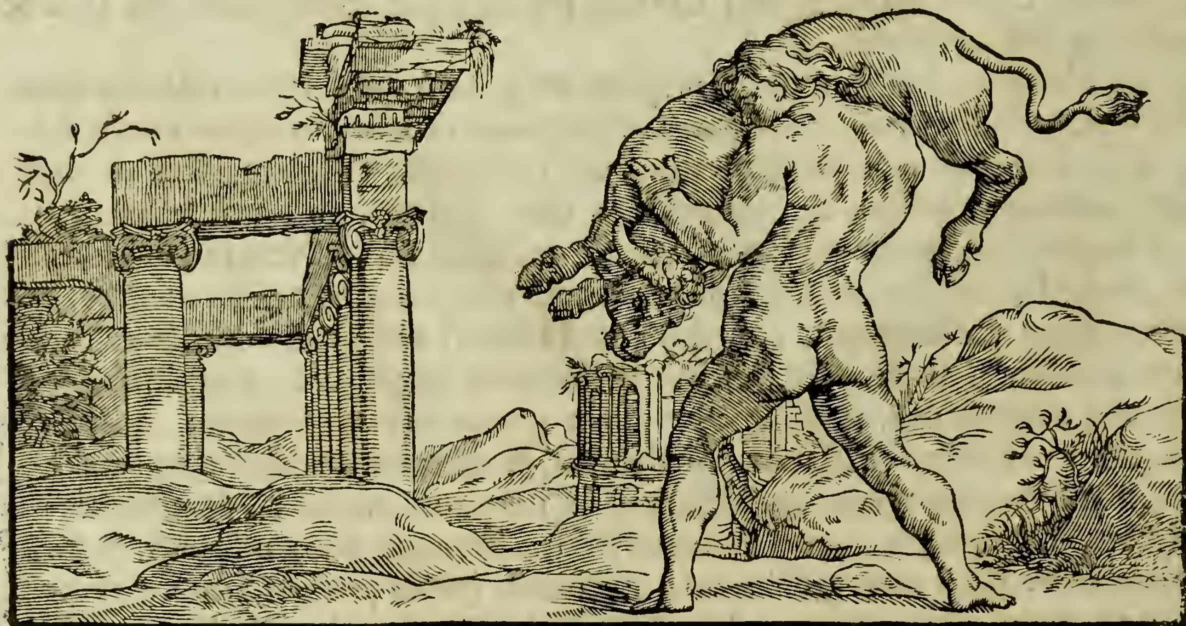
Nec à vero abludit, veterrimas ſtatuas non pro fingentium lubitu, decoris ergo, factas fuiſſe; ſed eas potius, quaſi ad vivum vultus ac habitus illuſtrium expreſſiſſe. Cum expugnata eſſet Corinthus, tria ſtatuarum millia Romam devehebantur; ex quibus Romani multa didicere, quæ Græcis accepta ferre debent: Illas enim, quæ Corinthi factæ erant, præ cæteris obſervarunt, ceu normam, & regulam, & præſcriptionem artis hujus conſtituentes. Quis eſt, inquam, qui dubitare debeat, ultrò id ipſum, queis pectus ſapit, fatentibus, quod *Lycurgi, Epaminondæ, Themiſtoclis, Solonis, Ariſtidis, Platonis, Miltiadis,* aliorúmque ſtatuæ, ipſis tunc florentibus, in nominis æternaturi memoriam ſtatutæ fuerint; quarum varias, adhuc Romæ, nec non in Anglia, Gallia, & Monachii admiramur. Vidi & ipſe ac notavi plurima hujuſcemodi ſigna, quæ in clinodiis, gemmis, achate, chriſtallo atque carniolis, potiores autem in nummis conſpiciebantur. Hinc facilis conjectura eſt, nec vulgare rei hujus indicium, præſtantiſſimos tunc vixiſſe artifices, quoniam in tam pretioſis materiis artem atque induſtriam ſuam poſteris exhibuerunt; ne labor ille inglorius eſſet.

Nummi ex ſtatuis deſumti, nec vice verſa.

Cæterum haud nos fallit opinio, quod nummi ex ſtatuis nec ſtatuæ ex nummis fuerint expreſſæ: Hac ipſa enim occaſione, effigies ſimul ac ſtatuæ univerſis ac ſingulis innoteſcebant; datáque opera nummi ſignabantur, ut quivis unus imagines illuſtrium minore pretio ſibi comparare poſſet. Oculis quoque ac manibus meis uſurpavi *Hectoris* & *Achillis* numiſmata, quorum facies ex eorundem ſtatuis proculdubio petita, exprimebantur.

Gran maniera Greca.

Hanc ipſam igitur artem, regnante Alexandro, magna cepiſſe incrementa, velut omnibus ſuis numeris & partibus completam, opera loquuntur Romæ celeberrima; quorum *(gran maniera Greca)* majorem Græcorum formulam ut auxio pede premanus, neceſſe eſt: Hanc intueamur, hanc ipſam ſequamur! *Quantum dignitatis,* inquit Val. Maximus, *à Rege Alexandro tributum arti exiſtimamus, qui ſe pingi ab uno Apelle, & fingi à Lyſippo tantummodò voluit.* Qua re motus, nullam vel ſtatuam, vel imaginem in hoc opere extare volui, quæ non dextera artificis perfecta, Romæ adhuc, inter præclara Procerum cimelia ſervatur: Judica de his Lector, fruere, ac imitare.

CAP.

CAP. II.

Statuariæ definitio: *Imaginis* vita & actiones: *Ejus* vestes: *Nec non* barbæ, *cum* capillis: *Imago ex omni parte* perfecta: *Imaginum* altitudo *ac longinquitas* audacior: *Magnitudo* insolita: *Item* divisio ac mensura *simulacri*: Oculi *mensura* optima.

VT pertinentibus ad Statuariam principiis ordiamur, brevi hanc circumscribemus, & propriam ejus vim definitione declarabimus: Statuaria ars est, quæ nimiam resecando & auferendo materiam, informi ligno, lapidi, vel ossi, aut metallo expetitam formam ac speciem præbet. Imprimis verò id observatione dignum est, quod omnes figuræ, & imagines, sive excisæ, sive scalptæ, sive flatæ aut fusæ fuerint, rotundum corpus necessariò requirant; ex quo dein artifex, singulari industria, partes membrorum producit atque perficit. *Statuariæ definitio.*

Præterea is mente prius concipere debet, vel judicium suum, vel exempla ac formulas aliorum secutus, quàm rem ipsam inchoet, aut præstet: Velut superbum ac turgidum, vel humilem, aut hilarem tristemve hominem; aut quicquid ipsi videbitur: Quoniam omnes ac singuli alios gestus, mores ac motus requirunt. Super hæc, dum hæ species in mente illius insident, affectus, & ætatem, & alias proprietates pensiculatiùs æstimare debet; ut imago, quasi primo intuitu, ipsa loquatur, quid sibi velit, & quid significet. Adhæc omnia consonare situ membra debent, ut pariter æqualiterque respondeant: Ne crura scilicet longiora sint, ne crassius caput, aut breviora brachia; sed distinctè membratimque tractanda sunt omnia, ut à capite usque ad calcem nihil desideretur. Si *Senem* finxeris, & brachia & crura, & manus & pedes, & reliqua membrorum series, incurvum, macilentum, labiis demissum, annis ac viribus defectissimum hominem; nec non musculos, nervos ac venas micantes, suo loco, decenter indicare opus est: Si *juvenilem* vultum formare velis, figuræ omnes rotundæ, glabræ, teneræ ac gratæ requiruntur. Verbo: cuncta simulacrorum membra ratione generis, ætatis ac naturæ ut concordent inter se, necesse est, in singulis partibus: Et statuarius comprehendere animo id omne debet, quod facturus est; ut cunctas proprietates, & quæ consequuntur, ritu viventium exprimat. *Imaginis vita & actiones.*

Vt simulacrum benè vestitum sit, modus tenendus erit in ipsa veste, ne valdè tenuis ac sicca (ut more artificum loquar) nec nimis aspera ac dura, ad instar lapidis videatur: Sed corpus ita plicis amicire studebit, ut nuditas ejus interdum sub illis agnoscatur; nonnunquam & artificiosè tegatur; sine duritie tamen, quæ membra imaginis deturpat. Hæc quidem ad artem pictoriam attinent; quoniam verò prisca ac venerabilis Antiquitas rem vestiariam, in ipsis statuis ab artificibus observandam, velut intenso digito, ad oculum nobis ostendit; nec melius quicquam in exemplum legi potest: Ob ulteriorem artis illius explanationem antiquas *Minervæ, Floræ, Cleopatræ, Sibyllæ Cumanæ*, aliarumque statuas nobilissimas, ceu veræ eruditionis magistras, adhibere sustinui. *Vestitus imaginis.*

Barbæ cũ capillis. De capillo ſimul ac barba nunc dicendum: Crines ingenio ſuo flexi, ingenti diligentia, in criſpos cincinnos & gradus molliter formari debent; quantum per ſcalpri lenitatem licet: Cùm verò ſtatuarii naturam arte ſua perficere haud queant, hanc ipſam ornatui poſthabendam autumo. Quodſi veſtitæ imagines manibus pedibúsque indigeant, membrorum dignitate opus ſuum artifex porrò cohoneſtabit.

Imago, ex omni parte perfecta. Super hæc, quoniam ſimulacra undiqueverſum, & quaſi in orbem contuemur, in facie pariter ac in tergo æqualis proportio atque perfectio tenenda erit; ita ut circumſpecta induſtria deprehendamus ſingula ritè diſpoſita, quæ concinnè ſibi reſpondeant: Delineatio recta ſit, actio ornata, rationis pariter ac judicii certamen emicet; ne artifex laude ingenii ſui deſtituatur. Quid multis? Elevatæ, ceu vocant, atque depictæ imagines mentem potius, quàm manum poſtulant.

Imaginum altitudo & longinquitas audacior. Simulacra, in excelſo & longinquo loco poſita, quoniam ſingularis eorundem puritas haud obſervatur, more veterum, rudiore ſcalpro perfici queunt: Dummodo elegans membrorum forma, cumprimis autem manuum, pedum, plicarúmque in veſtibus exprimatur; è quibus de artificis ingenio judicium meritò fertur. Quamobrem ſtatuæ & marmoreæ & æreæ, eminus conſpiciendæ, audaci manu dolari, & animoſiùs effici debent; ne tamen vel ex candore marmoris, vel æris nigredine arti quidquam decedat: Quoniam locorum diſtantia eam adjuvat, atque commendat. Quæ obſervatio in rotundis pariter ac planis veterum imaginibus, potiſſimum verò in arcubus triumphalibus, columnis pariter ac portis, Romæ; nec non in hodiernis monumentis, certè in celeberrima *S. Andreæ imagine*, quæ in S. Petri æde emicat, & *Quenoiſium* magiſtrum indicat, valdè conſpicua eſt.

Imaginum magnitudo inſolita. Super hæc notamus, imaginem ſive ſtatuam in ſublimiore loco ponendam, uno vel binis capitibus celſiorem laudari; quando ſcilicet inferius ſpatium minus eſt, quàm ut ſuſpicere illam queamus. Rationem ejus deſideras? eſt in proclivi: Quoniam illud ſimulacrum ob decurtatum inferiùs ſtantis ac ſuſpicientis viſum, ex oculis quaſi elabitur; ſed elongando ad rectam proportionem reducitur; ne ſcilicet pumilio vel homullus aliquis eſſe videatur. Cui verò modus hic diſplicuerit, is membra extenuet ſaltem, quæ gracilitate ſua idem efficient.

Diviſio & menſura imaginis. Solent autem ſtatuarii figuras ſuas capitum novem longitudine fabricari; ipſúmque ſimulacrum præcipuè in partes octo dividitur; ubi jugulum & collum una cum pedis altitudine novam quaſi partem conſtituunt: Partes enim duas conficiunt pedes, totidem genua usque ad virilem ſexum; corpus ipſum usq; ad cordis ſcrobiculum dat tertiam; à mento usq; ad frontem numeramus unam, unámque jugulum & nodoſa pedis vertebra, ad ſoleam usque, præbebunt: Ubi brachia axillis affixa, usque ad flexuram brachii intuemur, utrobique capitis unius; & brachia usque ad flexuram manus trium capitum menſuram implent. Quodſi autem homo aliquis brachia duo extendat, extenſio iſta longitudinem illius facilè æquabit. Super hæc, quia proportio hominis diverſa & inæqualis eſt, figuræ aliquot variarum proportionum, ad menſuræ ſimul ac ſexus diſcrepantiam attinentium, hoc loco adduntur; quas ut plurimum in artificioſiſſimis celeberrimíſque ſtatuis Romæ obſervavi, & earundem diſcrimina tum formæ tum menſuræ diligenter notavi.

Oculi menſura optima. Oculorum verò judicium pro ipſa regula habeamus, neceſſe eſt: Licet enim ſimulacri menſura juſta ſit, oculis tamen judicantium diſplicuerit; certè deſpicietur. Quamobrem affirmare ſuſtineo, quamvis menſuræ beneficio

figuræ

figuræ in ordinem ac proportionem redigantur; nihilo tamen minus oculo ſimul ac ratione opus eſſe: Quibus in conſilium adhibitis, opus illud proportionem, gratiam, delineationem ac perfectionem accipiet; ut laudem ratione dignam mereatur. Hæ ipſæ figuræ alias quidem *rotundæ* appellantur, quia ex omni parte ac latere conſpici queunt; ad inſtar hominis, quando obvertitur; à quo etiam illæ peti ac perſpici debent.

Certiſſimam igitur viam ingredietur artifex, ſi ſequentes ſtatuas, *Laocoontis* nimirum, & *Antinoi, Fauni, Herculis, Apollinis, Veneris, trium Gratiarum,* cæteráſque circumſpecta cura intueatur penitiùs, ac velut exemplar antiquæ artis ſedulò imitetur.

CAP. III.

De

STATVARIÆ FORMIS,

Modellen vulgò nuncupatis.

Formæ *ex cera, argilla, vel gypſo:* *Ceræ* præparatio: *Cera* colorata: *Formæ* majores *ex argilla:* *Imagini* conveniens labor: Errorum, *à ſtatuariis commiſſorum* cauſſa: *Statuarum* politio.

Olent ſtatuarii, ſtatuam è marmore ſcitè perfecturi, primò modulum, ſive formam præparare; quam oculis diligenter obſervant: Hujus magnitudo dimidium brachii haud excedit. Fieri autem hanc ſcias è terra, vel argilla, cera, aut gypſo; quoniam materiæ iſtæ acceptam imaginem ſive figuram tenent. Deinde juxta hanc formam, magnitudinem & altitudinem ſaxi, ad opus perficiendum data opera exciſi, peræqua proportione metiuntur; negotium omne hoc modo inſtituitur: *Formæ ex cera, argilla, vel gypſo.*

Primò, ut ceram emolliant, cum ſevo, terebintho, & atra pice eandem miſcent; quò lenis, attrahens, ac nigra fiat: Dein manibus extenſa & elaborata, atque in locum ſuum recondita, indureſcit. Quodſi colores ejus variare velis, pro pice farinam tegulariam, ſimilémve tincturam rubram adhibe. Id verò maximè notandum, colores prius terendos, & cum calente ac fluida cera miſcendos eſſe: Ex qua monetas etiam & alias figuras fingere licebit. Colores pariter ac cera ſi terebinthi beneficio probè coagulentur, manuum calore in globulos facilè rediguntur; è quibus præterea elegantes, teneras, ſubtiles, nec non craſſas magnasq; imagines formant, & ſive minoribus lignis, aut ferreis etiam filamentis ita affigunt atque connectunt, ut ſingula membra flectere ac movere queant. *Ceræ præparatio.* *Cera colorata.*

Haud aliter lutum vel argillam tractant, atque retractant; ex qua majores modulos ſive formas, ad inſtar ſaxi, effingunt; ceu magnitudo ſtatuarum illas requirit, quæ in marmor transferendæ ſunt. Ne verò terra, rimis atque *Formæ majores ex argilla.*

b 3 fiſſu-

fiſſuris diſſiliat, neque ex argilla muti hominis ſtructura rurſus concidat, paleas & ſetas porcorum, vel equorum pilos immittunt; quorum mixtione argilla quaſi colligatur atque conſtringitur. Poſtea linteo vel papyro figuras iſtas diligenter muniunt, & vinculis conſtringunt, ſuperaddentes ſemper argillam, donec in majore forma proportio minoris moduli nudè ac planè conſpiciatur. Simulacro in tantum compoſito, amictus ei paratur è craſſiore ac rudi linteo; vel tenui interdum, ſi operis ſubtilitas id requirat: Tunc lutum in aqua maceratur, & imago ſenſim ſine ſenſu linteo incingitur; inque ſeriem plicarum ritè componitur, uti proportio illius poſtulat. Poſtea marmor experiuntur, quod ubi dolatum in quadrum fuerit, in ipſam imaginis ſtaturam, plenámque hujus magnitudinem probè dividitur; juxta membrorum ordinem, quæ (ceu pedes ac manus,) extenduntur longiùs: Illa dimenſa atque deſcripta carbone ſunt omnia. Poſtquam igitur dimenſio ſaxi quadrati finita eſt, dolare quidem incipiunt; ſed ita tamen, ut eadem menſura rurſus iterúmque repetatur, ſempérque à forma ad ſaxum oculus revertatur; ne quid ex illa pereat. Hic itaque circumſpecta (quod dicitur) cura ſimulacrum cognoſcere, operæ pretium eſt; donec ad ſimilitudinem figuræ propius accedat, atque conveniat. Qui verò temerè & inexplorate ſaxum à fronte & à tergo lacerant, idque imperitiſſimè deturpant; non habent poſtea, unde defectum ſuppleant: Nullus enim ſupereſt locus, quo eundem referre queant, ipſi, materia nimis detruncata, ludibrium artis ſuæ facti. Haud raro etiam fieri amat, ut particulis turpiter agglutinatis ingens opus de honeſtent.

Imagini congruens labor.

Errorum, à ſtatuariis commiſſorum, cauſſa.

Meliores verò ſtatuarii, queis nimirum pectus ſapit, primò marmor ſingulari quodam inſtrumento, quod *Subbie* vocant, aptè dimetiuntur, & quicquid aſperum eſt, eodem amoliuntur; deinde alio corrotundant, poſtremò ſubtiliore informant, nervos, venas, capillos, aliáque hominis lineamenta ſummo exprimentes artificio. Ad ultimum, ſi imaginem iratam vel mitem, trucem vel humanam, amantem, triſtem aut hilarem, piam vel impiam effingere animus ſit; teneris & acutis limis, aridáque pumice, aliſque commodioribus inſtrumentis affectus illos ita exprimunt, ac ſi frontibus ſaxorum eſſent inſcripta.

Politio ſtatuarum

CAP.

CAP. IV. ET VLTIMVM,

De

PLANIS IMAGINIBUS.

Simæ *imagines,* Basso rilievo *dictæ:* Primus *collocandi modus:* alter *&* tertius: *Statuarum antiquarum* usus: Cœcus *earundem explorator,* Michaël Angelus: *Auctoris* studium *officiúmque.*

IMagines, à sculptoribus simul ac statuariis *Basso rilievo* dictas, majores nostri ornatus gratia ingeniis suis excogitarunt, quibus murorum planitiem, imprimis verò arcus triumphales præclarè honestarunt: Quoniam simulacra, non nisi rotundo ambitu conspicua, liberam ac patentem aream postulant, nec in muris commodè exhiberi queunt. *Planæ imagines, Basso rilievo dictæ.*

Statuaria hæc, instar picturæ, nobiliores personas primore loco censens, omnibus anteponit; quas reliquæ, recto judicio permixtæ, velut ex ordine subsequuntur. *Primus collocandi modus.*

Cæterum ut hominis visus parum fallatur, posteriores figuras longè humiliores exhibent, planis quasi capitibus; itémque ædes ac regiones, quæ eminus velut ex oculis nostris elapsæ, & visum nostrum effugientes, sensim decrescunt. Hanc autem veteres egregiè observarunt, dum fugitivas (liceat sic appellare) figuras tanta ingeniorum solertia expresserunt, ut præter exiguam pedum fugientium particulam, oculis assequi nil liceret: Cum alii contra, hac ipsa tempestate, longè audaciores facti, tenuiores personas mediocriter elevatas, digniores verò in ipsa planitie constituerint. Hinc naturalis illa & necessaria rerum æquè ac personarum consequentia efficit, istas in fuga se convertentes pedes pedibus reliquarum junxisse; quod insanum artis vitium est, & ingens judicii error: Cujusmodi plures etiam Romæ, ad *S. Johannis*, & alibi locorum videri adhuc queunt.

Modus alter mediæ, ceu vocant, elevationis priore humilior est, & plana veluti via perficitur, ad exhibenda conclavia, diætas, regiones, alia: Quod artificium in *S. Laurentii* templo, *Florentiæ,* aliisque similibus *Donati* operibus, apparet: qui summo judicio omnem humanam artem pariter ac fidem superasse creditur. *Alter collocandi modus.*

Tertius modus ad positum delineationémque figurarum attinet, valdè quidem depressus, sed singulari judicio, nec vulgari gratia usus: Siquidem omne coactum naturæ pariter ac arti inimicum, cum summo dedecore conjunctum est; quod vitio verti solet. In hac arte *Donatus* longè cæteris excelluit, multáque hujuscemodi vasa Aretina, nec non æreæ monetæ, diu serva- *Tertius collocandi modus.*

ſervabantur. Poſtremò mallei beneficio neceſſariæ figuræ elici & juvari facilè queunt.

Statuarum antiquarum uſus. Vlteriorem explanationem, magísque perſpicuam eorum, quæ à nobis hactenus dicta ſunt, illuſtrationem deſiderantibus, ita ut quaſi ad oculum varia demonſtrentur corpora, horúmque proprietates, ſexus, modi, ſtatus, ætates, membrorum ac muſculorum forma, undique apta atque perfecta, omnibúsque ſuis numeris & partibus expleta conſiderentur, id inſuper conſilii damus, ut penitiùs Romæ intueantur antiquiſſimas ex albo marmore ſtatuas; potiſſimè autem in horto Pontificis, *Belvedere* dicto, aliísque amœnitatum mæandris; ubi diutiùs, quàm pueri in ſchola, ſudamus; & ſemper diſcimus, quod neſcimus: Experientia edoctus teſtis ego ſum, qui ſe non opinari, ſed ſcire; non audiviſſe, ſed vidiſſe; non interfuiſſe ſed egiſſe, dicit. Idem egére olim ante me, quibus ars curæ cordíque fuit: Omnibus his rebus antecellens *Michaël Angelus* licet oculis, ob gravem ſenectam, captus, nec ad labores idoneus, tamen in deliciis animi atque delectamentis habuit, ut ad figuras illas ſæpè deduceretur: Quid factum in tempore, & loco? Blanda manu palpavit eas, ob eximiam, quam benè noverat, perfectionem, à ſummo usque ad imum, vice pari in orbem circumactus, brachiis præterea complexus, oſculatusque. Pari etiam amore *Raphaël* illas uberrimè proſecutus eſt. O felices igitur, ac fortunatos terrarum iſtarum incolas, qui præclara hæc veræ antiquitatis ſtudia quotidiè oculis ſuis uſurpant! Homines contra longinqui & alienigenæ, inopia earundem preſſi, quod admirentur, non habent: Quorum infelicitas meritò deploranda eſt, quia omnis occaſio ac facultas ipſos deſtituit.

Mich. Angelus, cœcus illarum explorator.

Autoris ſtudium, officiúmq. Quapropter ut abſentibus ſimul inſervirem, & deſiderio ipſorum apparerem; ſtatuas ea repræſentare diligentia ſuſtinui, qua nec rariores noveram meliorésve ab aliis inveniri, vel ab optimis quoque artificibus dari poſſe, haud ignorabam. Sed de Statuaria ſatis eſt, affatim prorſus: Næ tu propediem, Lector, ubi *Sculpturæ veteris Admiranda* hæc videris, iſtius obſaturabere!

VIR-

I. de Sandrart del.
Rich. Collin Calcogr. Reg. sculp Bruxellæ
VIRTVS AVGVSTI.

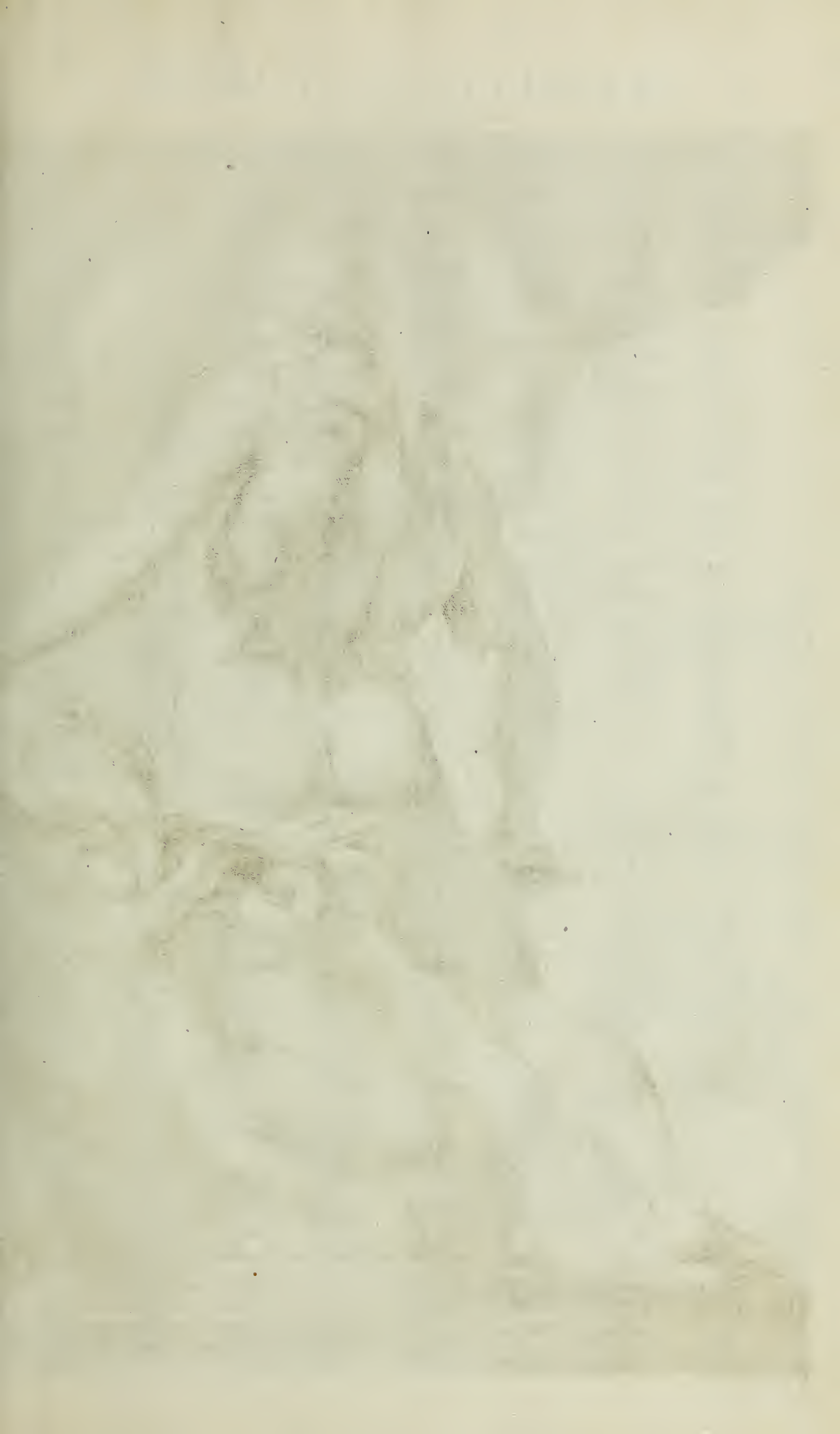
Ntiquissimarum statuarum dum prima inchoamus initia, ab hac ipsa ordimur, quæ VIRTVS AVGVSTI communiter appellata, marmoream formam ac duritiem habet. Neque appellatio mira est; quid enim frequentius in nummis, quàm SECVRITAS, FELICITAS, PIETAS, LIBERALITAS, TRANQVILLITAS, ÆQVITAS, ÆTERNITAS, MVNIFICENTIA, CONCORDIA, VICTORIA, ABVNDANTIA, PROVIDENTIA, PRVDENTIA, LÆTITIA, FORTVNA, SPES, SALVS, RELIGIO AVGVSTI? Simulacrum verò *Virtutis militaris* Romanorum Principum fortitudinem (& ipsius Imperii simul Majestatem) designat; *hastam* tenens & *parazonium*, *galeam* sæpè & *scutum*, ut spolia hostilia, pede premens. *Juvenis* robustus & lacertosus, egregiè *armatus*: Quia Romani primam in *Virtute bellica* gloriam ponebant; inde hoc simulacro Principes cohonestabantur. Erat autem *parazonium* brevis gladius, zonæ alligari solitus; & cæsim, quàm punctim magis feriens, qualem etiamnum Helvetii usurpant. *Altera mamillarum,* ritu Amazonum, à pectore denudata atq; *detecta* est: In galea *gryphus*, sive *sphinx* sessitat, & requiescit: *Ardet apex capiti,* &, quod præterea dixit Maro, *olorinæ surgunt de vertice pennæ.* Ad ipsos verò pictores quod attinet, subuculam *albam,* pallium *purpureum* exprimunt. Rex ferarum, *Leo,* hiante rictu, magnanimitatem pariter ac tutelam denotat: Imaguncula *globo* terrestri *insistens*, *lauream* sinistra & *cornucopiæ* dextra continens, *Victoriam* declarat: Postremò dimidiata veteris *Philosophi* figura ipsos Sapientes in memoriam nobis revocat. Quid multa? Gloriam potentiæ & felicitatis suæ in *Virtutem bellicam* Romani derivasse videntur: Ita VIRTVS AVGVSTI in Capitolio, post L. Veri obitum, M. Aurelio Imperii insignia tradidit: In numo Tetrici, Tyranni, Virtus mascula, seu militaris, cum eadem inscriptione, insidens thoraci, dextra lauri ramum præfert, sinistra hastam. Haud aliter VIRTVS HERCVLIS, clavæ innixi; item VIRTVS ILLYRICI TR. navim bellicam, velut in anchoris consistentem, transilientis, è nummis quoque apparet. In quibus omnibus virtutis merito, nec fortunæ indulgentia provectis, illud Horatii locum habuisse potest:

Virtus repulsæ nescia sordidæ,
intaminatis fulget honoribus;
nec sumit, aut ponit secureis
arbitrio popularis auræ.

IVPITER OLYMPIVS;
I. Iac. de Sandrart delin. Romæ 1679.
Rich. Collin Calcogr. Reg. sculps. Brux

NOvissimè hæc *Jovis statua*, è terræ cavernis Romæ effossa, inveniebatur, optima *Græcorum* arte scalpta è marmore: Quam postea in *Equitis Verospii palatio* erectam quivis unus pro *Jove* agnovit *Olympio*; quo nec perfectiorem, nec integrum magis Urbs habet. Illum sic dictum fuisse tradiderunt, quòd ab *Olympo* magistro sit eruditus; nam Dionysum ajunt post devictos Titanas ac Saturnum & Rheam, cùm ex his natus esset Jupiter, eum, cum Dionysus in Ægyptum militaret, Regem regionis instituisse: Sed cum esset valdè juvenis, illius magistrum ac tutorem instituit *Olympum*, virum & rerum astronomicarum peritum, & prudentia clarum; à quo *Jupiter* fuit eruditus, & *Olympius* appellatus. Sic autem scriptum est ab iis, qui res Ægyptias conscripsere. Et quoniam non unus, sed plures Joves fuerunt, idcircò varia loca, in quibus nati sint, maximè verò montes referuntur: Qui igitur *Cretensem* Jovem crediderunt, ab *Ida* monte *Idæum* appellarunt; ut Virgilius: *Idæumq; Jovem, Phrygiámq; ex ordine matrem.* At qui in Arcadia, *Olympium* dixerunt; quia Lycæus, Arcadiæ mons dictus est *Olympus*, ut ait Pausanias in Arcadicis; cujus vertex *Sacrum jugum* vocatum est, quod ibi Jovem vulgò fuisse educatum ferunt. Haud aliter *Olympus Triphylius*, mons *excelsus Diis dicatus* erat, in Panchæa insula Oceani, juxta Arabiam felicem, ut Diodoro Siculo videtur; quem etiam *Cœli sedem* nominarunt. Hoc nimirum modo Olympum pro ipso accipiũt cœlo, quia *Olympi* montis, in ea parte Thessaliæ, quæ in Macedoniam vergit, editissimi vertex usq; adeò attollitur, ut nubes penetrare, cœlumq; ipsum attingere crederetur. Ceu fermè Ebræis Horeb dicitur *mons Dei*, hoc est, ingens, & supra alios eminens; & *Deus Carmelus*, istud idolum, quod, teste Suetonio, in monte Carmelo, ædem suam habebat: Fueritne *Alagabal*, quasi dicas, *Deus montis*, Syrorum vel Phœnicum lingua, peculiaris eorum Gabalitarum Deus; quorum in sacris literis habetur mentio, Scaliger ex Herodiano & Dione explicat. Apud Sinenses hodiéque in provincia Fokien, juxta civitatem Tunchuen, *mons*, in idolum *Fe* efformatus, admirationem superat; cujus oculi, aures, nares ac os, ad duo & plura nostratia conspiciuntur milliaria. Denique Lapporum Deus, *Storjunkare*, inter rupes, & *sacra montium* honorabatur.

H. de Sandrart del. Romæ 1679.

Richard. Collin Calcogr. Reg. sculps.

VINCENS.

Onesti victoria certaminis penes Herculem semper fuit, cujus marmorea statua, Romę nuper eruta, & in *Equitis Verospii palatio* erecta, altero pede restituto, monstroq; crebris locis refecto, conspicitur. Cùm enim *in Lerna*, Argivi Mycenæíque agri lacu, *hydra* insignis esse diceretur, & magnoperè formidabilis, quæ in palude lacui proxima versabatur, plura capita habens; jubebatur Hercules ab Eurystheo illam interficere. Versabatur plerunque, & educata fuerat sub platano quadam ibi amplissima, ad fontem Amymones; apud quem fuit etiam cæsa. Dicunt hanc hydram *plura* habuisse *capita*, siquidem Naucrates Erythræus *septem*, at Zenodotus Ephesius *novem*, Heraclides Ponticus *quinquaginta* illa fuisse; quæ, quoties unum eorum cædebatur, *priorum numerus duplicabatur* continuò, nisi quis concisum reliquum colli thyrsum igni statim combussisset: Id cùm cognovisset Hercules, nulli diligentiæ aut labori pepercit in illa opprimenda. Asserunt, ejus hydræ venenum fuisse acutissimum; quippe cùm sagitta illo veneno tincta Chironem propè subitò interemerit, vel Polemorem Centaurum, ut quidam maluerunt. Hunc ajunt, vi doloris impulsum, ad fluvium, è Lapitho monte Arcadiæ defluentem, accurrisse, ut ibi vulnus lavaret; unde postea teter odor dicitur flumini ex loto vulnere diu permansisse. Fuit enim hydra illa maleficum omninò, & pestiferum hominibus animal; quippe quæ campestria omnia impetu facto devastaret, & in pecora agrosq; vicinos crudelissimè sæviret. Fabulantur, Jolai opera aurigæ usum fuisse Herculem; nam in curru eò accesserat, cùm ingens *cancer hydræ* opem tulisset, quem Hercules conculcavit: Siquidē ex accensa sylva propinqua accensos torres Jolaus ad Herculem attulit. Verùm crediderunt, hunc laborem, quia adjutus fuisset Hercules ab Jolao, non fuisse inter duodecim ab Eurystheo receptum. Hactenus Natalis. Virgilius hydram, in Lerna palude confectam, inter reliquos Herculis labores, hunc in modum, sexto Æneidos, descripsit:

Nec verò Alcides tantum telluris obivit,
fixerit æripedam cervam licet, aut Erymanthi
placarit nemora, & Lernam tremefecerit arcu.

LAOCOON.

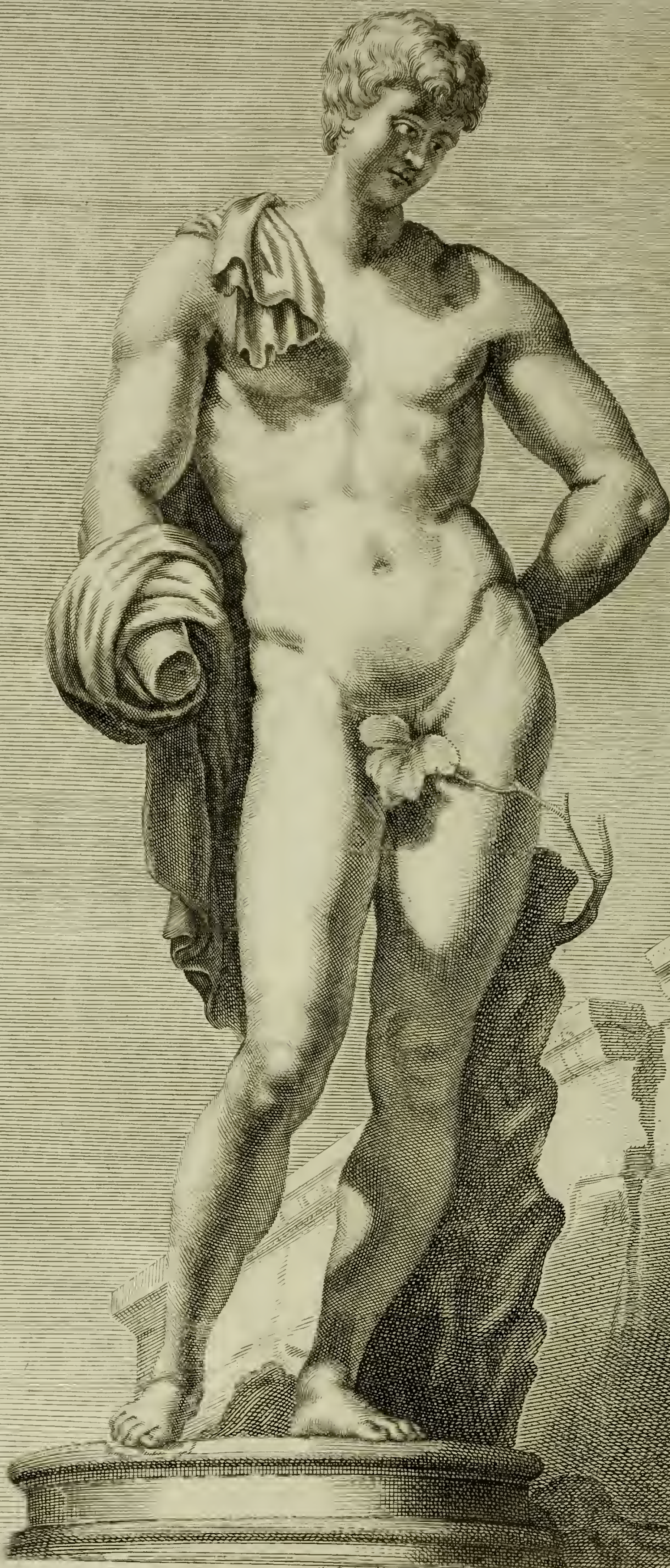
Ommonſtravimus modò, & digitum quaſi ad Jovem intendimus; quem congruenter ſacerdos excipit: Nunc enim *Laocoon ſolus*, ſeorſim poſitus, ad artem penitiùs inſpiciendam, meliúsque cognoſcendam, ſpectaculo eſt; cujus accurata, & rurſus iterumque repetita contemplatione creſcit ſtudium, & per ſingulas partes firmatur judicium. Ideò mihi non ſatisfacere exiſtimavi, niſi ex illa parte, quæ omnium elegantiſſima ac perfectiſſima erat, ſacerdotem iſtum delinearem; ſingula *membra*, principales *muſculos*, emicantes *affectus*, debilitantes *anguſtias*, & *ſenectum* corpus rectè atque condecenter exprimerem. Hodiè verò is in amœniſſimo Pontificis horto, *Belveder* dicto, conſpicitur; in palatio *Titi* quondam poſitus, deinde in loco, *Sette ſale* appellato, repertus; quem Egeſander, Polydorus, & Athenodorus, ex integro marmore, planè perfecerunt. De hiſtoria ejusdem ex Servio monemus, quod poſt adventum Græcorum ſacerdos Neptuni lapidibus occiſus eſt; quia ſacrificiis eorum non vetavit adventum: Pòſt abſcedentibus Græcis, cùm vellent ſacrificare Neptuno, *Laocoon*, Apollinis ſacrificulus & vates, ſorte ductus eſt: Ut ſolet fieri, cùm deeſt ſacerdos certus. Hic verò *piaculum* commiſerat *ante ſimulacrum* numinis, *cum Antiopa* ſua uxore *coëundo*: Et ob hoc, immiſſis draconibus, cum ſuis filiis interemtus eſt. Hiſtoria quidem hoc habet; ſed poëta interpretatur *ad Trojanorum excuſationem*, qui hoc ignorantes decepti ſunt. Rem ipſam obſcuriùs indicavit his verſibus:

Laocoon ductus Neptuno fortè ſacerdos,
ſollemneis taurum ingentem mactabat ad aras.
Ecce autem gemini à Tenedo tranquilla per alta
(horreſco referens) immenſis orbibus angues
incumbunt pelago, pariterq; ad littora tendunt.

Et poſt paullò:

Tum verò tremefacta novus per pectora cunctis
inſinuat pavor; & ſcelus expendiſſe merentem
Laocoonta ferunt, ſacrum qui cuſpide robur
læſerit, & tergo ſceleratam intorſerit haſtam.

ANTI-

I D Sandrart del: cum privil. S. C. M. R. Collin sculps: Antverp.

regione Laocoontis, in ipſo muri fornice, nuda *Antinoi* ſtatua conſpicitur, cui alterum deeſt brachium; alterum verò ab humero dependens, in faſcia recumbit, & requieſcit. Ante hos annos centum, in monte Eſquilino, ad S. Martinum A. 1560. reperta fuit, ad cujus exemplum ſimilia hinc inde, per urbem Romam, capita adhuc inveniuntur. Solitam hominis ſtaturam candidum illud marmor excedit, formoſum ac nudum oſtentans adoleſcentem. Species illius eximia eſt, ars lucis & umbræ prorſus admiranda; & ſi reflexionem ad lucernam Solis obſervemus, eò magis eluceſcet rotunditas, quæ ipſam explet perfectionem. Spartianus, in Hadriano Cæſare, rem turpem, & ne nominandam quidem, (notante Caſaubono) honeſtè reticet; aliis nempe aſſerentibus, eum fuiſſe delicias Hadriani, *quod & forma ejus oſtentat, & Hadriani nimia voluptas;* hoc eſt, παιδομανία. Eſt autem firmiſſimum argumentum à *forma Antinoi*, quam didicerat Spartianus ex illius ſtatuis, & veteribus nummis. Pauſanias quoque in Arcadicis ſcribit, ſe, cùm vivum non vidiſſet, mortui ſtatuas & tabulas multas eſſe intuitum, *Bacchi vultum* referentes. Extat in nummis (qualem æreum, è Thuani cimeliis depromtum, Caſaubonus dedit) expreſſa illius ephebi imago; quam nemo vetuſtatis paullò callentior aſpiciet, quin vultum habitúmque catamiti ſtatim agnoſcat. Et Græci quidem profuſis adulationibus Hadriani luctum, cùm is Antinoum ſuum (quem per Nilum navigando perdidit) Alexandriæ muliebriter defleret, minuere conati, iſtum non ſolùm inter heroas & minorum gentium deos retulerunt; ſed & ſtationem in cœlis certam eidem aſſignarunt, *novum ſidus* inter cœleſtes imagines commenti: Quidam in orbe Lunæ cum Endymione collocarunt, oracula per eum dari aſſerentes: Nec ſacerdotio ſuo caruit. Denique *Antinoopolis*, in Thebaide, apud Ægyptios, de hujus nomine, juſſu Hadriani, appellata, & tantùm inſtaurata fuit.

FAUNUS.

Sandrart delin. Cum Privilegio S. C. M.. Richard. Collin sculpsit

Hilaris ac jucundus is eſt, *pellem caprinam* ex humero pendentem jactans; quæ *pomis & uvis* repleta eſt: *Siniſtra* manu *uvam* elevat, atque extollit; ad hanc *panthera oculos* ſuos *retorquet,* & aſpectum in fruges refert, quas vehementer deſiderat, cum quodam appetitu. Hujus, ceu vocant, actionis beneficio inſigne ac ludibundum corpus ejusdem præclarè oſtenditur; quanquam majori ſpecie, & ruſtico magis modo. Tota hæc imago candida atque marmorea, adfabrè facta eſt, antiqui cujusdam artificis ſignum certiſſimum. Extat *Romæ, in palatio Medicéo,* quod ſtatuariæ ſcholam, omníſque antiquitatis theatrum haud immeritò dixeris. Videntur mihi poëtæ (inquit Natalis Comes) quamvis nihil certum affirmare poſſum, Faunos animalia putaſſe, cùm tanquam *equos cornipedes* illos Ovidius appellaverit ita, in ſecundo Faſtorum:

Cornipedi Fauno cæſa de more capella.

Tribuerunt illis *cornua,* & coronabant *pineis ramis;* quod illa arbor grata ſibi eſſe putaretur, ut teſtatur idem in Oenone:

Cornigerúmque caput pinu præcinctus acuta
Faunus in immenſis, qua tumet Ida, jugis.

Exiſtimabantur à nonnullis eſſe dæmones, qui attonitos redderent omnes obvios. Neque ab antiquis ſcriptoribus Græcis Fauni celebrati ſunt, quia Faunus, Pici Latinorum Regis filius, tantùm in Italia regnavit. Hic quoniam multa ad Deorum religionem inſtituit, multáque ad agriculturam excogitavit, inter Deos relatus fuit agreſtium: At quoniam non niſi per formidandas figuras, Deorum metu, multitudo imperitorum teneri poterat, idcircò & cornua, & cornei pedes, & terror ille Faunis additus fuit. Hi igitur ſive fuerunt animalia, ſive dæmones crediti, omninò pro Diis ab agreſtibus hominibus colebantur, teſte Virgilio, in primo Georg:

Et vos agreſtum præſentia numina Fauni.

ALEXANDER M.

VNA CVM
BVCEPHALO.

ARmeniæ Rex Tyridates ſtatuas duas ſtupendæ magnitudinis, ex albo marmore, Romam ſecum attulit; quæ ſingulæ *Alexandrum M.* unà cum *Bucephalo*, ſeorſim exprimunt. Alteram *Praxiteles*, alteram *Phidias*, velut æmuli atque imitatores artis ſuæ, è ſaxo ſcalpentes, poſteritatis arbitrio permiſerunt. Quoniam verò utraque illius figura in tam exiguo chartæ ſpatio haud aliter ante oculos exponi poterat, quàm ſi membratim imminuerentur; congruum magis atque conveniens fore arbitrati ſumus, ſi unam tantùm ſiſteremus, quæ omnem menſuram, formámque integram nos docet. Ambæ conſpiciuntur *in monte Quirinali*, qui etiam *Mons Caballi* inde cognominari ſolet. Inſcriptio, ad pedes earundem, hæc eſt:

HEVS TV, QVI PRÆTERIS, MORARE PAVLVM, AC INSPICE:

IN QVIRINALI HI SVNT EQVI MARMOREI, MVTILI ATQVE GRANDES.

ARTE VICTA NATVRA PARENS SPIRITVM CVR ERIPVIT?

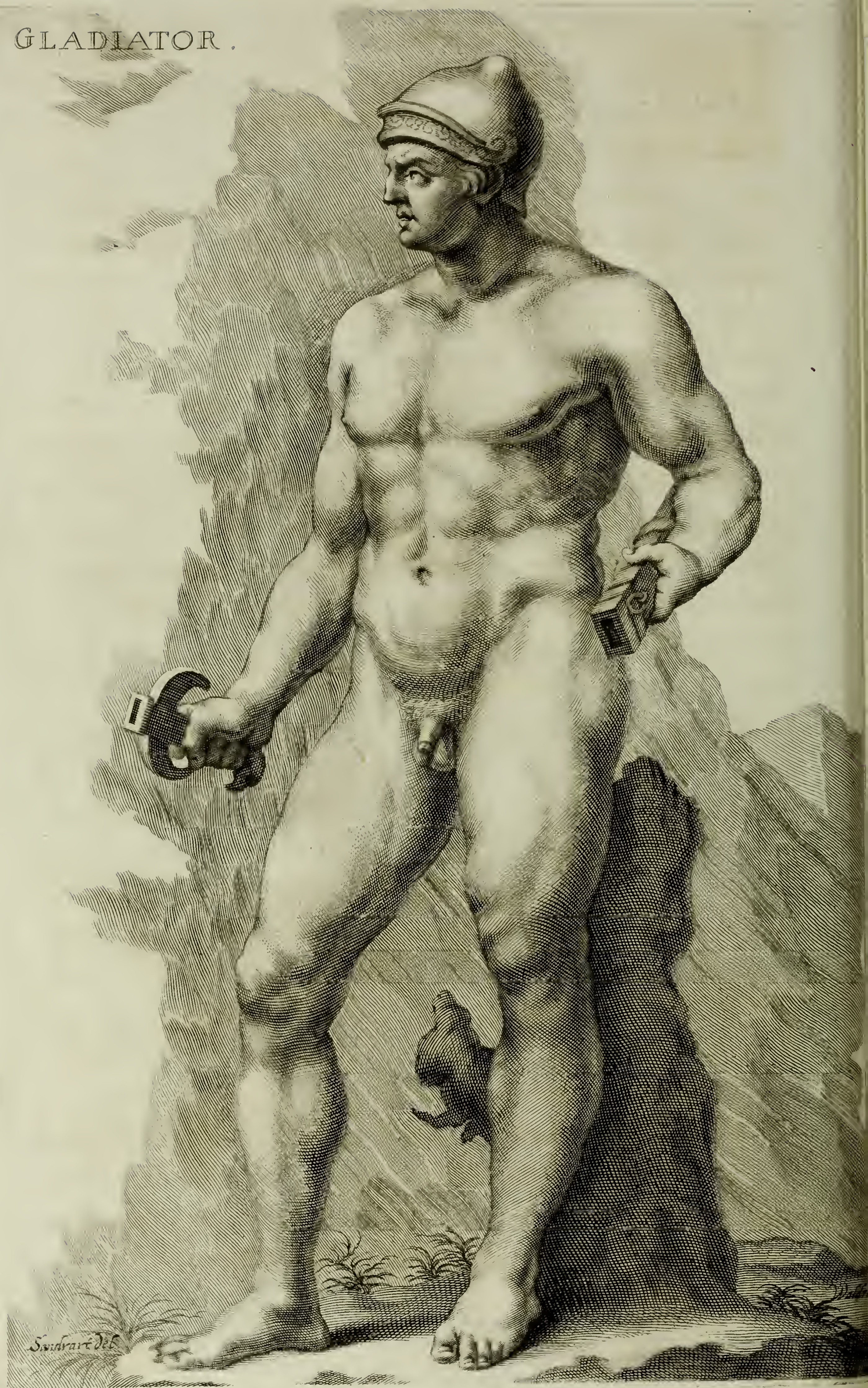
QVOD PRAXITELES ET PHIDIAS EFFINXERE, ISTOS ÆMVLANTVR.

SAT DIXI. ABI, VALE, SALVE, MISCE, BIBE, DA MÎ.

ROMÆ cIↄ Iↄ XLVI.

Fuit autem *Bucephalus*, Alexandri M. equus, à *latitudine frontis* ſic dictus, vel ab *aſpectu torvo*, vel ab inſigni *taurini capitis* armo impreſſi; quo Alexander in certaminibus utebatur. *Bucephalia*, urbs Indiæ dicta, quam Alexander condidit, dixitque ex nomine ſui equi *Bucephali*, eo ipſo in loco ſepulti, Strabone ac Plinio auctoribus.

GLA-

GLADIATOR.
Sandrart del.

Ugnarunt Gladiatores Saturnalibus, ait Lipsius, & Saturno placando propitiandóque; qui non inter ſuperos, ſed inferos Deos erat. Hinc Romani, quia gladiatorum ſanguine placari manes credebant, eáque prima ludicri cauſſa; hoc ſpectaculum dedicarunt crudo & ſanguineo Deo, cujus triſte ingenium. Ortus verò mos à Campanis, quibus ſollemne fuit, in lætiore convivio paria aliquot gladiatorum exhibere ad pugnam: A quibus avidè hauſerunt Romani. Cæterum inter omnia ſpectacula celeberrimum fuiſſe iſtud gladiatorum, Cicero affirmat, oratione pro Seſtio: *Equidem exiſtimo*, ait, *nullum tempus eſſe frequentioris populi, quàm illud gladiatorium; neque concionis ullius, neque verò ullorum comitiorum*. Præter funus verò & religionem, etiam voluptatis cauſſa dati ſunt gladiatores, à pleriſqueMagiſtratibus, Sacerdotibus, Imperatoribúsque: Dederunt enim Ædiles, Prætores, Quæſtores, Conſules, Ærarii: Nec Romæ ſolùm, ſed in provinciis quoque. Poſteà promiſcuè privati, vario prætextu. Fuere *buſtuarii, Cæſariani, catervarii, coacti, cubicularii, fiſcales, obſequentes, ordinarii, poſtulatitii, conſummati*, alii. Ad conditionem quod attinet, è ſervis plerunque legebantur, aut captivis: ſed paullatim etiam liberi & ingenui, nulla quidem aliunde vi, ſed pretio inducebantur, vel mala libidine pugnandi: Corruentibus tandem moribus eò ventum eſt, ut primæ nobilitatis viri operas arenæ locarent. De cætero illa *gladiatoris ſtatua*, velut inter ignes Luna minores, *in Principis Juſtiniani palatio*, ob candidum marmor, elucet atque emicat; recta hominis ſtatura, muſculis ac membris benè inter ſe ordinatis. Priſci hoc eſſe artificis opus, teſtantur Herculeum robur, cordatus corporis poſitus, audax ac proterva actio, & caſſis, & enſis, & omnia.

Pugnarunt Gladiatores Saturnalibus, ait Lipsius, & Saturno placando propitiandoque: [illegible] non [illegible] superos, sed inferos Deos [illegible] Romani, quod gladiatorum [illegible] placari [illegible] credebant: eoque primo ludicri [illegible] hoc [illegible] dedicarunt [illegible] & sanguinario Deo, [illegible] ingenium. Ortus [illegible] a Campanis, qui [illegible] sunt, in [illegible] gladiatorum [illegible] ad pugnam? A quibus [illegible]. Caeterum inter omnia spectacula [illegible] gladiatorum, Cicero [illegible] oratione pro Sextio. [illegible] existimo, ait, nullum tempus esse frequentioris populi, quam illud gladiatorum; neque concionis ullius neque [illegible]. [illegible] hunc vero & religionem, etiam voluptatis causa dati sunt gladiatores, a plurimisque [illegible], Sacerdotibus, Imperatoribusque. Dederunt [illegible] les, Praetores, Quaestores, Consules, [illegible] solum, sed in provinciis quoque. Postea [illegible] variorum generum. [illegible], [illegible], [illegible], [illegible], [illegible], [illegible], [illegible]. Ad conditionem quod attinet, e servis praecipue legebantur, aut captivis: sed paulatim etiam liberi & ingenui, nulla quidem [illegible], sed pretio [illegible] ctamento, [illegible] sola libidine pugnandi. Conventionibus [illegible] [illegible] quibus [illegible] est, ut [illegible] necessitati [illegible] [illegible]. De [illegible] gladiatoris [illegible] [illegible] Lens minores, in Principe [illegible], ob [illegible], [illegible] [illegible] hominis [illegible], [illegible] ac membris [illegible] inter se [illegible]. [illegible] esse artificis opus, [illegible] Herculeum [illegible] corporis [illegible], [illegible] ac [illegible] & [illegible], & [illegible], & [illegible].

PÆTUS e. ARIA

I. D. Sandrart del: R. Collin sculp. Ant

N Cardinalis *Ludovisii* palatio, & viridario, inter plurima veræ antiquitatis monumenta, *Pætus* & *Arria* conjux ejus, velut αὐτόχειρες, mirationem faciunt. Historiam ipsam eorundem accipe: *Arria*, uxor *Cæcinnæ Pæti*, qui Camillo Scriboniano contra Claudium, in Illyrico, legatus adhæsit, mulier miræ fortitudinis & constantiæ, damnato marito prior *se gladio confodit*; *eundémque* dein eximens, *viro tradidit*, suo eum exemplo adhortans, ut fortiter moreretur. De hac ita Plinius, in tertio epistolarum: *Præclarum quidem illud ejusdem, ferrum stringere, perfodere pectus, extrahere pugionem, porrigere marito, addere vocem immortalem ac penè divinam*, PÆTE, NON DOLET! *sed tamen ista facienti dicentique gloria & æternitas ante oculos erant.* Præterea cùm *Pætus*, occiso Scriboniano, Romam traheretur, & esset ascensurus navem; *Arria* milites orabat, ut simul imponeretur: Non impetravit, conduxit piscatoriam naviculam; ingénsque navigium minimo secuta est. Hæc ipsa igitur cùm maritum morti destinatum intueretur, eum meticulosum confirmavit, ense primùm se confodiens; deinde illi tradens his propemodum verbis: I, feri te; non dolet vulnus, quod ego feci; sed quod tu facies! Hæc est illa vox immortalis. Statua marmorea basi suæ affixa, humanam excedit speciem: Conspicua quoque actio est fortia facientis, an patientis? *sinistra* fidem conjugalem Arriæ suæ tradit, *dextra* gladium in pectus adigit, licet *averso vultu.* Omnia inter se congruunt: Proportio, & affectus, & elegans nudorum corporum forma, vultus intrepidi, & vestes accuratæ. Ea re motus statuam hanc exhibere plus simplici vice constitui; ceu ex sequentibus patescet.

PASQUINUS

Io non son (come paio) un Babbuino
stroppiato, senza piedi, et senza mani,
Ne men con gl'altri membri sconci et strani,
La simmia son di Niccolo Zoppino.

Ma son quel Famosissimo Pasquino
che tremar faccio i Signor piu soprani,
et stupir forastieri, et Paesani
Quando compongo in volgare, o in latino.

Non dir mai ver
se voi viuer
in Corte

Roma
oggnio
Pazzo
Domma

Pasquinus eram: nunc Lapis,
Forsan Apis: quia pungo.
Dii tibi culeum: si spernis aculeum.
Etiam mellibus ungo: veritas dat fave
Et felle pungo: si sapis,
Audi Lapidem:
magis lepidum, quam lividum
Fruere salibus, insulse!
ut bene sapias.
Calcibus calceos olim aptavi
nunc rectos pedibus gressus ine
Abi in lapidicina: si spernis lapid

Lapis loquitur: forsan Lapides increpat.
Romæ olim, quot homines, tot Statuæ: hodie tot lapides, quot homines.
Nisi tu faceres, quæ loquor: mutus ego Lapis essem.
Lapis latrat, canis est: forsan fures videt.
Video te, et rideo: Odia non audio.
Forsan tu alapas Lapidi non læsurus, læderis: impinges, non punges.
Ego neminem lædo, nisi malos: accede si bonus es.
Audi me loquentem, et vitam corrige: ne vitia tua omnes loquantur.
Si me conteris: in plures Lapis lapides abibit.
Etiam Lapilli loquentur.

D angulum palatii *Vrsiniani* statua surgit marmorea, quæ jam dudum *Pasquini* nomine appellata, atque omnium sermone celebrata est. Habetur aliàs pro imagine *Pugilis* cujusdam, vel ipsius *Martis* potius, aut alius fortè *militis*: Speciem enim *luctantis* refert, cui fragmentum marmoreum, instar humani trunci, subjacet: quasi cum eo conflictari, & pro vita dimicare vellet. Nonnulli statuam hanc *Alexandri M.* Macedoniæ Regis fuisse autumant, qui iracundiæ parens, & facti suppœnitens, Clytum à se interfectum, brachio complectitur: Quam conjecturam galea & actio firmant, quæ quasi sermo corporis est. Sed unde hæc appellatio? quæ ratio nominis istius? Ipsis hodiéque Romanis fidem habeamus, necesse est, constanter id affirmantibus, sutorem quendam veteramentarium palatii illius parietem tetigisse, cui nomen erat *Pasquino*; In sutrina verò, ejus otio diffluentes nugigeruli, lepidi sycophantæ quotidiè hærebant; quos satyrico sale tàm egregiè perfricabat, ut *nomen Pasquini* pervulgatum in facetis dicteriis sermone omnium versaretur: Hoc postea defuncto famosi clàm libelli, & malitiosæ calumniæ, è regione illius statuæ, in medio urbis (ut omnibus pateret) sitæ, affigebantur. Tempus desideranti, certius indicari nequit, quàm ante secula duo illam cœpisse; cum *Franciscus Vrsinus* palatium suum exstrueret. Mirum sanè est, neminem usque adhuc publici vexillum istud dedecoris deturbare ausum: Quanquam (si fabula vera est) nonnemo è primoribus ludibrium hoc in Tiberim dejicere animo præsumserit. Sed familiaris quispiam à proposito eundem his verbis deterruit: *Cave sis,* inquam, *ne Pasquinus plura deinceps sub aquis, quàm in terris, de primoribus eloquatur!* Quo plus enim suber immergitur, eò magis ascendit & enatat.

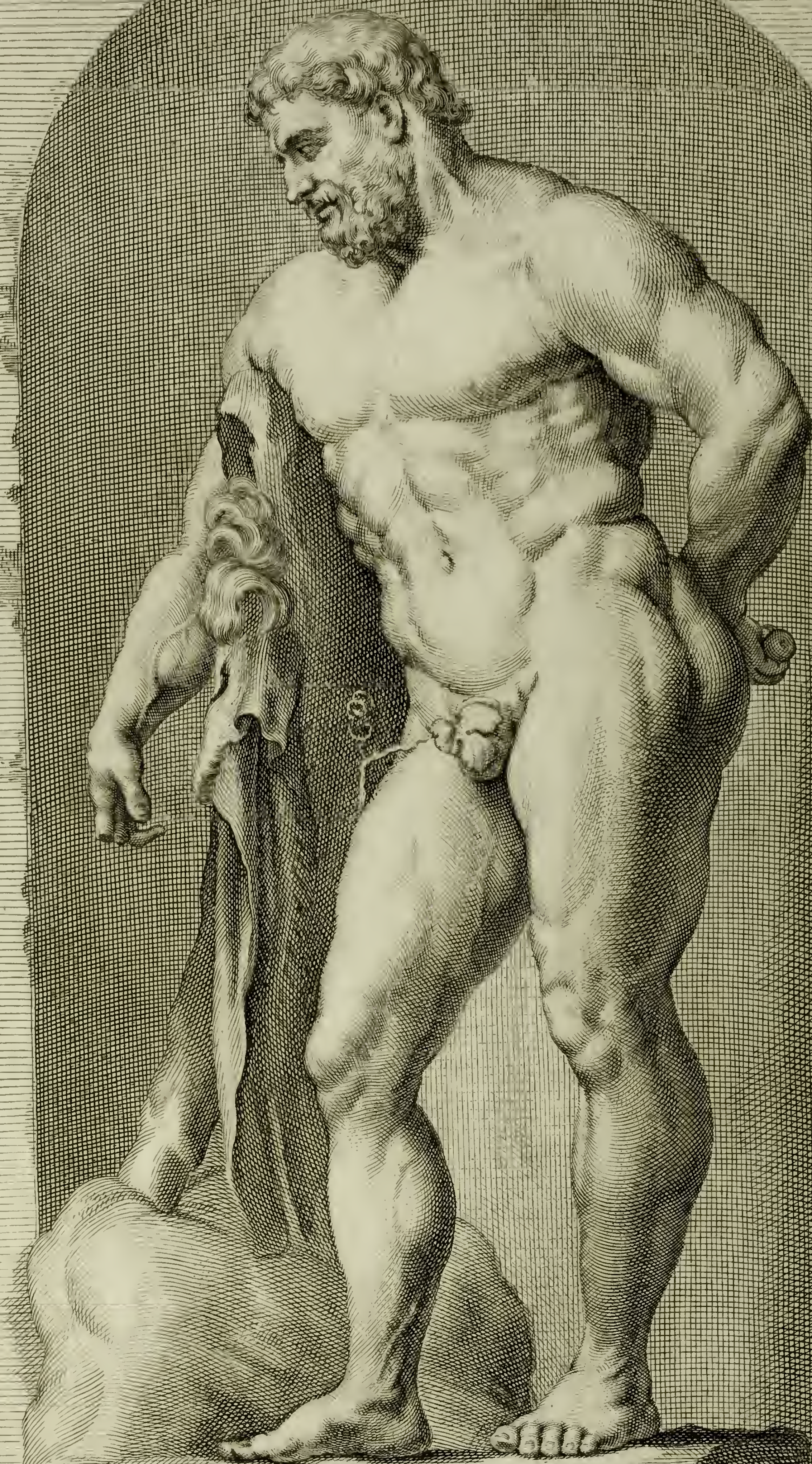

HERCULES,
I v Sandrart delin.

Ercules, *Jovis & Alcmenæ filius*, ob fortitudinem & gloriam inter Deos relatus. Varro XLIII. Hercules nominat, omnes tamen, qui robore præſtiterunt, hoc nomine ab Hercules, Alcmenæ filio, appellatos fuiſſe affirmat. Hunc autem maximè nobilitavit implacabile Junonis odium, quæ, quòd ex pellice natus eſſet, perdere illum cupiens, novis ſemper monſtris objecit: quæ res expectationem ejus maximè fefellit. Ille enim ſemper victoriam referens, immortale ſibi decus peperit; adeò ut illa prius in jubendo, quàm hic laborando defatigaretur. Quo factum eſt, ut multi fuerint Hercules, qui variis temporibus floruerunt, omnes heroica virtute, rerúmque geſtarum magnitudine inſignes, tamen huic uni reliquorum omnium labores tribuuntur; quos infinitos fuiſſe alii crediderunt, ut teſtatur Euripides, in Hercule inſano. De inſigni corporis proceritate Heraclides Ponticus ſcripſit, quatuor cubitorum & unius pedis longitudinis fuiſſe. Tres præterea dentium ordines habuiſſe, igneúmque ſplendorem ex oculis effudisſe, ex aliis Tzetzes memorat. Cæterum ajunt Herculem *clavam,* quam ex *oleaſtro* ad Saronidem paludem exciderat, abſolutis laboribus Mercurio, cognomento Polygio, apud Trœzenios dicaſſe, ut ait Pauſanias in rebus Corinthiacis. Hanc ipſam denique dicunt repullulaſſe, actíſque radicibus inſignem arborem factam fuiſſe; quod fortè poſſet non mirabile videri, cùm dicat Virgilius, oleas vel ſiccas pullulare, in ſecundo Georgicorum:

Quin & caudicibus ſectis (mirabile dictu)
truditur è ſicco radix oleagina ligno.

Statua Herculis longè pulcherrima, eáque marmorea, in *Principis Juſtiniani* palatio, humani corporis magnitudinem excedit, membris fortiſſimis: Dextra clavam, ſiniſtra pellem occiſi leonis, inſtar opimi ſpolii tenet; quo ſumma arte perfecto opere eximius artifex meritò lætabatur.

HERCULES.
1
Sandrart delineavit.
R. Collin Sculps. Antverpiæ.

HERCVLES, A LABORE QVIESCENS.

Ercules ille, à Geryonis (tricorporis Hiſpaniæ Regis) potiùs, quàm alterius labore quieſcens, humanam ſpeciem bis æquans, & ſolidæ baſi affixus, in aula *palatii Farneſiani* (quæ Picturæ ſimul ac Sculpturæ publica quaſi ſchola eſt) reperitur; *Græci artificis* opus, giganteo robore, & pulcherrimo corporis decore, præ reliquis valdè conſpicuum; quæ unquam Herculi imagines poſitæ fuerunt. *Conſecratum* illud *Pantheo* perhibetur, ubi inter cæteros Deos Numen firmitudinis colebatur. Quid autem Hercule laborioſius? quid magis operoſum, magis induſtrium dici aut fingi poteſt? In cunabulis adhuc jacens, geminos *angues* eliſit; adultus *hydram*, capitibus pullulantem, in Lerna oppreſſit; *cervam* aëripedem, in Mænalo monte, interfecit; in Nemæa ſylva jugulavit *leonem;* hoſpitum carnibus equos paſcentem devicit *Diomedem;* terribilem *aprum*, in Erymantho monte cepit, vivúmque ad Euryſtheum attulit; Stymphalides *aves* ſagittis interfecit, & fugavit; *taurum*, in inſula Creta, domuit; *Acheloum* ſuperavit, *Buſiridem* occidit, *Anteum* gigantem ſuffocavit; Calpen & Abylam, *montes* conjunctos, diviſit; aurea *mala*, ex Heſperidum hortis, ſuſtulit; *cœlum*, jam feſſo Atlante, humeris tulit; *Cacum* & *Lacinum*, latrones, ſuſtulit; *Albionem* & *Bergionem*, iter ipſius impedientes, lapidum imbre perdidit; *Tyrrhenum*, Bœotiis bellum inferentem, profligavit; *Centauros* domuit, Augiæ *ſtabulum* repurgavit; *Heſionem*, Laomedontis filiam, à ceto liberavit; inſulam *Côn* diripuit, *Amazones* debellavit, *Cerberum* ad ſuperos traxit, *Alceſtim* ab inferis ad virum reduxit, *Lycum* adulterum interemit; *Aquilam*, Promethei jecur in Caucaſo exedentem, ſagitta trajecit; *Cygnum*, Martis filium, certamine obruit; occidit *Theodamantem*, *Pylum* diripuit; *Zeten* & *Calain*, alatos Boreæ filios, trucidavit; *Zonam torridam* incolumis pertranſiit; *Syrtes* etiam pedes ſuperavit; *columnas*, in Occidente, erexit; *Oechaliam* urbem delevit, & *Jolen*, Euryti Regis filiam, vi obtinuit: Hoc fuit negotium Herculis, hoc otium; hic labor, hæc quies!

APOLLO.

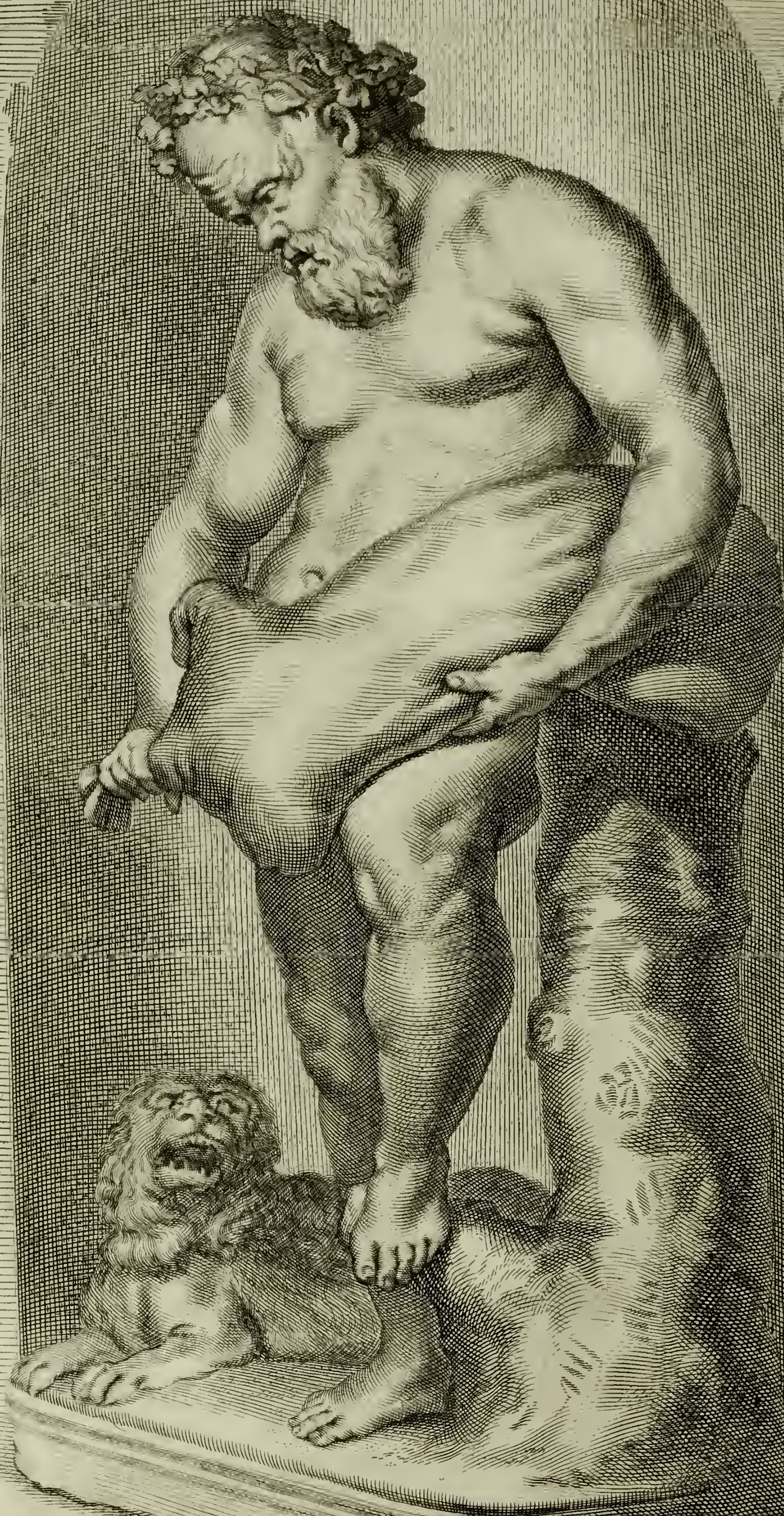

I. D. Sandrart del. Cum Privilegio S. C. M. R. Collin sculp. Antverp.

Udum conſtituerunt Apollinem, ſi *pharetram*, & *veſtem ex humero* pendentem excipias. Videtur is emiſiſſe ſagitam, & *arcum tentaſſe*, *dextera trunco* innixus, qui *ſerpente* circumvolvitur. Hoc ipſo ſapientia, apud veteres occultata, *Apollinem* pariter ac *Solem* inter ſe concordantes haud obſcurè ſubindicavit: Siquidem Sol radiis ſuis, ceu venenatis telis, in terram vibratis, peſtem ac mortes excitat atque inflammat. Hinc origo fabulæ de *Pythone*, miræ magnitudinis ſerpente, quem *Apollo* ſagittis ſuis confeciſſe fertur: Is enim poſt diluvium è terra natus, & à putredine, ſeu putrefactione *Python* dictus, immenſam exhalationis vim ſignificat; quæ extitit poſt inundationem, donec à Sole conſumeretur. Cujus rei memoria ne ullo temporum lapſu obliteraretur, ſacra certamina majores inſtituerunt, quæ à nomine ſerpentis *Pythia* appellabantur. Cæterum multis de hac imagine perſuaſum eſt, quod in *templo Delphico* ex ancipiti *oraculo* reſponſa dederit, in Chriſti Servatoris nativitate prorſus obmuteſcens: Quam dein Auguſtus Imp. fruſtrà conſulens, Romam transferri juſſit. Artificium illius ſtatuæ magni æſtimatur, velut inter *Hermaphroditos* perfectiſſima; imprimis ob diſcretam utriúsque ſexus mixturam: Oculi, ſupercilia, frons, vultus denique totus hîc in amorem contuentes impellit. Qua re mota Græca mulier, ventrem tunc ferens, cum cura eandem ſtatuam, in horto *Belveder*, diutulè ſpeculata eſt; noviſſimo partu utrumque ſexum edidit, non ſine miro & eleganti per integrum corpus diſcrimine: Qui partus cum adoleviſſet, libidini ſuæ indulgens, & ſeipſum iniens, ex ſe filiam quoque peperit, nomine *Roſannam*. Mater hæc vulgò vocabatur *Signora Franceſca Greca*, longè ante alias ſpecie ac pulchritudine inſignis. Hæc ipſa autem hiſtoriola à veritate haud deflectit, Romæ omnibus notiſſima; ipſe enim biformatam ſæpiùs matrem, per feneſtras cum *Roſanna* ſua proſpicientem, interdum & in publicis viis obambulantem oculis meis uſurpavi. Ad ultimum picturas earundem teſtor quàm plurimas, Romæ vario ritu tàm egregia arte perfectas, ut vivæ iſtarum formæ viderentur.

SILENUS

Sandrart delin. R. Collin sculp.

Ulti fuerunt Sileni, ait Natalis; ſed unus præcipuè inter illos cæteris antiquior memoratur, quem Catullus in Nyſa, Indiæ civitate, natum eſſe memorat: Ferunt præterea, Silenum Bacchum educaſſe, ut teſtatur Orpheus in hymno. Hunc ſcribit Lucianus, in concilio Deorum, ſenem fuiſſe, & calvum, & ſimum, & aſino plerunque utentem, *brevis ſtaturæ, corpore obeſo & ventricoſo, auribus magnis & arrectis, tremulum baculo innitentem.* Semper ferè ebrium fuiſſe, inquit Virgilius, ecloga ſexta:

Silenum pueri ſomno videre jacentem,
inflatum heſterno venas, ut ſemper, Jaccho.
Serta procul tantùm capiti delapſa jacebant,
& gravis attrita pendebat cantharus anſa.

Vnà cum ipſis Satyris ſemper ferè Bacchum ſequebatur, & fama eſt, eundem à Mida, vino in fontem quendam infuſo, captum fuiſſe; quod vino maximè delectaretur, ut innuit Ovidius undecimo Metamorph:

Hunc aſſueta cohors, Satyri Bacchæq; frequentant;
at Silenus abeſt; titubantem annísque meróque
ruricolæ cepere Phryges, vinctúmque coronis
ad Regem duxere Midam.

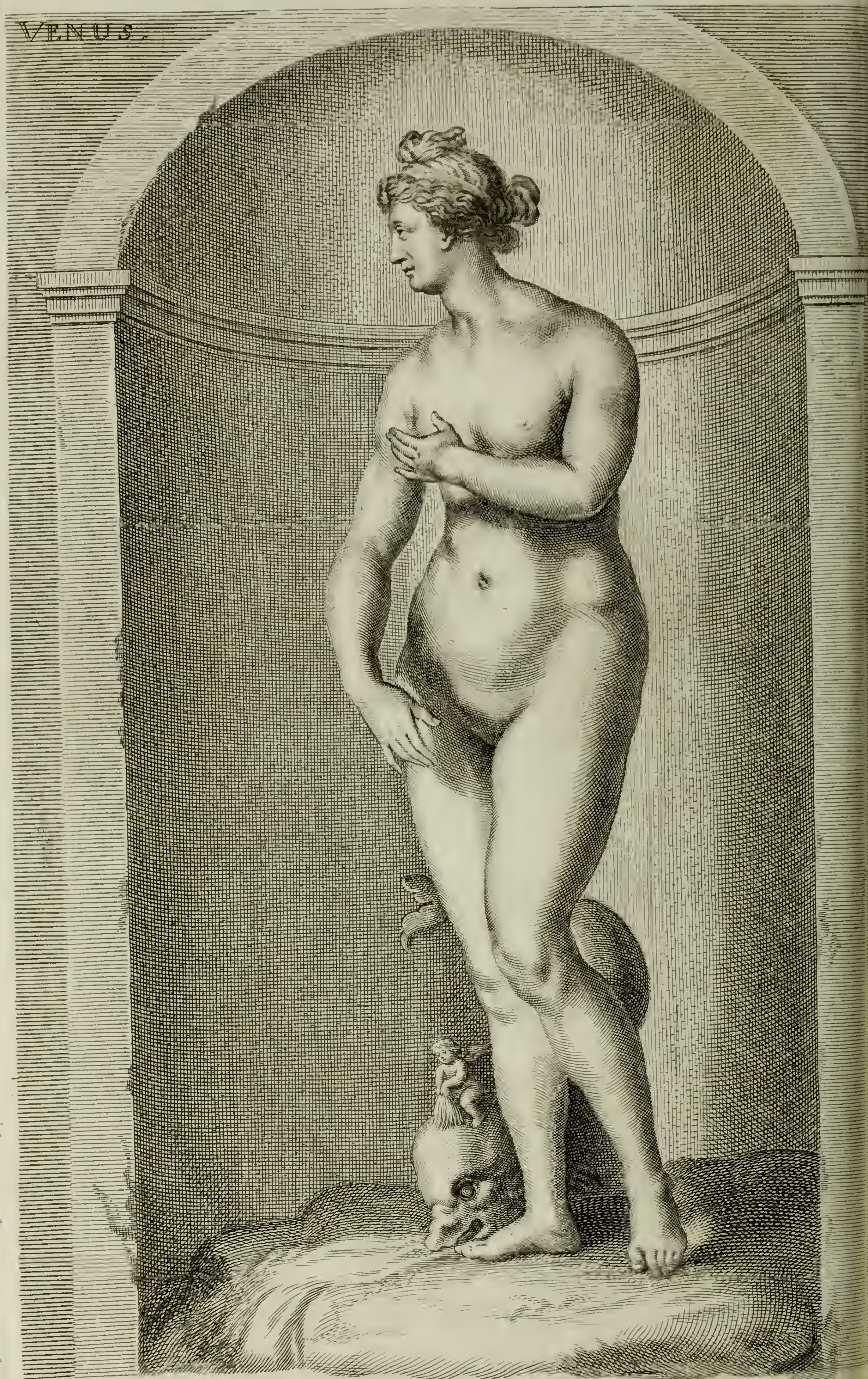
Bacchi *comitem*, ſenem, ventricoſum, titubantémque dixerunt, quia vinum & ebrietas cum *obeſos* reddit, tum caput plerúnque gravat, & titubantes facit, & ad ſenectutem citiùs perducit; hæc enim omnia incomoda, & corporis turpitudines id circò *Bacchi comites* finxerunt: Quidam putarunt *Silenum ſenem* fuiſſe *Bacchi alumnum*, quia vinorum vetuſtas omnes iſtas turpitudines augeat: Dicebatur ab aſino vehi ſolitus, quia tardi ſunt plerunq; & inutiles negotiis, qui plus potare ſolent, quàm conveniat. In ſtatua hac pleraq; apparent; *habitus* corporis *opimus* eſt, *ſtatura brevis*: Ambabus manibus *hircinum utrem* tenet, vino repletum: His in alterum genu repoſitis, *trunco* ſimul *innititur*, qui requiem affert. *Caput pyrola redimitum* eſt, quia ipſius folia, hiberno æquè ac æſtivo tempore, *in perpetuum virent*; ceu *recens vinum* juventam pariter ac ſenectam *recreat*. Ad pedes recubans *Tigris* ſurſum oculos intendit, ac ſi deſiderio uvæ angeretur. *Romæ*, in palatio Principis *Juſtiniani*, monumentum hoc ea, qua decet, cura delineavi, ut aliis inſervirem, quod unica ſyllaba plus eſt, quàm ſervire!

CENTAURUS
Sandrart del
R. Collin sculp. Antverpiæ

PAlæphatus *Centauros* dixit appellatos filios Ixionis, quia, cùm *tauri* agrestes, in Thessaliam venientes, fruges devastarent; tum juvenes fortes, equos ascendentes, in *tauros* impetum fecerunt, ac *stimulis pupugerunt*; est enim κεντεῖν *stimulare, & pungere*: Cùm verò eos agrestes procul fuissent conspicati, existimarunt superna parte *homines*, inferiore *equos* esse; quia nemo equum ante id tempus conscenderat, & quia *tauros* illos *pungentes* vidissent, *Centauros* appellasse. Hos verò filios Ixion cum nube, in Junonis formam ab ipso Jove coacta, susceperat; quia illius amore captus, eam de stupro interpellârat. Centaurorum, qui à poëtis maximè celebrantur, nomina sunt hæc: *Chiron, Eurytus, Amycus, Gryneus, Rhœtus, Arneus, Lycilas, Medon, Pisenor, Caumas, Menneros, & Pholus*; qui suscepisse Herculem hospitio dicitur. Eos ab Hercule victos interfectósque, ostendit Diodorus: Præterea Antimachus in Centauromachia istos Thessaliæ populos, Pelii montis accolas, agrestes planè & contumeliosos, è Thessalia pulsos in insulas Sirenum confugisse scripsit; ubi cantibus illarum delectati, omnes in perniciem fuerunt attracti. Per hæc igitur, quæ dicta sunt de Centauris, significare voluerunt antiqui, non cedendum esse cupiditatibus, neque manus in res alienas per vim injiciendas; sed temperantia & justitia in omnibus uti convenire: Cavendósq; esse illos, qui turpissimo sunt corpore; quoniam mores plerunq; corpori sunt similes. In horto palatii *Cardinalis, Scipionis Burgesii*, extra *Portam, del Popolo* dictam, statua istæc, humana specie minor, non pauca restitutæ novitatis signa continet; imprimis autem *Cupido* lusitans, & *Centauro insidens*, indicium nobis facit; qui altera quidem manu *captivum tenet*, altera verò eundem *arcu impellit*: Item *cauda*, & *pedes* istius equi formam è vetere fictam ostendunt: De cætero corpus & caput & crines agrestis viri, & equinæ aures, antiquissimæ artis testimonium perhibent.

VE-

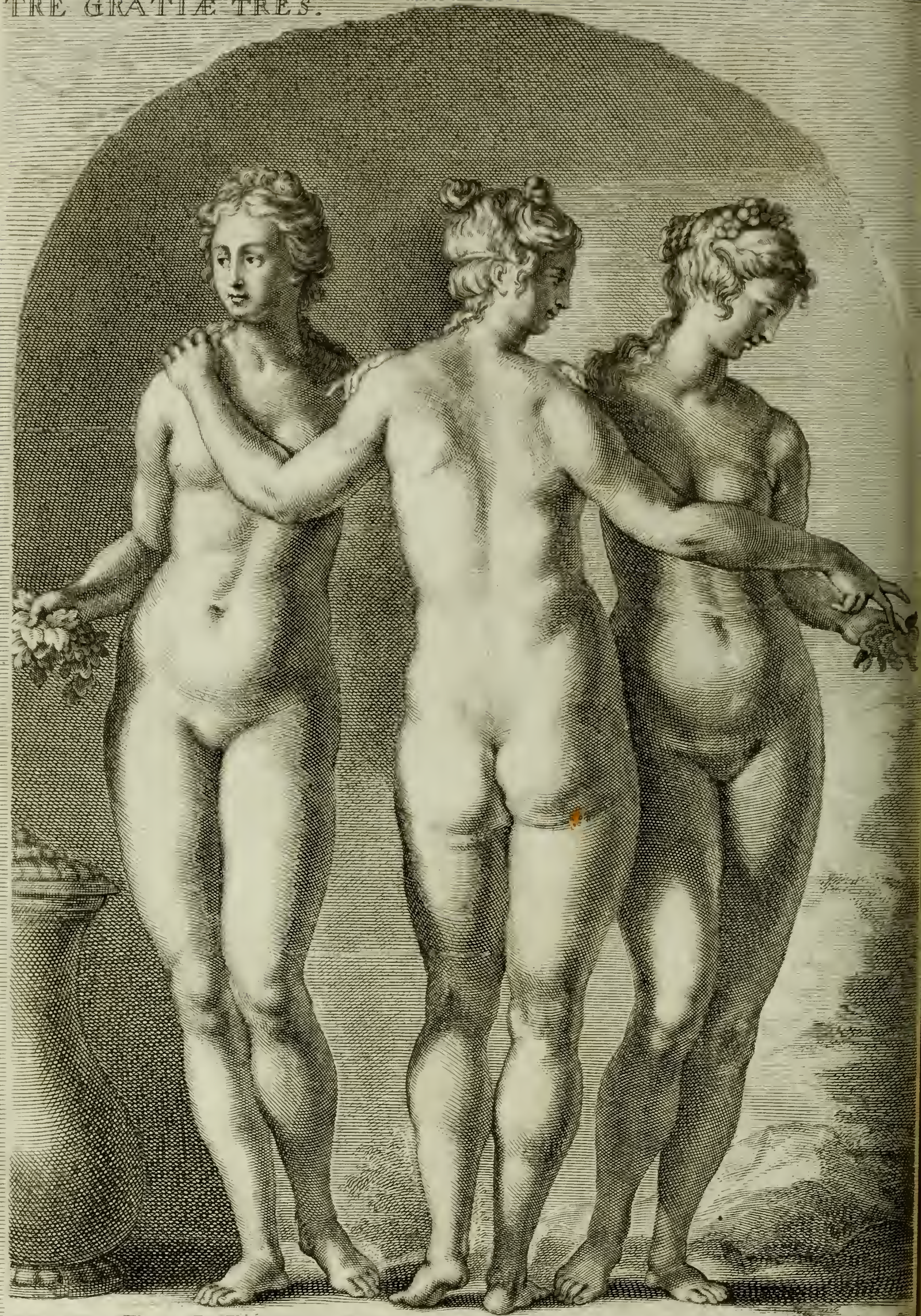

I. D. Sandrart delin. Richard. Collin sculp. Antw.

Eleberrima hæc, in univerſo orbe terrarum, *Græcæ Veneris* ſtatua, olim in *Rotundo*, poſtea in palatio *Mediceo, Romæ* extitit: Nunc autem, Magni Hetruriæ Ducis Sereniſſimi juſſu, *Florentiam* delata fuit, inter potiora cimelia Ejusdem collocanda. Tenerrimæ pulchritudinis Deam expresſit ipſe *Praxiteles*, marmoris ſculpendi inſignis artifex, *duplici* præcipuè *Venere* nobilitatus, *Gnidia* & *Coa*: Quæ, ob artis præſtantiam, magnam mortalium vim, eas in inſulas, ad ſui ſpectaculum allexerunt. Facies & actio illius non minus caſta, quàm decora eſt; ſtatura mediocris: *Puerulus ſuprà delphinum* manu ſua hunc *regit*, undas *marinas evomentem*; de quarum ſpuma (Græcè ἀφρὸς dicta) *Aphrodites* nata & vocitata fertur, ſi poëtarum fabula vera eſt: Nam ex ſpuma maris & Cœli teſticulis Venerem ortam fabulantur, à Saturno excifis, & in mare projectis. Hinc Auſonius:

Orta ſalo, ſuſcepta ſolo, patre edita Cœlo;
ænea dum genetrix hîc habita, alma Venus.

Venerum *quatuor* meminit Cicero, tertio de Natura Deorum, his verbis: Venus *prima*, Cœlo & Die nata, cujus Eli delubrum vidimus: *Altera* ſpuma procreata, ex qua & Mercurio Cupidinem ſecundum natum accepimus: *Tertia* Jove nata, & Diana, quæ nupſit Vulcano; ſed ex ea & Marte natus Anteros dicitur: *Quarta* Syria Cyróque concepta, quæ Aſtarte vocatur; quam Adonidi nupſiſſe proditum eſt. Omnium pictorum facilè princeps, Apelles, celeberrimam illam Venerem, è fluctibus maris emergentem, & ambabus manibus è capillis & è facie aquam marinam exprimentem, quo divinum prope opus genitum fuit, pinxit.

Tres ſunt, Euphroſyne, Charites, Aglaja, Thalia.

Cum privilegio Sac. Cæſ: Maieſt:

Sandrart delineauit. *R. Collin ſculpsit Ant.*

Ratias Cœlesti Veneri filias antiqui addiderunt, ob debitam omnibus bonis liberalitatem: Harum *una* aversa fuit, cùm *duæ* Venerem respicerent. Sorores illæ dicuntur *manibus implicitis* se tenere invicem, *virginesque* esse, & *ridentes*; quia nulla spe motos oportet dici liberales: Cùm mercatores sint potiùs, qui ob aliquam spem benefaciunt; & quæ in aliquem extat beneficentia, tum demum grata est, quæ ex hilari animo, minimeque invito aut renitenti procedit. Superhæc Gratiæ dicuntur Veneri esse dicatæ, quod hæc nihil iis ignaris faciat: Cùm enim pomum à Paride esset captura, Hymenæum & Cupidinem, & Amores, & *Gratias* jussit advocari, ut ait Pausanias. Quas etiam *Veneris & Liberi* patris *filias* quidam dixerunt, nonnulli *Jovis & Eurymones*; quod nihil aliud significat, quàm fertilitatem agrorum, frugúmque abundantiam. Si *latè leges* & æquitas dominantur, agri rident. Hoc tamen munus non est solius *Eurynomes*, aut *Eunomiæ*, sed etiam *Jovis*: Quoniam humanæ facultates nullæ sufficiunt ad *Gratiarum* procreationem, cum *divina* clementia opus sit, & aëris temperie optimè affecti. Id quoque senserunt illi, qui *Solis & Ægles filias* putarunt; cùm nihil sine *divina* bonitate, *Solisque* calore nasci posse crediderint. Sunt illæ *tres conjunctæ* sorores creditæ, quia *triplex* est utilitas è cultu *agrorum*, *arborum*, & *animalium*. Quare illa *nomina* meritò data sunt Gratiis: Est enim *Thalia* amœna arborum pullulatio, *Aglaja* splendor, *Euphrosyne* lætitia, quæ ex agrorum cultu & ubertate dominum afficit. Vocatæ postea sunt *Charites* non solùm illæ superiores, sed omnia, quæ jucunda viderentur, gratias continere dicta sunt. Gratiosum revera opus illud est, licet quædam in eo restituta, vel ab ipsa potiùs vetustate labefactata videantur; quæ ex artificis mente, quantum licuit, sensim restitui: Nec minorem sanè diligentiam nobilissimus Scalptor, *Colinus*, adhibuit, silentii velo haud contegendam.

FAUNUI. DUO

Æ duæ imagines, *pectoretenus* conſpiciendæ, antiqui ſcalptoris manu è marmore factæ ſunt; quàm fabrè! Deos agreſtes ex *Juſtiniani* cimeliis hîc vides, quos vulgò *Faunos* nominabant, ludibundos Satyrorum ſocios: Quare & *cornuta* eorundem *capita aures caprinas* habent, *foliis* æquè ac *fructibus* ſemper virentis *pyrolæ* exornata. In iſtorum Deorum cenſu fuit *Tanfana*, de quo Tacitus, primo Annalium; cujus nomen Loccenio, in Antiquitatibus Sueo-Gothicis, verè derivandum videtur à Germ. *Tan*, abiete; & *Fan*, vel *Fahna*, quæ eſt vox priſca, Gotho-Teutonica, dominum aut numen ſignans. Martianus Capella, in Nuptiis ſuis: *Qui habitant ſylvas, nemora, lucos, lacus, fontes ac fluvios, appellantúrque PANES, Fauni, FONES, &c.* Sic Iſidorus in Gloſſis: *FONES, Dii ſylvatici.* Itaque *Tanfana* nihil aliud erat, quàm *luci numen*, vel *dominus*; quem Romani *Sylvanum* indigitarent. Accedit etiam hæc ratio, quod *Tanfanæ* templum fuit in luco *abiegno*, inter Amiſiam & Luppiam, in Weſtphalia. Nec inſolens aliis gentibus erat, à ſingulari arborum genere nomina petita Diis ſuis imponere; ceu Jupiter *Fagitalis* cognominatus eſt Romanis à luco *fageo*, ei ſacro. Præterea *Tanfanæ* mentio monet, *Fan* diabolum Gothicè adhuc ſignificare. Qui verò in lucis ac ſylvis olim frequentiùs, & hodiè nonnunquam apparent, *Satyri*, *Sileni*, *Fauni*, & alia hujusmodi ſpectra, non dubitandum eſt, vera Satanæ ludibria eſſe: *Abſit* (inquit Caſaubonus, in Satyrica Poëſi) *ut putemus extare illos, aut extitiſſe unquam in rerum natura Satyros Silenóſve; ſed cum errans natura hominem aliquando produxiſſet in lucem cum cornibus, aut alia deformitate, contra conſuetas ipſi leges notabilem; paulatim perſuaſere ſibi mortales rerum imperiti, naſci in ſylvis & abruptis montium tale animalium genus. Acceſſere phantaſmata illudentium dæmonum, quorum eſt unicum ſtudium, mendacia cujuscunque generis pro veris ingerere, & omnibus modis in hominum animis illa firmare.*

MINERVA.
I. de Sandrart del.

Ffulget *Pallas*, five *Minerva*, quam velut artis regulam ac normam de induftria exhibeo: Facta eft ex nitente & candido marmore Orientis. Vultus pulcher & heroi congruens, ipfam quafi Virtutem loquitur: *Caput galea tectum* eft, quia cerebrum (ex quo Palladem natam, memoriæ prodiderunt) adverfus omnes noxas, ac læfiones, femper muniri debet. Ante eandem *capita duo arietum* confpiciuntur, ad quosvis fortuitos impetus excipiendos; quibus omni non modò contentione, fed etiam dimicatione refiftere valeat; fi fortè opus fit. In galea *Sphinx* recubat, præteritarum fimul ac futurarum rerum imago; quam Clearchus caput & manus puellæ, corpus canis, vocem hominis, caudam draconis, leonis ungues, alas avis habuiffe fcripfit. *Tunica* illius *candida*, five veftimentum interius, *fulcis rugarum minoribus conftans*, habitus eft virginis Veftalis; puriffimæ caftitatis indicium. *Pectus* ejusdem *clypei* firmatur præfidio, in quo *caput Medufæ, cum ferpentibus*, adverfus calumniatores, apparet. Mirificum fuiffe hujus Deæ clypeum, miróque artificio extructum, inquit Natalis Comes; cujus formam ita defcribit Virgilius libro octavo:

Ægidáque horrificam turbatæ Palladis arma,
certatim fquamis ferpentum, auróque polibant;
connexósque angues, ipfámque in pectore Divæ
Gorgona defecto vertentem lumina collo.

Nam ubi illud fcutum concuteret, mirificum terrorem illis incutiebat; aut contra quos in bellum prodibat. *Pallium* illius *purpureum*, quo Romani *Confules* amiciebantur, prudens confilium, unicum virtutis fulcrum, denotat: Ceu *ferpens* ipfe prudentiam fimul innuit. *Hafta* defenfionis telum eft, quo mala longiùs repelluntur. Verbo: Inter omnes veftitas ftatuas unica hæc pro pulcherrima, magnifica, & maximè ingeniofa habetur; quam in porticu Principis *Juftiniani*, cujus gloriæ tunc Romæ opera ac labore meo deferviebam, fingulari ftudio delineavi; in magno femper pretio habitam, &, dum nos habebimur, porrò habendam.

FLO-

FLORA
I. D. Sandrart del.
R. Collin sculp. Antverp.

Ea hæc à Romanis in honore habita, quàm floribus præesse volebant, à Græcis χλωρὶς dicitur, si præter Homerum Ovidio credimus, in quarto Fastorum: *Chloris eram, quæ Flora vocor.* Florentibus frumentis præposita, ait Augustinus, & Varro. Fabula variè narratur: Quidam (ait Gyraldus) in æditum Herculis & scortum referunt, alii in Laurentiam. *Floram* & *Faulam* Lactantius distinguit; ita enim, cum de Laurentia Faustuli locutus fuisset: Nec hanc solam Romani meretricem coluerunt, sed *Faulam* quoq;, quam Herculis scortum fuisse, Verrius scribit. Mox paulò subjungit: *Flora* cùm magnas opes ex arte meretricia quæsivisset, Populum Romanum scripsit hæredem, certámq; pecuniam reliquit; cujus ex annuo fœnore suus natalis dies celebraretur, editione ludorum, quos appellabant *Floralia:* Quod quia Senatui flagitiosum videbatur, ab ipso nomine argumentum sumi placuit, ut pudendæ rei quædam dignitas adderetur, Deam finxerunt esse, quæ floribus præesset; eámq; oportere placari, *ut fruges cum arboribus aut vitibus benè prosperéq; florescerent,* teste Lactantio. In ludis Floralibus, quarto Calend. Maji celebratis, omnes nequitiæ & lasciviæ nudis mulieribus peragebantur: Quamobrem Cato istos ingressus, ob severitatem ac gravitatem est abire compulsus, à Favonio monitus. Martialis in primo, de jocosæ sacro Floræ:

Nosses jocosæ dulce cùm sacrum Floræ,
festósque lusus, & licentiam vulgi,
cur in theatrum, Cato severe, venisti?
An ideò tantùm veneras, ut exires?

Fuit, teste Plutarcho, *simulachrum Floræ* in æde Castoris & Pollucis, à Praxitele summa industria formatum, *multis coloribus* (quia nullus color est, qui in floribus non reperiatur) *tunica* indutum; in cujus Deæ *dextra flores fabarum & ciceris* fuerunt. Scribit Porphyrion, in Floralibus Ædiles *cicer & fabam* populo spargere solitos. Quàm propè hæc accedit ad similitudinem illius statuæ? quàm vaga ac volitans hujusdem tunica est? Quàm honestè reliqua corporis membra denudantur? Quàm decenter secum colludunt artus? Altera manu *florentem*, altera interiorem *tunicam* tenet; *nexus* corrugatas muliebris *habitus plicas*, non minus eleganter, quàm accuratè exprimit; & ipsa quasi levitas, ob artem gravis, nec ingrata est, in *palatio* extans *Farnesiano.* SA-

SABINA
I. v Sandrart delin.

SAbinorum virgines, quas Romulus rapuit, viros ſuos adeò dilexerunt, ut pacem inter Tatium & Romulum, hoc eſt, inter Sabinorum Romanorúmque Reges facerent: Ita Juvenalis, in ſexta, de uxore, vel Sabinis caſtiore, ducenda: *Si formoſa, decens, dives, fœcunda, vetuſtos*
porticibus diſponat avos, intactior omni,
crinibus effuſis, bellum dirimente Sabina.

Belli iſtius diremtionem Florus libro ſtatim primo recenſet: Matrimonia Romanorum à finitimis petita; quia non impetrabantur, manu capta ſunt. Simulatis quippe ludis equeſtribus *virgines,* quæ ad ſpectaculum venerunt, *præda* fuere. Et *hæc ſtatim cauſſa bellorum.* Sabinis proditæ portæ *per virginem.* Ita admiſſis intra mœnia hoſtibus, *atrox* in ipſo foro *pugna:* Tandem *ſævientibus intervenere* raptæ, *laceris comis.* Sic *pax facta* cum Tatio, fœdúſque percuſſum: Secutáque res mira dictu, ut relictis ſedibus ſuis novam in urbẽ hoſtes demigrarent, & cum generis ſuis avitas opes prò dote ſociarent. Raptarum hiſtoriã *Sabina* familia in nummis, apud Goltzium, conſervavit: Ab altera enim parte *duo juvenes Romani,* raptas ferentes virgines, conſpiciuntur; ſubſcriptum eſt, L. TITVRI: Ab altera imago *T. Tatii* Sabini, & à cervice cognomen, SABINVS; & ſub mento literæ T. & A. ſibi implexæ, quæ TATII nomen indicant. Quare mulieres Sabinas iterum laudavit Juvenalis, in decima: - - - *Rara eſt concordia formæ,*
atque pudicitiæ; ſanctos licet horrida mores
tradiderit domus, ac veteres imitata Sabinas.

Idem affirmavit Martialis, in primo: *Caſta, nec antiquis cedens Lævina Sabinis.* Nec non, in nono: *puella ſimplex, Quam caſtæ quoque diligunt Sabinæ.* Imò ipſe Horatius, exempla pudicitiæ & amoris à mulieribus ruſticis ſumens, Epodon ſecundo dixit: *Quodſi pudica mulier in partẽ juvet domum, atq; dulces liberos,* | *Sabina qualis, aut peruſta ſo-pernicis uxor Appuli.* (lib9

Non ovum ovo ſimilius, quàm huic eſt Statius, in quinto Sylvarum: *Velut Appula conjux Agricolæ parci, vel ſole infecta Sabino.* Poſtremò ſtatuam hanc, in *Principis Juſtiniani* ambulacro, non indiligenter contemplantibus matrona arridebit honeſtiſſima, quoad habitum, & membra corporis, ſingulari judicio tàm ſcitè compoſita, ut ipſa ars naturæ de præſtantia, quaſi controverſiam facere videatur.

SIBYLLA CUMANA:

QVinta Sibylla *Cumana* fuit, nomine *Amalthea*; quæ ab aliis *Demophile*, vel *Herophile* nominatur: Suidas *Hierophilen* dicit. Fuit autem hæc, quæ novem, vel (ut aliis placet) tres libros Sibyllinorum oraculorum ad Tarquinium Superbum detulit. Hanc Solinus, post Delphicam & Erythræam, vaticinatam fuisse tradit; cujus sepulchrum sua ætate in Sicilia mansisse refert: Eam verò non *Eryphilen* vocat, hac enim appellatione *Erythræam* afficit, quam *Cumana* antiquiorem fuisse opinatur. Hæc autem, quæ Superbo (si modò verum est) libros obtulit, vixit olympiade quinquagesima quinta. Id etiam significare videtur Virgilius, ecloga quarta:

Vltima Cumæi venit jam carminis ætas.

Sed *duas* Sibyllas *eodem* ferè *cognomine* fuisse Onuphrius existimat, *Cumæam* & *Cumanam*: CVMÆA erat, quæ *Cumis vaticinata* est, tempore belli Italici, ex Cimmerio Campaniæ oppido orta; ad quam Æneam divertisse, Maro perhibet: CVMANA autem fuit, quæ *Cumis oriunda*, longo tempore pòst vixit, librósque Tarquinio apportavit. *Cumis* enim plures mulieres longo & perpetuo tempore vaticinatas fuisse, credibile est, quæ *omnes Sibyllæ* vocitatæ sunt; illuc profectæ, vel ut peritiores divinandi fierent Apollinis oraculis, quem illic maximum templum in specu habuisse constat: Vel ut ejus sacris præessent, quæ non nisi à mulieribus perfici mos erat; quæ omnes postea, ab urbe proxima, sive *Cumæ* sive *Cumanæ* vocatæ sunt. Aristoteles (si modò liber de Naturæ miraculis ejus est) speluncam narrat esse *Cumis*, urbe Italica, ubi Sibyllæ domicilium fuisse monet; quam multi Erythræam esse putant, & incolæ *Cumæam* nominant, haud dubiè patriæ favore, aut certè de alia sentientes. Ad habitum statuæ hujus in palatio *Justiniani* respicientes, facili conjectura assequentur, *personam* hanc esse magnæ dignationis, & *sapientem*, & pensiculatiùs, ad instar Sibyllarum, res suas æstimantem; cujus *honestatem vultus* indicat. *Decori gestus* sunt, corporis partes nullæ *aperiuntur*, præter *collum*, aliqua tantùm ex parte. Discrimen ipsius artis in singulis partibus luculenter apparet, quam antiqui artifices singulari studio, & circumspecta cura imprimis observarunt: Conveniunt omnia, incongruum est nihil.

BACCHANS

Liberi patris fæminæ plerunque fuerunt, quæ nunc ab insania *Mænades*, nunc ab impetu ac furore *Thyades*, vel à *Thya*, quæ prima sacra Bacchi instituit; nunc ab intemperantia, morúmque pravitate, *Bacchæ* vocabantur. Dictæ sunt & *Mimallones*, quia Dionysium imitarentur; nam in montibus plerunque versantes leones manibus secum adducebant, aliásque feras: Deinde iis crudis vescebantur, terrámque ferulis percutientes, aut saxa, cùm sitirent, vinum, vel lac, vel mel scatere faciebant; angúesque habebant pro zonis, comis implicitos. Agebantur verò istius Dei sacra à mulieribus, quòd illas habuisset socias in Indica expeditione; quæ nimirum dictæ sunt *Bacchæ* ab insanis *clamoribus*: Currebant enim cum tædis & funalibus accensis per noctem, quibus utebantur in illis sacrificiis; atque crinibus passis ita *clamabant* currentes, *Eubœ*, quæ voces erant feliciter ac benè precantium. His postea vocibus in unum compositis, *Eubœus* Bacchus vocari cœpit: Deinde *Euhyjus*, sive bonus filius; quia, cum Gigantes bellum Jovi intulissent, in leonem versus unum eorum prior laniaverit, ac discerpserit. Ea re præclarè gesta Jupiter lætatus dicitur Dionysum Bonum filium vocasse. *Trietericorum* [quia *tertio anno* ab Indica navigatione revertisset] sacrificiorum & tempus, & instrumenta, & habitum Baccharum demonstravit Ovidius, in sexto Metamorph. ubi de Rhodope:

Nocte sua est egressa domo Regina, Deíque
ritibus instruitur, furialiáque accipit arma.
Vite caput tegitur, lateri cervina sinistro
vellera dependent, humero levis incubat hasta.

Nam his armis instructæ, cum vociferatione discurrentes crinibus passis divinare, ac res futuras prædicere credebantur. Denique hæc ipsa *Justiniani Principis* statua marmorea morem indicat, quo racemorum, aut uvarum quoque vinculis frontem constringebant, ob dolores capitis mitigandos. Altera manu *uvam* porrigit, *brachium trunco, pyrola* & *serpente obvoluto*, fulciens; quia *vinum*, ceu *pyrola* sempervirídis, utrámque ætatem viribus auget ac renovat; &, si nimium illud sit, in modum *serpentis*, morsu nocet, atque enecat. Vestem quasi vitream scalptoris manus tàm ingeniosè expressit, ut muliebris corporis membra, sine dedecore, ab omnibus conspiciantur.

VESPASIANVS ET DOMITILLA.

FAVNORVM SACRAFICIVM.

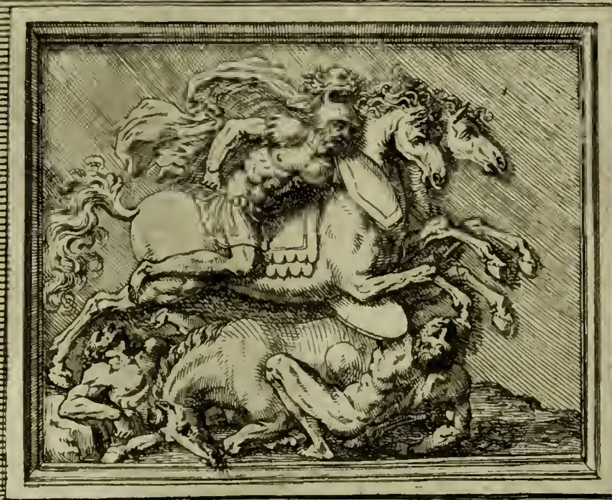
IACOBI ET RAHELIS DESPONSATIO

VESTALIVM SACRIFICIVM.

DESVLTOR MILITARIS.

VESPASIANVS, CVM DOMITILLA, ET ALIA.

Iguras quinque, sima scalptura expressas, in hac ipsa tabula consideremus: *Prima* ostentat *Fl. Vespasianum*, & filiam ejus *Domitillam*; quam adhuc privatus amiserat, àDomitiano fratre dein consecratam: Hinc Onuphriana inscriptio, in qua ASCONIA. C. F. AVGVRINA. SACERDOS. DIVAE. DOMITILLAE. appellatur. Has duas verò imagines smaragdus, in biblitheca Barbarina, exhibet; Domitilla insigni velut *Cereris veste* adornata est, *aristas* dextra continens, publicæ tranquillitatis signum. Sequuntur *duæ aliæ* figuræ, *Fauni* scilicet, *caprum* Baccho immolaturi; quia is, ut tradit Pausanias, vites corrodit ac perdit. Hunc in sensum Ovidius:

Rode, caper, vitem; tamen hinc, cùm stabis ad aram,
in tua quod spargi cornua possit, erit.

Reliqua *tria* cimelia inter antiquitates meas asservantur: *Primum* Patriarcham *Jacobum* indicat, in Mesopotamiæ urbem Haran profectum; ut inibi Rahelem suam, Labanis filiam, conjugem futuram, amplecteretur. Rarum omninò monumentum, ex ære; cùm pauciores Veteris Testamenti historiæ, hoc ritu explanatæ, habeantur. *Alterum* quoque æreum *Vestalem* exprimit, non minoris pretii, nec dignitatis. *Vltimum* verò *duos* Romanorum *desultorios equos*, in metallo apparentes, complectitur; nam *paribus equis*, hoc est, duobus Romani utebantur in prælio, ut sudante altero desilirent in siccum, inquit Festus. Quamobrem & Livio *Desultores* dicti, qui alterum equum attrahunt; in quem celeriter transilire, ubi res postulat, possint. Hos Græci ἀμφίππους, παραβάτας & ἀποβάτας appellabant. Quare Cicero pro Murena: *Nescio, quo pacto mihi videtur Prætorius candidatus in Consularem,* quasi desultorius *in quadrigarum curriculum incurrere.* Nam, si Suetonio in Cæsare credimus, Circensibus quoque *quadriagas bigásque, & equos desultorios* agitaverunt nobilissimi juvenes. Livius quoque hunc morem significat his verbis: *Semel quadrigis, semel desultore misso.* Nec minus accuratè, quàm eleganter Propertius:

Est etiam aurigæ species Vertumnus, & ejus,
trajicit alterno qui leve pondus equo.

VA-

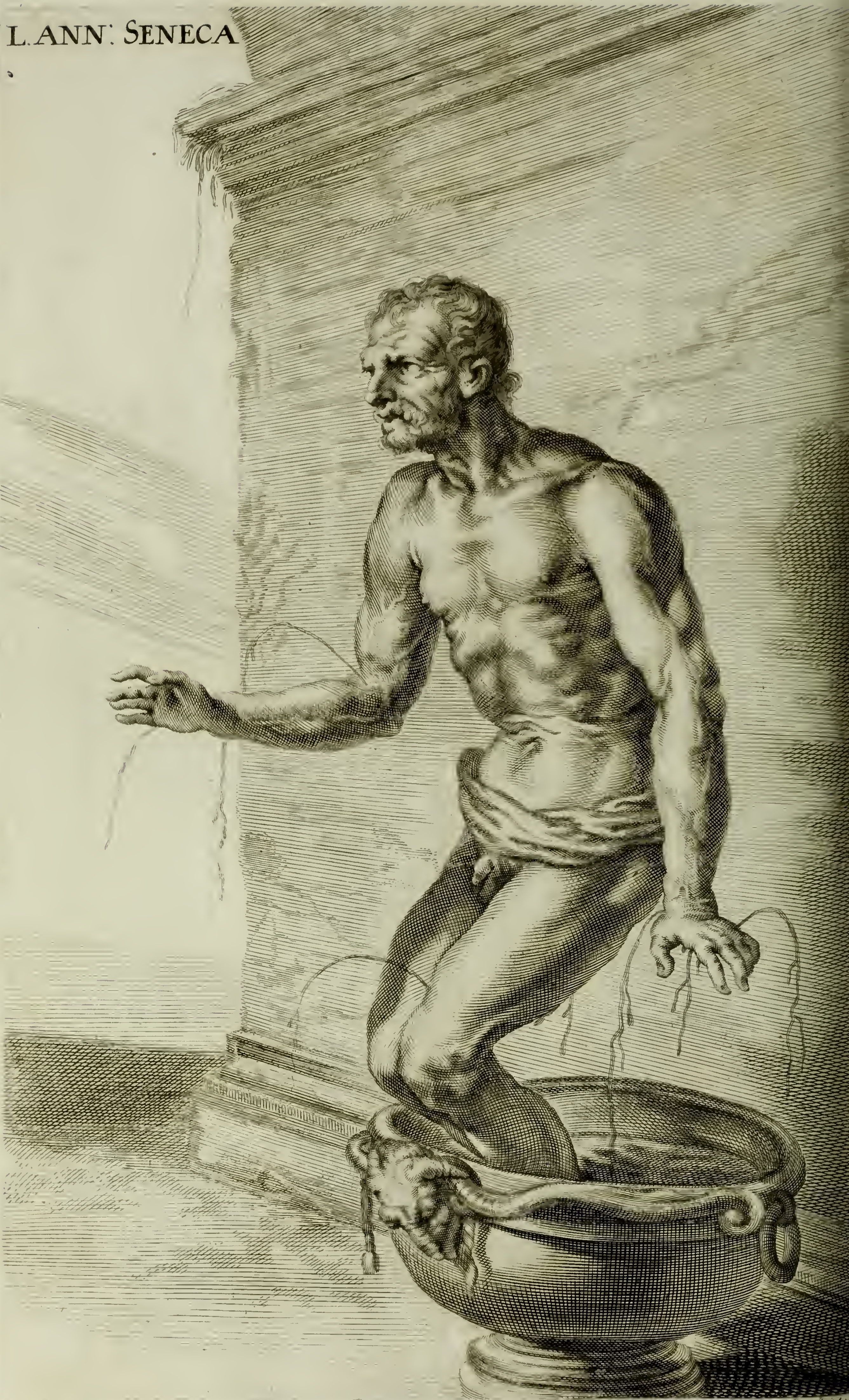
Antich Gefäſſe, mit einem Opfer der Ephygenia: im Palaſt de Medices.

Ntiquiſſimas illas haud inglorii nominis ſtatuas inſigne illud *vas, è Græco marmore*, excipit; cujus adſpectu intuentium oculi paſcuntur, & mirificè delectantur: Quare &, *in atrio palatii Medicei, Romæ* erectum, ſemper in laude verſatur, & gloria circumfluit. Imagines circa illud ſculpturaſima *[baſſo relievo]* factæ, *Iphigeniam virginem, ad aram Dianæ, unà cum duobus altis & excellentibus viris*, hoſtia hac orco fortè ſacrificaturis, haud obſcurè indicant. Cùm enim *Agamemnon* in Aulide cervum *Dianæ* imprudens occidiſſet, Dea indignata contrariis flatibus Græcorum navigationem eſt remorata. Qua de re cum vates conſulerent, reſponſum eſt, Agamemnonio ſanguine Deam eſſe placandam. Hinc Lucanus, libro primo, rem ipſam breviter attigit:

Relligio peperit ſceleroſa atque impia facta,
Aulide quo pacto Triviai virginis aram
Iphianaſſæo reparârent ſanguine fœdè.

Euripides luculentiſſimam tragœdiam compoſuit de ipſa Iphigenia in Aulide, in qua omnem hanc ſacrificii crudelitatem declarat. Miſſus igitur *Vlyſſes*, Iphigeniam aſtu à matre abduxit, *Achilli* eam nupturam ſimulans: Cúmque jam immolanda eſſet, Diana ejus miſerata, cervam, vel (ſecundum alios) urſam, aut juvencam, aut anum edentulam pro ea ſuppoſuit; virginem verò in *Tauricam* regionem transtulit: Ubi à *Thoante* Rege ejus Deæ ſacris præfecta eſt. Quò cum poſtea *Oreſtes* furiis agitatus veniſſet, jámque eſſet immolandus, à ſorore agnitus & liberatus fuit.

Nec laude ſua privari debent *vas alterum, operculo tectum*, artis ipſius honeſtamentum; itémque à dextris *epiſtomium* illud, *fonti* (ceu videtur) *ſuperimpoſitum*: Pro indicio enim nobis eſt ipſe *delphinus*, qui nudam *Sirenem* totius *corporis ſui circumflexu* arctè *complectitur*; atque ea viciſſim, velut captiva, *expanſis* & quaſi conſtringentibus *brachiis* ita *delphinum comprimit*, ut *aquas* ructando *evomere* cogatur. Sirenum (quæ partim beluæ, partim virgines videbantur) fabula docet, carnis delicias in exitium detrudere miſeros mortales; & monſtris ſimiles eſſe, qui cupiditati, nec rationi parent: Cum altera pars eorum homo, altera bellua ſit.

L. ANN. SENECA
D. Sandrart delineauit
R. Collin sculpsit Antv

L. Annæus Seneca, gente *Hispanus*, *Cordubæ* natus, Imperatoris sævissimi, *Neronis*, *educator & præceptor* fuit. Quàm clarus ille Vir nec incelebris Philosophus extiterit, scripta ejusdem nobilissima satis & abundè testantur; quorum nonnulla in gratiam Neronis exaravit, ut iis doceretur, & sanior fieret. Successu verò temporis ab Imp. *Claudio* in insulam *Corsicam* relegatus est, ob suspicionem consvetudinis, quam cum Claudia, uxore Germanici, habuisse credebatur. Ibi per integrum *octennium exul* degens, sedulam studiis suis operam dedit. *Romam* postea reversus, *Quæsturam* primò (materteræ suæ suffragio) gessit; deinde *Prætor* anno Urbis DCCCII. fuit. Pater ingentes ipsi opes reliquit; plerasque etiam ex Principis magnificentia habuit, nimirum *septuagies quinquies centena millia Philippicorum*: Honores autem & divitiæ nec superbum, nec adulatorem aulicæ artes effecére. Ad vitæ sectam quod attinet, Philosophiæ *Stoicæ* magno impetu se dedit, integer vitæ scelerísque purus. Cum autem non aliud superesset, post matrem fratremque interfectos, quàm ut necem Senecæ adjiceret Nero; ei necessitatem ultimam denuntiari jussit: Neque hanc exhorruit, sed interritus lacrymas suorum modò sermone, modò intentior, in modum coërcentis, ad firmitudinem evocavit. Et quoniam voluntate tyranni istius mortis decus eligere ipsi licuit, solio insedit, brachia ferro exolvi, crurum quoque & poplitum venas abrumpi passus: Ubi multa *de immortalitate animæ* velut in commune disseruit, & novissimo quoque momento, suppeditante eloquentia, advocatis scriptoribus pleraque tradidit; donec is, sensim sine sensu, expiraret. Hæc vetus, inquam, statua, anatomiæ veluti schola & magistra unica, è nigro ac pretioso lapide, manu artificis affabrè facta, quæ senile, & ad summam maciem deductum corpus, vultúmque morientis exprimit, Romæ adhuc, in hortensi palatio Cardinalis Borgesii conspicitur. Illam manu mea delineavi, &, ob singulare ejus artificium, oculis curiosorum subjicere haud supersedi.

PÆTUS et ARIA

I. D. Sandrart delineauit

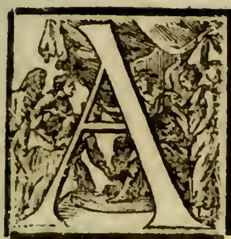
R. Collin ſculpsit Antverpiæ 1671

Tandem averſo exhibemus modo *Pæti & Arriæ* ſtatuam, quorum integram ferè hiſtoriam ſuprà retulimus; velut ex abundanti, judicium additûri Plinianum, *alia eſſe clariora, alia majora.* Eadem Arria apud Claudium, uxori Scriboniani, cùm illa profiteretur judicium, *Ego*, inquit, *te audiam; cujus in gremio Scribonianus occiſus eſt, & vivis?* Ex quo manifeſtum eſt, ei conſilium pulcherrimæ mortis non ſubitum fuiſſe. Quin etiam cùm Thraſea, gener ejus, deprecaretur, ne mori pergeret; intérque alia dixiſſet, *Tu vis ergo filiam tuam, ſi mihi pereundum fuerit, mori mecum?* reſpondit, *Si tandiu, tantáque concordia vixerit tecum, quàm ego cum Pæto, volo.* Auxerat hoc reſponſo curam ſuorum; attentiùs cuſtodiebatur: ſenſit, &, *Nihil agitis*, inquit, *poteſtis enim efficere, ut malè moriar; ne moriar, non poteſtis.* Dum hæc dicit, exiluit cathedra, adverſóque parieti caput ingenti impetu impegit, & corruit. Refocillata, *Dixeram*, inquit, *vobis, inventuram me quamlibet duram ad mortem viam; ſi vos facilem negaſſetis.* Videntúrne (dicit Plinius nepoti ſuo) hæc tibi majora illo: *Pæte, non dolet*, ad quod per hæc perventum eſt; cùm interim illud quidem ingens fama, hæc nulla circumfert. Quàm multum intereſt (ait, in ſexto, ad Macrum ſuum) quid à quoque fiat! Eadem enim facta claritate, vel obſcuritate facientium aut tolluntur altiſſimè, aut humillimè deprimuntur. Navigabat idem per Larium, cum ſenior amicus oſtendit ei villam, atque etiam cubiculum, quod in lacum prominet: *Ex hoc*, inquit, *aliquando municeps noſtra cum marito ſe præcipitavit.* Cauſam requiſivit. Maritus ex diuturno morbo, circa velanda corporis, ulceribus putreſcebat: uxor ut inſpiceret, exegit; neque enim quenquam fideliùs judicaturum, poſſétne ſanari. Vidit, deſperavit; hortata eſt, ut moreretur, comésq; ipſa mortis, dux imò & exemplum, & neceſſitas fuit: Nam ſe cum marito ligavit, abjecítque in lacum. Quod factum ne Plinio quidem, qui municeps, niſi proximè auditum fuit; non quia minus illo *clariſſimo Arriæ facto*, ſed quia minor ipſa. Hujus claritatem Martialis hoc illuſtravit epigrammate, in primo:

Caſta ſuo gladium cùm traderet Arria Pæto,
quem de viſceribus traxerat ipſa ſuis:
Si qua fides, vulnus, quod feci, non dolet, inquit:
ſed quod tu facies, hoc mihi, Pæte, dolet.

CV-

CLEOPATRA
d.
*
Sandrart delin.
Richard. Collin sculpsit Antverpiæ.

Egypti Regina, *Cleopatra,* Ptolemæi Dionysii sive Auletæ filia, soror & uxor Ptolemæi ultimi, mulier impudicissima, à *Jul. Cæsare* (cùm Alexandriam, atque adeò universam Ægyptum subegisset) primùm adamata; cui filium *Cæsarionem* peperit: Cùm autem, occiso Cæsare, insana sua libidine *Antonium* fascinasset, Propertio teste, in tertio elegiarum:

Conjugii obscœni pretium Romana poposcit
mœnia, & addictos in sua jura patres.

Is enim Octaviam uxorem, Augusti sororem, quæ ipsum mira benevolentia complectebatur, repudiavit, & Cleopatram justæ uxoris loco habuit. Quod cùm ægrè ferret Augustus, Antonium hostem à se declaratum difficili bello implicuit, & navali pugna ad Actium, Epiri promontorium, vicit. Vnde Virgilius, primo Æneidos:

Actius hæc cernens arcum tendebat Apollo desuper.

Antonius, omni spe recuperandi imperii dejectus, in Ægyptum fugit; verùm cùm se obsessum, & ab omnibus sociis desertum videret; manus violentas sibi intulit. Ejus exemplum imitata Cleopatra, ne viva in hostis potestatem veniret, & per ludibrium, Romæ, in triumpho circumduceretur; admotis ad venas aspidibus, mortem sibi consciuit, ut ait Statius, in tertio Sylvarum:

Anguiferámq; domum, blando qua mersa veneno,
Actias Ausonias fugit Cleopatra catenas.

Huic Augustus (ut refert Suetonius) quam servatam triumpho maximè cupiebat, etiam Psyllos admovit, qui venenum ac virus exsugerent; sed frustrà: Ambobus igitur communem sepulturæ honorem tribuit, ac tumulum ab ipsis inchoatum perfici jussit. Vice autem istius imago saltem triumphabatur; cujus *alteram* quidem statuam, ejusdem formæ, in *horto Mediceo*, *alteram* verò sub exitum longioris deambulacri, *Belcadere* dicti, ceu Fontinalem aliquam fonti superimpositam offendi: Hæc humanam superans staturam, morituriencis faciem, imò amplitudinem, & quasi quandam exaggerationem quàm altissimam animi repræsentat; quæ maximè eminet contemnendis & despiciendis doloribus: *Elata sursum brachia, pectus decenter renudatum, pedes in transversum positi,* & reliqua corporis membra linteo honestè tecta; quæ ars æmula naturæ veritati similia explicuit, intuentium oculos infinita voluptate afficiunt.

CVPI-

CVPIDO
d
I·D· Sandrart delineauit
R. Collin sculpsit Antverp. 1676

Esiodus, in sua Theogonia, videtur *Amorem*, sive *Cupidinem* ante omnia ex illa informi materia, quæ Chaos dicta est, in lucem eduxisse; nam statim post terram natus esse traditur

dulce Deûm, pariterque virûm, gratumque Cupido
solamen, qui corda domat, mentésque feroces.

At Aristophanes, in Avibus, Noctem Zephyrium ovum peperisse scribit, è quo natus sit Cupido; qui, cum Chao mistus, omne Deorum genus ex illo excitaverit. Nec defuerunt, qui Cupidinem Saturni filium fuisse dixerint; ut sensit Orpheus: Sed Sappho poëtria Cœli ac Terræ filium existimavit, Simonides Martis & Veneris, Acusilaus Noctis & Ætheris, Alcæus Contentionis & Zephyri. Idem Orpheus tamen omnes *Amores*, quos *plures* esse sensit, *è Venere* ortos autumat. Cicero, tertio de Natura Deorum, *plures Cupidines* è diversis parentibus facit, ut in his scribit: Cupido *primus* Mercurio & Diana prima natus dicitur, *secundus* Mercurio & Venere, *tertius* est Anteros, Marte & Venere tertia. Hi etsi plures extiterunt, diversísque parentibus geniti, tamen *ad unum Veneris filium* omnia propè, quæ de *Amore* dicta sunt, transferuntur. Præclarè igitur Arcesilaus statuarius *læænam è marmore* fecisse dicitur, circa quam *ludentes* fecit *Cupidines*; quam alii è cornu bibere cogebant, alii soccos illi inducebant, alii saxo alligatam fune tenebant; cùm, *multos* fuisse *Cupidines*, vellet significare. Pingebatur ab antiquis *alatus* Cupido, cujusmodi illum Zeuxis pinxit Athenis pulcherrimum, rosis coronatum. Deformis *oculorum cœcitas, puerilis ætas*, minimè apta prudentiæ, & tam sævi comites (ebrietas, dolores, inimicitiæ, contentiones) data sunt eidem ab antiquis poëtis, ad exprimendam libidinis hominum insaniam; ut nihil tantoperè ab ingenuo & benè instituto homine abhorrere videatur. Hujuscemodi verò statuam Romæ, *in palatio* depinxi *Mediceo*; velut antiquissimam, humanæ haud disparem staturæ, & Græci artificis opus; in quo præcipuè *manus* agiles, *pilam amoris* lusu jocóque *jactitantes*, dulcè *subridens vultus*, ac *venustum* juvenis formosissimi *corpus* spectatorum oculis maximam movent admirationem.

MELEAGER
I D. Sandrart del.
R. Collin sculpsit Ant

Eleager, Oenei Calydoniæ Regis filius, ex Althæa conjuge natus est, ait C. Stephanus; quo recenter nato visa sibi est mater *tres Parcas igni assidentes* videre, *manúque stipitem tenentes*, æqualem puero *cum stipite vitam* assignare: Recedentibus itaque Parcis, Althæa *extinctum stipitem* diligentissimè asservavit. Adulto dein Meleagro, contigit, ut pater ejus ex susceptis frugibus *omnibus Diis* sacrificaret, *omissa Diana*; quod ita breviter complexus est Ovidius, in octavo Fabularum:

Oenea námque ferunt plenis successibus anni
primitias frugum Cereri, sua vina Lyæo,
Palladios flavæ laticis libasse Minervæ.
Cœptus ab agricolis superos pervenit ad omnes
ambitiosus honor, solas sine thure relictas
præteritas cessasse ferunt Latoidos aras.

Quapropter Dea irata *aprum immisit,* omnes Ætoliæ agros devastantem. Ad hunc igitur conficiendum *Meleager,* collecta robustissimorum juvenum manu, *aprum interfecit; caputque ejus Atalantæ,* Jasii Argivorum Regis filiæ, quæ prima aprum vulneraverat, velut partem spolii, *dedit.* Quod ægrè ferentes Plexippus & Toxeus, Althææ frater, Atalantæ caput auferre conati sunt: Quamobrem Meleager iratus eos obtruncavit, duxítque Atalantam in uxorem, quæ ei Parthenopœjam peperit. Nuntiata itaque fratrum morte, Althæa doloris impatientia in furorem versa, *fatalem* illum *stipitem in ignem conjecit;* quo exusto, Meleager etiam, *exustis intus intestinis omnibus,* consumtus est. Homerus testatur, eam orasse Plutonem & Proserpinam, ut filio mortem inferrent; ex quo manifestum est, istam magicis artibus usam esse. Hanc ipsam fabulosam historiam hîc intuemur, dum Meleager *sub dextro brachio aprinum caput,* & *sinistra* manu *venatoris cornu* tenet. Ex antiqua statua, staturæ hominis haud inæquali, delineatio facta est; cujus artifex *formosum juvenem* formavit faberrimè.

I. V. Sandrart delineauit. R. Collin sculpsit Antv.

GALATEA.

Alateam, nympham marinam, *Nerei* & Doridos filiam, *Nerinen* ideò dictam, à *Polyphemo* fuisse adamatam, fama est; ut ait Theocritus in Cyclope. Istud autem contigit (ceu quidem Natalis ad suspicandum ducitur) quia Philoxenus Cytherius cùm eò adiisset, templúmque vidisset, Galateæ à Cyclope erectum; causam ignorans, Polyphemum illam amasse, & idcircò templum illud ei erexisse credidit: Ad hujus amoris remedium & fistula, & Musarum cantibus usus est Polyphemus. Dicitur autem is non modò amasse *Galateam*, sed etiam *Galatum* ex illa suscepisse; ut testatus est Bacchylides. Erat Polyphemus Cyclopum princeps, homo agrestis & ferus; & inter belluas potiùs quàm inter homines connumerandus: Quid enim deformius dici, aut commemorari potest, quàm si tantum Cyclopis corpus in spelunca prostratum, & frusta esorum hominum cum vino eructans, multóque vomitu pectus & barbam deturpatam, ac fœdissimè olentem, & ipsum Polyphemum inter eum vomitum jacentem, videremus? Quæ fortassis causa fuit, ob quam *Galatea* istum sperneret, *Acimque*, Fauni & Simæthidis nymphæ filium, pulcherrimum pastorem Siculum, ei præferret: Hinc indignatus Cyclops, rivalem saxo, de rupe avulso, interfecit; cujus Galatea miserta, in fluvium (aliàs fontem) sui nominis permutavit; qui in Ætna monte oriens, in mare Siculum defertur. Ovidius quarto Fastorum: *Præterit & ripas, herbifer Aci, tuas.*

Quamobrem & *Galateæ nomen* semper in delitiis poëtarum fuit, nec in ea laudanda ullus finis; quæ à Græco γάλα sic appellata est, ob *lactis candorem*, vel casei. Ita Martialis primo Epigrammatum:

Toto candidior puella cycno,
argento, nive, lilio, ligusto.

Postremò Virgilius, septima:

Nerine Galatea thymo mihi dulcior Hyblæ,
candidior cycnis, hedera formosior alba.

Inde Ovidius, secundo Amorum, uni *Galateæ* commendat *Corinnam* navigantem; tanquam *formosa* curare *formosam* debeat. Quare & in hac statua *perfectam feminei corporis formam, & vultus amœnitatem* pariter atque insimul contemplamur.

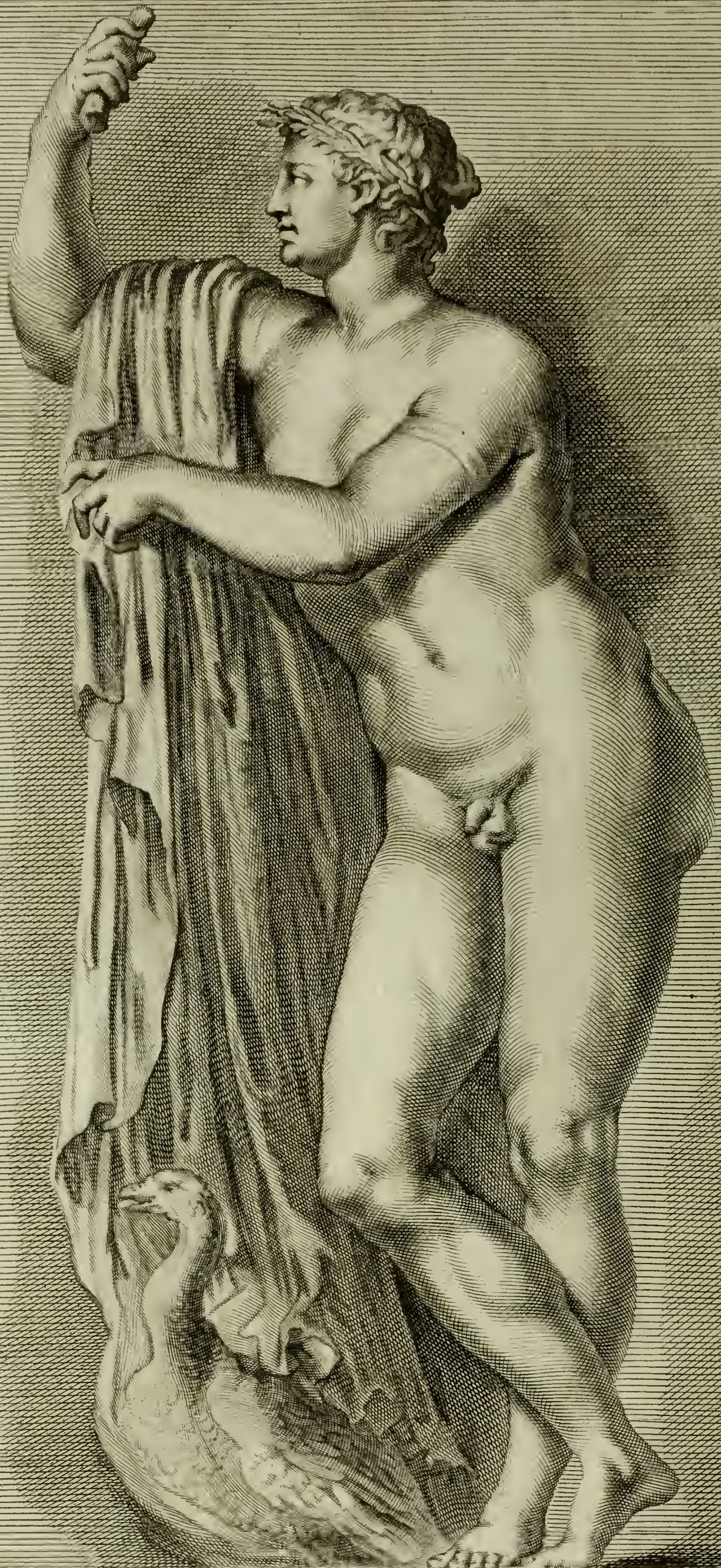
I. De Sandrart del. R. Collin sculps. Antv.

Ccuratè, ut ex majore parte ſolet, *Guinetus*: Recentiores aliquot Latini, ait, qui ut locos ſuos de invidia, aut fortunæ inconſtantia magnificentiùs implerent, neſcio quam *fabulam de calamitate Beliſarii* induxerunt: Scilicet, *poſt annos ampliùs nongentos*, quod nemo antè, in tanta Hiſtoricorum frequentia, memoriæ prodiderat, ſoli Numinis, an Sibyllæ beneficio acceperint; Beliſarium, maximis victoriis glorioſiſſimè fulgentem, adeò invidioſa luce nictantes adverſarios perſtrinxiſſe; ut eum collecta nube calumniarum obtexerint, de gradu dejecerint, *oculos* denique *in mendicitatem infeliciter præcipitato exculpſerint*: Ille verò ſe *in caſam, viæ publicæ conjunctam*, abdiderit, ut precario ſpiritu miſerabilem hanc vocem effunderet: *Date obolum Beliſario, quem virtus extulit, invidia excæcatum afflixit!* O fabulam! Nemóne inter tot conſanguineos, tot amicos, mendicæ infamiæ neceſſitate depreſſum exiguo ære ſublevabat? Nemo furtiva ſaltem pietate in iſtas incitas injectum eximebat? Sed enim Juſtinianus arctiſſimis cuſtodiis huic liberalitati aditus obſtruxerat; ille ſcilicet, qui cùm publicis nummis imaginem ſuam inſcripſiſſet, obverſæ parti Beliſarium cum hoc elogio impreſſit: BELISARIVS ROMANORVM GLORIA. Denique ſatis illud errorem refellit, quod etiamſi *multi inter antiquos Scriptores* hiſtoriam Juſtiniani, plerunque *infeſto in hunc Principem animo*, literis conſignarint, *nemo hujus mendicitatis meminerit*. Quid multa? Juſtinianus proditionis culpam in humanam imbecillitatem & fortunæ crimen inclinans, Beliſarium non improbitate lapſum in priſtinam dignitatem erexit; qui deinde vitam, annis curíſque exhauſtam, aliquantulum trahens, eò usque produxit, donec abiiſſe diceretur: Alii Scriptores hoc tantùm addunt, mortui bona in publicas rationes redacta fuiſſe. Nihilo tamen ſecius *recentiorum* ſecuti *narrationem* Statuarii *excœcatum* nobis dedere *Beliſarium*, qui hodiéque inter potiora *Principis Juſtiniani* monumenta *Romæ* conſpicitur: *Non aliter*, ait Quintilianus, *quàm diſtortis & quocunque modo prodigioſis corporibus apud quoſdam majus eſt pretium, quàm iis, quæ nihil ex communis habitus bonis perdiderunt.*

SI-

SIBYLLA.
R. Collin sculpsit Antverp

Ibyllæ (ceu Varro teſtatur, & Lactantius) mulieres dicebantur *Deo plenæ,* quarum pectora, cum divinum Numen recepiſſent, vaticinabantur, *appellatæ à conſiliis Deorum nuntiandis:* Æoles enim Σιὸς *Deos* dicunt, & βυλὴν *conſilium*, ſive ſententiam. Ergo *Sibyllæ* quaſi *Sibulæ* dictæ, id eſt, quæ *Dei conſilia* mortalibus enuntiant. Quot autem, quibusve locis aut temporibus, fuerint, magna (monente rurſus Onuphrio) inter Scriptores diſſenſio eſt; alii enim tantùm *unam,* alii *tres,* alii *quatuor,* alii *decem,* aut etiam *plures* Sibyllas fuiſſe, dixerunt: Quidam præterea Græcorum conati ſunt ex illis facere, quod de Jovibus, Herculibus, Minervíſque, & aliis Deis fecerunt; qui cum multi fuiſſent, unum tantùm prodidere: Quidam ante Trojana tempora Sibyllam fuiſſe, quidam ipſius Trojæ excidio, Græcíſque vaticinatam, Ilium periturum; alii verò, longè poſt vixiſſe, ſcribunt: Nonnulli eandem *Erythræam* fuiſſe tradunt, quidam *Siculam,* alii *Sardinicam,* alii *Gergethicam*, alii *Rhodiam,* alii *Libycam,* alii *Leucanam*, alii poſtremò *Samiam.* Ælianus, in Hiſtoria varia, quatuor Sibyllas aſſerit: *Erythræam* (de qua, magna ex parte, omnia opinati ſunt) *Samiam, Ægyptiam, & Sardianam.* His alii duas, *Judæam & Cumanam*, adjungunt, ut ſint ſex. Plinius auctor eſt, Romæ in foro, juxta roſtra, *trium Sibyllarum* fuiſſe *ſtatuas*, cœteris minores: Ex his *unam* Pacuvius Taurus, Ædilis plebis, inſtituit; *duas* verò reliquas M. Valerius Meſſalla, augur; quarum nomina Solinus refert: *Una* enim ex his *Cumana* erat, quæ Cumis vaticinata, libros L. Tarquinio Superbo, Romano Regi, attulit; cujus ſepulchrum in Sicilia diu manſit: *Altera Delphica,* quæ ante Trojana tempora; *tertia* porrò *Erythræa,* quæ poſt Trojana bella vixit, & Lesbiis imperium maris amittendum prædixit. E tribus igitur illis hanc fuiſſe ſtatuam, credendo fidem non abnegabo; admiratus ſæpè *magnificentiam* ejus, & *veſtem*, & *plicas* perfectiores; qua *palatium Mediceum* maximè ſuperbit ac fulget.

J. D. Sandrart delineavit R. Collin sculpsit Antw.

IN eodem Palatio, Romæ, ipſius *Poëſios ſtatua* ſpectatores ad ſe allicit, *dextra volumen chartæ* exhibens, *caput lauro* redimita, & inferiùs *ſubvolantem cygnum* innuens. Scriptum enim reliquit Pauſanias, in Atticis rebus, *Cygnum* fuiſſe Regem illorum Ligurum, qui habitarunt in Gallia Tranſpadana, *laude muſicæ* artis & cognitionis clarum; qui ubi mortuus eſſet, dicitur *ab Apolline* in avem ſui nominis mutatus; vel, ut aliis placet, poſt mortem Apollini, Muſicorum Deo, eſſe conſecratus. Lucianus in eo dialogo, qui Cygnus inſcribitur, *aſſeſſores* fuiſſe *Apollinis cygnos*, commemorat; & amicos homines, *muſicæ peritos*, qui cùm mortui eſſent, fuerunt in aves ſui nominis mutati ab eodem. Porrò *Hermaphroditi* formam præ ſe ferens utrumque denotat, ſexum ad artem poëticam aptiſſimum. Hinc Muſæ virgines illæ, quarum octo tantùm cum agnoſcerent antiqui, matrem potiùs, aut nutricem arbitrabantur: Matrem verò *Mnemoſynen* autumabant eadem ratione, qua vetuſtiores *Memoriam*. Id quod pudicè ac verecundè, ut ſemper, innuit Maro, hoc verſu:

Et meminiſtis enim divæ, & memorare poteſtis.

Camœnæ verò *alatæ* effinguntur, ob ingenii muliebris præſtantiam, atque expromtam mobilitatem. *Argivam Teleſillam* ſummo loco natam, ait Plutarchus, fuiſſe affectam morbo; qui cùm Medicorum ope major eſſet, à Diis auxilium petere coactæ ab Oraculo reſponſum eſt, ita demum ſanitati reſtitutum iri, *ſi Muſas coleret*: Ad quas cum frequenti opera animum appuliſſet, ſtatim convaluiſſe. Mulieribus quoque ſua laus, inter quas *Sappho, Corinna* Pindari magiſtra, *Hedyle* mater Hedylogi poëtæ; ſive ille Samius fuit, ſive Athenienſis: Mater eadem Moſchyles, quæ item jamborum cantu floruit: *Megaloſtrata* quoque, quam amavit Alcman, & aliæ. De cætero nominis immortalitatem poëtæ conſequuntur, unde & *hedera coronabantur*, quæ folia non deponit, ſed victrix eſt vetuſtatis. Ita enim Horatius, primo Epiſtolarum:

-- -- -- *Seu condis amabile carmen,*
prima feres hederæ victricis præmia.

Nec *hedera* tantùm *coronati*, ſed etiam *lauro*; quoniam ſemper viret ac viget. Hinc iterum Flaccus, in Odis:

Laurea donandus Apollinari.

IN eodem Palatio, Romae, atque Poesis, Artis [illegible] peculiaris ad se sumit, Artis [illegible] [illegible] exhibens, [illegible] [illegible], et [illegible] [illegible] regnare [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] Poesis, [illegible] [illegible], Carmen fuisse Re[illegible] [illegible], qui habitarunt in [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] & [illegible] [illegible], qui ubi [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible], post mortem Apollini, [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] in [illegible] dialogo, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] hominem, [illegible], qui cum mortuo [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Pro[illegible] [illegible] [illegible] descendit. [illegible] [illegible] Hercules [illegible] [illegible], quamvis [illegible] [illegible] [illegible] verbis [illegible] [illegible], qui non [illegible] [illegible]. Natura [illegible] [illegible] [illegible], quae [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible], hoc modo:

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

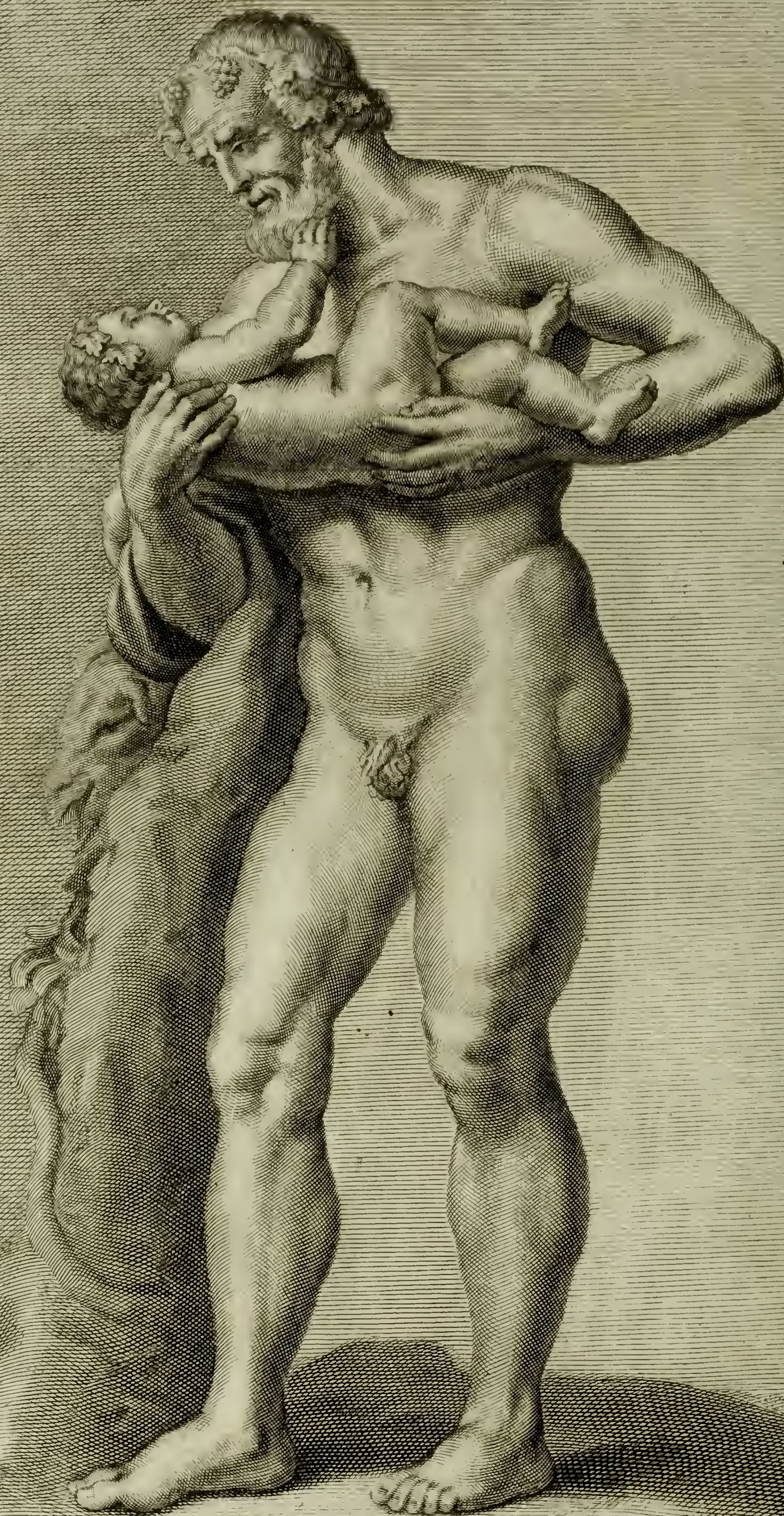
Carmen [illegible] [illegible], in ingenio [illegible] Moschus, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] quoque, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] nominis [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible], primo Epistolarum:

— — [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

Nec [illegible] [illegible] [illegible], sed [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] per[illegible] ac vitam, Hinc [illegible] Flaccus, in Odis:

Laurea donanda Apollinari.

FAVNVS PVERVM AMPLECTENS.

I De Sandrart del R. Collin sculps. 1677

FAVNVS, PVERVM AMPLECTENS.

Auni, *puero amplexum* ſic ferentis, ſtatua, ex ære, vivi hominis ſtaturam aliquantum ſuperat, accuratum veteris cujusdam artificis opus; quod, in *palatio Mediceo,* ante oculos ſpectatorum ſuorum eſt: Convenientia enim partium perfectam viri juxta ac pueri ætatem æqua proportione exprimit, ſpectatu digniſſima. Ad ipſam verò mythologiam, quod attinet, priſci ſapientes per *Faunum* quidem ipſum innuere *mundum,* per *puerum* verò *generationem* ejus, & *incrementa,* indicare viſi ſunt: Quare & *ſertum ex hedera* caput iſtius ambit, quæ herba eſt perpetuò virens; cúmque per ſe ſtare non poſſit, arboribus & muris, ceu *puer viro,* adhæret. Hoc præterea ſenſu in tutela Liberi patris putabatur eſſe hedera, quia ut ille *ſemper* eſt *juvenis*, ita hæc ſemper viret. Ideò autem ſacra Baccho, quia Ciſſus *puer* fuiſſe in ejus comitatu dicitur; qui cùm *ſaltaret cum Satyro,* humi lethaliter afflictus, ab eo eſt in hederam conformatus, quæ & κισσὸς Græcè vocatur, ut Conſtantinus in Geoponicis ſcribit. Verbo, planta hæc non ſolùm *juventutem,* ſed ſpontè florentem imprimis *germinationem* denotat; quoniam *citra cultum* ubivis *copioſè* provenit. Quamobrem & Faunus *agricolarum Deus* ab antiquis creditus fuit, filium habens *Sterculium;* qui primus *agrorum ſtercorationem* invenit. Quod verò Natalis ille Comes, *quam haberent formam Fauni*, ex antiquis Scriptoribus percipere non potuit; hanc ex ipſis ſtatuis videre eſt, ſine culpa tamen atque luxuria: Multi enim in earundem mercatu luxuriabant usque ad inſaniam, cùm voluptatum iſtarum deſiderium ultra facultatum modum extenderent. De quibus Romanus ſapiens, in Epiſtolis ſuis: *Quid inter pueros,* inquit, *& nos intereſt? niſi quod nos circa tabulas & ſtatuas inſanimus, cariùs inepti.* Id ipſum inſaniæ genus ſatyrico perfricuit ſale Horatius:

Inſanit veteres ſtatuas Damaſippus emendo.

APOLLO.
I De Sandrart del
R.Collin sculps Antverp

Rat Apollo Latonæ Jovísque filius, siquidem Latona, à Jove compressa, uno partu Apollinem & Dianam peperit; ut ait Hesiodus in Theogonia. Quare Apollo ita gloriatur apud Ovidium, se è Jove natum esse:

- - - - mihi Delphica tellus,
& Claros, & Tenedos, Panopæáque regia servit;
Jupiter est genitor!

Multos autem fuisse Apollines scribit Cicero, libro tertio de natura Deorum, his verbis: *Apollinum antiquissimus is, quem paulò antè ex Vulcano natum esse dixi, custodem Athenarum. Alter Corybantis filius; natus in Creta; cujus de illa insula cum Jove ipso certamen fuisse traditur.* Tertius *Jove natus, & Latona; quem ex Hyperboreis Delphos ferunt advenisse.* Quartus *in Arcadia, quem Arcades Nomionem appellant; quòd ab eo se leges ferunt accepisse.* Atque cùm tot Apollines fuerint, reliqui omnes silentur; omnésque res aliorum gestæ ad unum Apollinem, Latonæ & Jovis filium, referuntur. Hic ipse, inquam, cùm ob inventam citharam, & artem pulsandæ citharæ, magno in honore haberetur; à Marsia, Phrygio tibicine, in Nysa civitate, apud Dionysium Regem, in certamen musices provocatus fuit: Ea conditione, ut victor victo, quodcunq; libuisset, imperaret. In isto certamine igitur cùm *Apollo citharam* pulsasset, mox *ore* cantabat; at *Marsyas tibiis* inflandis tantùm erat peritus, quare etiam victus pœnas dedit suæ temeritatis. Fama est igitur, Marsyam, ubi cum Apolline decertans victus fuisset, de pinu arbore propinqua fuisse suspensum, & *excoriatum*; ut hi ipsi testantur versiculi: *Provocat & Phœbum, Phœbo superante pependit;*
cæsa recesserunt à cute membra viri.

Illud cùm apud fluvium Midam (vel Mæandrum) prius vocatum contigisset, effecit, ut *fluvius* deinceps *Marsya* diceretur; è cujus sanguine nati sunt Satyri: Pœnituit tamen celeriter Apollinem tantæ acerbitatis, quare chordas citharæ infregit. Quæ fabula inventa est, ad deprimendam superborum & nimis elatorum animorum temeritatem. Hinc *culter* iste in *dextra* Apollinis manu, & in *sinistra* Marsyæ *caput*, & cuticula huic detracta. Admirationem denique merentur formosa *hermophroditi* Apollinis proportio, & *vultus* Marsyæ, plenus inconsideratissimæ ac dementissimæ temeritatis.

I. De Sandrart del R. Collin Calcogr. Reg. sculp. Bo

HYagnidis hic fuit filius, ejus, qui primus omnium mortalium leges musicas ad laudes Deorum, quibus in sollemnitatibus Græci usi sunt, accommodavit. Qui rem etiam planiùs explicare voluerunt, addiderunt his, quod Nysæi judices (Marsyas enim Nysam, ad Regem Dionysum, tunc pervenerat) sunt electi; quo tempore is contendit cum Apolline: Nam primùm tibiis ita est usus Marsyas, ut auditus stupore repleretur; apparerétque, ob suavitatem, longè præstare adversario. Cùm judicibus ostentare simul artem decrevissent, ajunt Apollinem rursus *ad citharam cantum accommodasse;* quare vicit tibias repetitas: At ille nitebatur docere judices, quòd *præter omnem æquitatem* vinceretur; quòd *artis, at non vocis* comparationem fieri oporteret, ad quam cithara & tibiæ sunt referendæ; non autem *res duas cum una* conferri oportere Apollo respondit, quòd nihil plus æquo obtineret; quia Marsyas, quod sibi conveniret, fecisset, cùm tibias inflasset: Oportere *hanc legem* igitur *utrisque* imponi, *ut vel ambo, vel nemo ore uteretur, sed solis digitis proprium usum ostenderet.* Istud certamen commissum fuisse non procul à Celænis, sive (ut aliàs vocatur) ab Apamea civitate, juxta lacum, in quo ad usum tibiarum optimi calami gignuntur, scriptum reliquit Strabo: Hinc fama est, apud eundem lacum tibias à Minerva fuisse inventas; quas cùm illa inflaret, séque in lacu conspexisset, orísque turpitudinem vidisset, & tumorem, illas abjecit: *Secedite à me,* inquiens, *malæ corporis depravationes!* ut refert Athenæus. Has itaque cùm reperisset Marsyas, qui multò ante bella Trojana floruit, non solùm inflavit, cæterósque illarum peritia antecelluit; sed etiam Doricæ musicę posteà, geminarúmque tibiarum fuit inventor. Hac ipsa autem fabula Athenienses philosophicorum studiorum, præ musica instrumentali tunc recens inventa, docuerunt contemtum; ob quem irata Pallas abjecit tibias, & Apollo Marsyam excoriare sustinuit. Vtriusque statua Romæ, in *Principis Justiniani* palatio discentes docet artifices, dum inter cæteras effulget splendidissimè.

SATYRUS.
I. D. Sandrart delineavit
R. Collin sculpsit Antverpiae 1676.

FAuni, vel Saturni filios fuisse Satyros, quidam crediderunt; Plinius animalia esse scribit velocissima, quæ quatuor pedes haberent, in subsolanis Indorum montibus, humana effigie, ac rectè currentia. Hi manibus esse dicebantur aduncis, cornua habere in fronte; cùm pars extrema similis esset caprarum. Pausanias in Atticis refert, Euphemum, ex Caria in extremas Oceani partes delatum, in una insularum, *Satyrida*, incolas rufos, & caudas habere intra clunes, haud multò minores equinis, reperisse. Illi ubi primùm adesse hospites senserunt, currerunt ad naves; nulláque emissa voce in mulieres, quæ erant in navibus, impetu facto manus injecerunt: At nautæ trepidi barbaram mulierem, quam secum vehebant, exposuerunt; in quam illi petulantissimè irruentes, undique appetiverunt. Similem *Licetus*, *Deusingius*, alii, historiam de muliere recensent, in insulam desertam, ob quoddam crimen, deportata; & à *grandiore simio* blandè in antrum ingens pertracta, sed post aliquot annos Lusitana navi demum liberata. Plutarchus auctor est, talem Satyrum ad Syllam, è bello Mithridatico reversum, fuisse adductum. In Suecica gaza *Carolus Ogerius* Gallus, Illustrissimi Cl. Memmii, ad Septentrionis Reges Legati tunc Extraordinarii comes, *cornu* quoddam nigrum atque recurvum vidit, quod *Diabolicum* vocant; olim ab Equite quodam Sueco ipsi Diabolo, qui *Satyri*, aut hirci formam induerat, in singulari certamine avulsum atque ereptum: Ajunt enim, pium illum ac generosum Equitem, cùm sancta illa ac sollemni nocte, qua Natalis Dominicus celebratur, ad Ecclesiam per lucum transiret, incidisse in strigum choream, omnésque protinùs ad illius conspectum evanuisse; unùm relictum Dæmonem (Satyros enim antiquitùs quoque arbitrabantur esse Dæmonas, ac pro Diis colebant) cui, post acerrimam luctam *cornu* alterum abstulerit: Quod postea *insignibus* suis insculpserit, & à populo *Diabolus* cognominatus fuerit. Quare ad hunc usque diem illius posteri, qui in Suecia ac Dania propagati sunt, eo nomine, vulgò *Trolle*, appellantur. Istius verò Satyri statua Romæ, ex albo marmore, ad æstivalem domum, in horto quodam, eminet; *breve* ac solidum exhibens *corpus*, ídque *nervosum* satis & *musculosum*.

CERES

Sandrart del

Ererem Saturni & Opis filiam, sororémque Plutonis, & Jovis & Junonis fuisse, memoriæ prodidit Hesiodus in Theogonia. Crediderunt nonnulli, Triptolemum & Eubuleum fratres *sationem* à Cerere didicisse; quia illi primùm filiæ Proserpinæ raptum matri indicassent. Omninò autem *boves jungere*, & *arare* Ceres docuit mortales, ut testatur Orpheus, in hymno Cereris Eleusiniæ. Nec abs re Virgilius:

Prima Ceres ferro mortales vertere terram
instituit, cùm jam glandes atque arbuta sacræ
deficerent sylvæ, & victum Dodona negaret.

Fama est præterea, quòd cùm fuisset apud Phytalum aliquando in hospitio, illi gratiam referens *ficum plantam* largita est; ut ait Pausanias in Atticis. Neque verò ficum solùm, aut *frugum sationem* Cereri (ceu Disæ Sueci, sub Rege Sigtrugo) tribuunt; sed *inventionem* omnium *leguminum*, præterquam fabæ: Quippe cùm de omnibus, à quibus comiter & liberaliter accepta fuit, dum Proserpinam quæreret, benè mereri studeret; ut scripsit Pausanias in Arcadicis: Neque tantùm serendi rationem mortalibus tradidit Ceres, cùm inutilis fore videretur illa scientia; nisi, quo pacto *frumentum cæderetur*, & excuteretur, & è paleis secerneretur & frangeretur, didicissent *ad panem conficiendum*: Id quoque testatur Callimachus in hymno. Super hæc eandem Deam *legum inventricem* fuisse, præter Ciceronem actione septima in C. Verrem, scripsit Ovidius, in quinto Metamorphoseos: *Prima Ceres unco glebam dimovit aratro,*
prima dedit fruges, alimentáq; mitia terris;
prima dedit leges: Cereris sunt omnia munus.

Significat & ipsum *Thesmophoriorum* nomen, quasi *legifera sacra* dicantur; quæ in honorem Cereris à Triptolemo primùm, pro accepto serendi munere ac frugibus, in Eleusio oppido fuerunt instituta: Nam cùm frumenti semina inventa fuissent, homines, qui glandibus tantùm vescebantur, leges de regundis finibus rogarunt, quibus sua pars terræ cuique fuit assignata. Imago illa Cereris *in horto palatii Justiniani*, ante portam Flaminiam extans, altera manu *manubrium confractæ falcis* (quam à Vulcano expetivit, ut Titanes metere doceret) altera verò *aristas* tenet; cujus adspectu atque *vultu, nuditate* corporis, & concinna *veste* ingens artifex confestim indicatur.

MERCVRIVS
Sandrart

Omnium Deorum antiquorum vigilantissimum Mercurium, ac maximè negotiis implicatum; quippe quem ne per noctem quidem dormire negotiorum multitudo pateretur, Jovis & Majæ Atlantis filium fuisse, Orpheus, Homerus, & Hesiodus tradiderunt. Etsi verò plures fuerunt *Mercurii* (Cicero enim de Natura Deorum *quinque* numerat) tamen ad hunc unum res gestas cæterorum transtulerunt, & *alatum* finxerunt; cui *gallus* assidebat, quem in suasoria Galenus antiquos inquit pictores & plastas *juvenem formosum*, sine fuco, ac sine aliquo comtu, *vultu hilari*, atque *acribus oculis* formasse. Hujus simulacrum Ægyptii partim *atra facie*, partim *aurea & clara* confinxere; quia modò ad superos, modò ad inferos adiret. *Caduceus* illi dabatur cum *anguibus geminis*, mare ac femina scil., *mutuo connexu circumvolutis*, & concordibus; quorum *caudæ* demittebantur *ad capulum caducei*, qui concordiæ securitatem significabant. Multa porrò officia Mercurio fuerunt injuncta, quorum partem attigit Virgilius, quarto Æneidos:

Dixerat: ille patris magni parere parabat
imperio, & primùm pedibus talaria nectit
aurea; quæ sublimem alis, sive æquora supra,
seu terram rapido pariter cum flamine portant.
Tum virgam *capit; hac animas ille evocat Orco*
pallentes, alia sub tristia Tartara mittit:
Dat somnos, adimitque, & lumina morte resignat.

At Ovidius, Fastorum quinto, hunc pacis & belli arbitrum & autorem nuncupavit in his:

Pacis & armorum superis, imisque Deorum
arbiter, alato *qui* pede *carpis iter.*

Huic *statuæ, præ foribus domorum*, ab antiquis erigebantur, quia fur credebatur cæteros fures noscere. Deniq; cum antiqui, eloquentiæ & orationis quanta vis esset, vellent ostendere, dixerunt, Mercurium esse nuntium Deorum & hominum: Inde creditus est etiam catenæ illi aureæ annexos homines auribus, quocunq; libuisset, attrahere. Mercurius verò hic in *palatio Justinianeo*, cujus *alatos pedes Cupido vinculis constringit,* opus est summi & cunctis laudibus majoris artificis, *Francisci du Quesnoy,* Bruxellani; qui juvenis æquè ac pusionis (ætates eorundem si spectes) membra ritè, & accuratissima diligentia collocavit. RO-

ROTATOR
C.G. Amling ſculp.

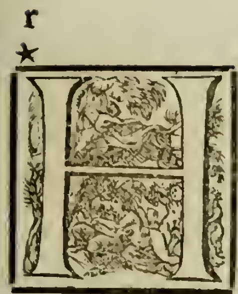
Oſtquam Magnus Hetruriæ Dux, *Coſmus Medices*, Senas, urbem longè pulcherrimam, opera *Germanorum, Gallorum, Italorúmque*, obſederat; exercitui recenſendo conjugem ſuam intereſſe voluit ſpectatricem. Quoniam verò Galli pariter ac Itali, morum civilitate, favorem & gratiam illius præ cæteris impetrarunt; Germani contrà, ipſa tunc transmeante, ſuos Herculaneis ſcyphis poſcebant, & vino ſomnóque merſi per campos hinc inde jacebant; animo irato & percito, Coſmum ſuum rogavit, ut porcinum iſtud hominum genus ab exercitu ſubmoveret, ſtatímque miſſum faceret. Magnus autem Dux ille, qui Germanorum animos virilitatis robore palliatos, magnæque conſtantiæ eſſe noverat, muliebre aſpernatus conſilium, parere abnuebat. Interea infeſtus exercitus in agrum Piſanum pergit, & duabus ſimul vicibus ancipiti terrore urbem illam aggreditur; cives mœnibus Gallos juxta ac Italos propulſant, ſaxis tormentíſque propugnatores urbem tuentur: Affertur gravis hujusce mali nuntius Florentiam; mox curſor tertius, ut nuntiaret nuntium exoptabilem, ordine omnem rem victoriæ illuc perfert, ſolo Germanorum impetu vallum ſuperatum, urbémque captam eſſe. Coſmus Medices jam triumphans gaudio, ob amorem, quo Germanos ſuos proſequebatur, uxori, quæ in vehiculo unà fuit, colaphum (ſi fabula vera eſt) inflixit; quod omnibus illos contumeliis nuper oneraverat. Atque hanc ipſam vulgò cauſſam eſſe perhibent, ob quam Magni Hetruriæ Duces cum ſuis, ſcilicet non uno amplius curru vehuntur. Expugnationi verò occaſionem præbuit hortulanus quidam Piſanus, Italis *Rotatore*, vel *Ruotatore*, Latinis forſan *Acuminator* dicendus; qui obambulantium tunc in horto Senatorum de anguſtiis oppidi ſermones, dum falces acuebant, inaudiens, hos altero die in caſtris enuntiavit. Ut igitur memoriam illius viri exciperent omnes anni conſequentes, juſſu ipſius Ducis, *Michael Angelus Buonarotti* imaginem robuſtiſſimi hominis, unà cum acuminario ſaxo, ex albicante marmore (*l' Arrotatore* dictum) fecit: Quæ diutiùs *Romæ, in palatio Mediceo*, aſſervata, ſed non ita pridem Florentiam translata fuit.

PAN et NATVRA

I. De Sandrart del.

Richard. Collin sculps. Antv. 167

Omerus in hymnis ſcriptum reliquit, *Pana* fuiſſe Mercurii filium, & *bicorporem*, & *capripedem*; Achæus poëta *è cœlo & terra* natum, ſenſit. Hunc memoriæ prodidit Pauſanias, in Arcadicis, à Nymphis ſuſceptum & educatum, & à Sinoë Nympha præcipuè; quippe cùm vel adultus cum illis asſiduè verſari fingatur. Quare & *Nympharum*, ob fiſtulam circa iſtunc tripudiantium, *ducem* vocabant antiqui; &, ut ait Herodotus in Euterpe, pingebant atque ſculpebant pictores ac ſtatuarii, ſicut etiam Græci, Panos imaginem *caprina facie, & hirci cruribus*; quamvis iſtum non eſſe hujusmodi, ſed ſimilem Diis cæteris, arbitrarentur. Lucianus, in dialogo Panos & Mercurii, eidem quoque *hirci caudam* ſuper natibus injunxit; præter hirci *naſum* & *barbam*. Cæterum exiſtimarunt, Pana montium eſſe præſidem, omniáque armenta & greges, qui in montibus vagarentur, in hujus eſſe tutela; quippe cùm is ab Arcadibus fuiſſet in Mænalo monte educatus. Ea de cauſſa Virgilius, in primo Georgicorum, Pana cuſtodem ovium, & paſtorum præſidem appellavit:

Ipſe nemus linquens patrium, ſaltúſque Lycæi
Pan ovium cuſtos, tua ſit tibi Mœnala curæ.

Hic præterea amavit *Syringa* Nympham, quæ in paluſtres calamos fuit converſa, ut ait Ovidius: Mox verò calamis à vento agitatis, ſonúmque facientibus, ſyringis fiſtulam ex illis fecit. Fuit etiam à Luna amatus, cùm in niveum arietem pulcherrimum ſe convertiſſet, teſte Virgilio. Deniq; Orpheus, *Pana univerſam Naturam* eſſe intellexit, quippe cujus elementa & cœlum ſunt membra. Et quoniam Pan univerſa corpora naturæ continet, ut nomen ſignificat; dicitur ex univerſis, quæ exiſtunt, genitus, ſive ex omnibus conſiſtere. Neque aliud ſanè *partes inferiores* Panos *hirſutæ* ſignificant, quàm ſylvarum & arborum frequentiam. Hunc ipſum generationis & corruptionis auctorem Orpheus quoq; credidit: Dicunt illum fuiſſe cum Cupidine colluctatum, & ab eo victum; amor enim procreandi materiam excitat, & in omnes formas ad generationem effingit; quæ ita dicitur ab opifice ſuperata, dum cum illo colluctatur. Exigua hæc quidem, ſed veræ antiquitatis ſtatua marmorea procul dubio *Holmiæ* adhuc reperitur, quam glorioſiſſimæ ac beatiſſimæ memoriæ Rex Suecorum, *Carolus Guſtavus*, a. 1650. Norimbergæ à me accepit.

AVRELIVS & LVER
Sandrart Del.

Xhibentur hîc fratres duo, *Aurelius* & *L. Verus*, in mutuum amplexum ruentes, quo nihil potuit fieri amantius; conglutinata enim ipſorum concordia videbatur, quos ſimul imperium junxerat. *M. Aurelius Antoninus*, cognomento *Philoſophus*, à M. Antonino Pio adoptatus, ſtatim in conſortem imperii aſſumſit *L. Ælium Verum*: Et tunc quidem primùm Rom. Imperium *duos Auguſtos* ſimul pari poteſtate fulgentes habere cœpit; tantíque hujus rei novitas & dignitas valuit, ut faſti Conſulares nonnulli ab his ſumerent ordinem Conſulum, & in dirigendis hiſce baſin ſupputationis ſuæ ponerent *Conſulatum Marci & Veri*, dicentes, hoc illudve accidiſſe ante duos Auguſtos, vel poſt Conſulatum duorum Auguſtorum tali. Quanquam moribus diſſimiles illos fuiſſe conſtet; nam *M. Antoninus Philoſophus* laudatiſſimus Princeps, ſed *L. Verus* voluptatibus deditus erat: Verùm *Marci* virtus texit vitia *Lucii*, data ei in uxorem Lucilla filia; ut ſimul eſſet gener & collega: Atque ut peregrinando à voluptatibus abſtraheretur, & timore bellico corrigetur, ſéque Imperatorem eſſe recordaretùr, à *M. Antonino*, conſentiente Senatu, in *bellum Parthicum* miſſus eſt; ne in urbe, ante omnium oculos peccaret. Is verò Antiochiæ fermè hæſit, venationibus indulgens. Poſtea hi duo fratres, decreto Senatus, ſimul in *bellum Marcomannicum* profecti ſunt; ad quod *L. Verus* invitus ſe accinxit, & Aquilejam tantùm usq; profectus, reverti in urbem voluit: Sed cum fratre in vehiculo ſedens, apoplexia correptus periit. Poſt ejus igitur obitum M. Antoninus bellum hoc ſolus geſſit, cúmq; ejus exercitus, in anguſtiis montium Germaniæ à *Quadis* circumcluſus, ſiti diebus quinque propemodum conficeretur, *Chriſtianorum* militum precibus, largiſſimam pluviam impetravit; cùm contra *Quados* fulmina perſequerentur. Hac re obſtupefactus Imperator, in perpetuam rei memoriam legionem eam, in qua *Chriſtiani* militabant, nominavit FVLMINATRICEM. De hac miraculoſa victoria Claudianus, à religione Chriſtiana abhorens:

Laus ibi nulla Ducum; nam flammeus imber in hoſtem
decidit: Hunc dorſo trepidum fumante ferebat
ambuſtus ſonipes: Hic tabeſcente ſolutus
ſubſedit galea, liquefactáque fulgure cuſpis
canduit, & ſubitis fluxere vaporibus enſes.

Vtriusque Imperatoris ſtatua, è marmore facta, & ad humani corporis figuram appoſita, *in palatio Principis Ludoviſii*, Romæ invenitur.

MAR-

MARCVS AVRELIVS.
Cum Gratia et Privilegio Sac. Cæs. Majest.
I. De Sandrart del.
Richard. Collin sculps. Antv. 16

Queſtris hæc *Marci Aurelii* Imp. ſtatua antiquo opere & ſumma arte perfecta eſt, major, quàm pro modo corporis, ex ære fuſili; hodienum, Romæ, in area depreſſiore Capitolii valdè conſpicua, & excelſæ baſi ſuæ, per infixos clavos & affuſum plumbum, adhærens. Hic ipſe equus, pariter ac imago, multi laboris, & ſingularis induſtriæ erat; nihil illis nobilius, nihil in Vrbe, quod magis viſendum putaretur: Tanquam opus aliquod Dædali, tam perfectum, tam elegans, tam elaboratum, ut huic ſimile prior aut poſterior artificum ætas vix tulerit; nedum conſpiciendum nobis reliquerit. Exemplum equi perfectiſſimi omnes pariter atque inſimul admirantur, ob mirificam ejus proportionem, & naturalem membrorum omnium inter ſe competentiam. Vbi verò *Gothici belli* detonante procella, barbari Vrbem ingreſſi fuerant, quam longa obſidione faméque afflixerant; regias illius moles demoliti, marmora ac lapides confregerant, & metallicas ſtatuas flammis excoxerant: Nihilo tamen minus *Totilæ*, Gothorum Regi, ſtatua hæc tantoperè arriſit, ut eam in Oſtienſi portu navi commiſerit, quæ in Gothiam transveheretur. Poſtquam verò Imperatoris *Juſtiniani* haud inglorius ductor, *Beliſarius*, Gothis ex Italia virtute ſua ejectis, Romam recuperaſſet, neque exiguam prædæ partem eisdem eripuiſſet; hunc ipſum etiam Aurelium urbi tunc reſtitui, atque *in area S. Johannis Lateranenſis* collocari juſſit. *Alexander* verò *Donatus*, ſcriptorum accuratiſſimus, Sixto IV. Pontifici, velut palatii Lateranenſis reſtauratori, tribuit his verbis: *M. Aurelii ſtatuam æneam equeſtrem, & olim inauratam, humili ac ſordido loco jacentem, in area Lateranenſi, auguſtiore loco repoſuit; quam poſtea Paulus III. in area Capitolina, pulcherrimâq; baſi Parii marmoris collocavit, adhuc ferentem ſpiritus inuſitatæ artis.* Quare cùm aliquando Romæ, in Academia noſtra, de metallorum arte fuſoria ſermocinaremur, & docta ſtatuæ ejusdem recordatio haberetur; artificioſiſſimus *Franciſcus* ille *du Queſnoy* hanc mecum conſcendit: Quod opus fuſile tam purè confectum, & omnibus ſuis partibus expletum, abſolutúmq; deprehendimus; ut præter ungues (quibus ars iſta animari ſolet) politiùs limatos, aliud nihil occurreret. Cæterum imago omnis, unà cum equo, æqualem exhibebat craſſitiem, Joachimum haud excedentem. Hoc ipſum maximam nobis admirationem movit, ceu conſummatum perfectæ cumulatæque artis exemplum.

LV-

LUCTATORES.
I. De Sandrart delin.
Richard. Collin sculps. Ant.

Alæſtram multas ſub ſe exercitationes habuiſſe conſtat, inter quas primum locum obtinuit *Luctatoria*: Hæc nihil aliud fuit (ut verba Mercurialis mea faciam) niſi exercitatio quædam, in loco Gymnaſii peculiari, nempe xyſto, ſive porticu tecta, fieri ſolita; in qua *Luctatores bini nudi,* uncti oleo, & pulvere aſperſi, *ſeſe brachiis complicantes,* invicémque concertantes, alter alterum *dejicere humi* contendebant. Illúdque præ cæteris quærebatur, ut *pedes primò* comprehenderentur; quod Pſeudolus ebrius apud Plautum ſignificavit, de vino dicens: *Captat pedes primùm, luctator doloſus eſt.* Sed antequam certamen inirent, muſculos prius calefaciebant, perfrictionibúsque, ac lenibus motibus explanabant: Quodſi aliquando hæc agere intermiſiſſent, iis quædam partes rumpebantur, convellebantúrque. Galenus ſcriptum reliquit, hunc à gymnaſticis in luctis obſervatum eſſe ordinem, ut nunquam vehementes inirent; niſi prius faciles & ſimplices eſſent edocti: Neque has aggredi ſolitos antè, quàm fricarentur; neque fricari prius, quàm ungerentur. Præterea ſpecies luctæ voluntarium pancratium erat: Nam in lucta certantes ſeſe dejicere ſtudebant, rectíque manebant; in pancratio autem iſto humi proſternebantur, ibi invicem complicati, ſéque mutuò convolventes, alter alterum ſibi ſupponere nitebantur. De hoc locutus eſſe Martialis videtur:

Non amo, qui vincit; ſed qui ſuccumbere novit,
& dicit melius τὴν ἀνακλινοπάλην.

Niſi potiùs reflexionem intelligamus, qua palæſtrita adverſarium retrahebat, ac ictum illius devitabat. Tota hæc exercitatio *tres fines* habuit: *primum,* ut in ludis, ſacrificiis & theatris victoriam adipiſci poſſent; *ſecundum,* ut ad bella homines exercerentur; *tertium,* ut optimum corporis habitum acquirerent, ſicque ſanitatem curarent. Illi denique luctatores, in *palatio Mediceo* extantes, cunctas actiones, humana forma, maſculas ſatis ac maſculoſas artificioſè exprimunt.

I D. Sandrart delineauit *R Collin sculpsit Antverpiæ 16*

Heocrito & Virgilio memoratus paſtor, *Corydon;* is enim eidyllion quartum, Batto interloquente, hoc auſpicatus eſt verſu:

Εἰπέ μοι, ὦ Κορύδων, τίνος αἱ βόες;
Dic mihi, ô Corydon, cujus ſunt hæ vaccæ?

Virgilius autem Corydonis in perſona intelligitur, ecloga ſecunda; & fortè Auguſtus Alexis in perſona inducitur:

Formoſum paſtor Corydon ardebat Alexim,
delicias domini.

Quidam, annotante Servio, *Corydonem,* Aſinii Pollionis puerum, adamatum à Virgilio ferunt; eúmque à domino ipſi datum, *Corydonem* à Virgilio ficto nomine nuncupari; ex eo genere avis, quæ *Corydus* dicitur. Hinc adagium: *Inter indoctos etiam Corydus ſonat.* Non autem *dulce canit,* perhibente quidem Servio; ſed, ſi magno Eraſmo credimus, *Corydus* viliſſimum aviculæ genus eſt, miniméque canorum; quod Græcum epigramma teſtatur: Strepit tamen utcunque inter aves mutas, quæ apud luſciniam canens ferri non poſſet. Et quoniam paraſitis ſolent indi nomina contemtus, non illepidè talis nomine *Corydus,* apud Athenæum, appellatur. Verius autem eſt, intelligi per *Corydonem* paſtorem ipſum Virgilium, omnium interpretum conſenſione; pro qua etiam ſententia eſt Apuleji Apologia prima: *Quantò modeſtius,* inquit, *tandem Mantuanus, qui ibidem, ut ego, puerum amici ſui Pollionis bucolico ludicro laudans, & abſtinens nominum, ſeſe quidem Corydonem, puerum verò Alexin vocat.* Ergo Corydon, ait Cæſ. Scaliger in Poëtica ſua, per quem intelligi volunt Virgilium, fertur amore in Alexim, puerum Pollionis, vel Mæcenatis; nec Auguſtum, (ut rectiùs cenſet De la Cerda) terrarum Principem. In hac verò marmorea Corydonis ſtatua *formoſum juvenem* intuemur, *acutam ſpinam è pede ſuo extrahentem;* quæ in palatio *Juſtiniani Principis* adhuc aſſervatur. Similis quædam nudi Corydonis (ſic enim Romani eum nominant) imago in Capitolio quoque, extat; ſed quia æs ejus, ætate quaſi corroſum, omnem perdidit fulgorem, & ab ipſa obſcuratur nigredine, cognoſci vix poteſt.

POENITENTIA
x
*
I. D. Sandrart delineavit
R. Collin sculpsit Antverpiæ 1676

Pud Græcos Deus ſilentii, Harpocrates, impreſſo ori digito, fingebatur; quo ipſo taciturnitatis fidem, & ſecretorum cuſtodiam innuebant. Præſens autem figura, quam ſingulari ſtudio, ut meliùs cognoſceretur, antrorſum æquè ac retrorſum exhibui, ipſam denotare *Pœnitentiam* mihi quidem videtur; quoniam ſpuma verborum diffluens juventus, effræni ſæpius lingua effutit, quæ poſtea dant malum, aut damnum; ita ut iſtam non ſolùm pigeat ſtultitiæ ſuæ, ſed etiam pudeat. Unde Plinius, nono epiſtolarum, de Sabiniani liberto: *Flevit multum, multúmque rogavit, multum etiam tacuit; in ſumma fecit mihi fidem pœnitentiæ.* Et poſt nonnulla: *Remitte aliquid adoleſcentiæ ipſius.* *Metanœam* dictam eſſe pœnitentiam, & mentis mutationem, compertum eſt. Hinc illud Auſonii:

Sum Dea, quæ facti, non factíque exigo pœnas;
nempe ut pœniteat, ſic Metanœa vocor.

Jul. Scaliger, in Exercitationibus ſuis, pœnitentiam dixit eſſe reflexionem intellectus, ad reprobandum malefactum: Cúmq; dolore conſtet, quem juſtum ſequitur ejus rei, cujus tum ob ſummam turpitudinem, tum ob ingentia damna, quibus infamis eſt, nos pœnitet, pudétque ex utriusque affectus conſideratione, pudoris quoque ratione habita, pœnitentia ab ipſis Oratoribus facilè movetur. Quare Horatius:

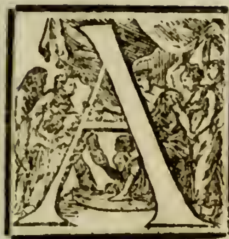
Heu me! per urbem [nam pudet tanti mali]
fabula quanta fui?

Hæc iſta nimirum juventus eſt, quam in eadem contemplamur ſtatua, à Tragicæ aſperitatis patre graphicè deſcripta, hac ode: -- -- *Scelerum ſi benè pœnitet,*
eradenda cupidinis
pravæ ſunt elementa; & teneræ nimis
mentes aſperioribus
formandæ ſtudiis. -- -- ----

Pœnitentis autem forma inſtar *captivi* cujusdam mancipii eſt, *catenis ac vinculis* onerati; quam priſci artificis manus è marmore dolavit: *Vultu ſubtriſti conſpicitur, manu frontem* pudoris ſedem *tegit;* brachio ſic innititur, ut *binas* ſuperiùs *aures* indicet, & *caput* inferiùs *bovis*, hiante ejus *rictu, ſine lingua.* Significatio illius in proclivi eſt: Multa auribus percipiuntur, quæ os elingue enuntiare nec vult, nec valet.

LEO

LEO et EQVVS.
I. De Sandrart del.
R. Collin sculps. Antv.

Pud Ægyptios *Leo* quidem ſymbolum fuit roboris & virium, *Equus* verò fortitudinis & fiduciæ; ut ait Clemens, quinto Stromatum. Unde eſt, quòd in Poëtis *fortes* equos ſæpè legas, non validos, aut *robuſtos*. Lucretius libro quarto:

Quippe videbis equos fortes, cum membra jacebunt,
in ſomnis ſudare tamen. -- -- --

Robuſtus igitur Leo in fortem Equum, aut alia pecora inſilit; & ſtatim fit horrenda ſtrages, cùm immanis monſtri dentes, & ungues, quotquot habet, in unius pecudis cædem conſpirant: Nec ſolùm franguntur oſſa, ſed caro & membra divelluntur. Hujus dilacerationis en exempla! ſic enim Poëtæ loqui amant, & inter hos Seneca, in Troade:

At ille ſævus, matre ſubmota, leo,
prædam minorem morſibus vaſtis fremens
frangit, vehitque. -- -- --

Item Statius, libro undecimo:

-- -- *Indomitos ut cùm Maſſyla per arva*
armenti reges magno leo frangit hiatu.

Præterea notant Naturæ conſulti, leonem præcipuè cor appetere; & Scaliger contra Cardanum, ex Hiſtoria navigationis cujusdam Troglodytæ, id ita probat; ut interim profiteatur ſe neſcire, quî fiat, ut cor intus rimetur; ac ſi ſciret, ibi eſſe, quod palato magis ſapiat. Quantum verò conjectura aſſequor, ſtatua illa venationem denotare mihi quidem videtur, in qua varia producebantur animalia, ut pugnando ſpectatores oblectarent; Gordianus enim primus, auctore Capitolino, populo Rom. *feras Libycas* una die centum de ſuo exhibuit; & in pictura ſylvæ *equi feri* triginta continebantur: Dio centum *leones*, & *leas* totidem ludis natalitiis ſimul exhibuiſſe Hadrianum, ſcribit. Fuerunt autem *equi feri* (de quibus Ariſtoteles, Strabo, Plinius, Oppianus, alii) cum in aliis provinciis multis, tum in Syria quoque, & quidem peculiaris ingenii in vindicta de rivalibus capienda. *Caballos ſylvaticos* Paulus Diaconus, in hiſtoria Langobardorum, vocat. De cætero Monumentum illud Leonis, cum Equo deluctantis, multa arte & induſtria factum, *in Capitolio Romano*, adeuntibus præmonſtratur.

DIR-

DIRCE. ZETHVS et AMPHION
2

DIRCE, ZETVS, ET AMPHION.

LYci, Thebarum Regis, uxor *Dirce* fuit; quam ille, repudiata Antiopa, uxorem duxerat: Quæ cùm Antiopam gravidam esse animadverteret (nam, post repudium, à Jove compressa fuerat) suspicata, virum suum clàm cum illa consuescere, in vincula eam conjecit. Verùm, instante jam partus tempore, Jovis miseratione vinculis soluta, in Cithæronem montem confugit; ubi *Amphionem* & *Zetum* gemellos peperit, qui postea Lycum interfecerunt: *Dircem* verò caudæ indomiti equi, vel tauri alligarunt, quæ diu ita per terram raptata, tandem Deorum commiseratione in sui nominis fontem conversa est, non procul à Thebis. Propertius libro tertio, inter alia, sic ait:

Sera tamen pietas, natis est cognitus error,
Digne, Jovis natos qui tueare, senex.
Tu reddis pueris matrem, puerique trahendam
vinxerunt Dircen sub trucis ora bovis.
Antiope, cognosce Jovem, tibi gloria Dirce
ducitur, in multis mortem habitura locis.
Prata cruentantur Zeti, *victórque canebat*
pæana Amphion, *rupe Aracynthe tua.*

Fuit autem *Zetus* Musicæ peritissimus, unde unà cum fratre *Amphione* saxa fingitur ad Thebanæ urbis structuram, citharæ suavitate, traxisse. Cujus commenti rationem hanc reddit Palæphatus, de Incredibilibus, illos Musicam in quæstu habere primos cœpisse; eáque lege admisisse auditores, ut illi vicissim ipsis ad muri constructionem operam suam præberent. Ubi verò locorum, & à quonam artifice, statua hæc facta, atque posita fuerit; hi ipsi versiculi haud obscurè indicant:

Ingentem Dircem, *quam spectas, marmore ab uno*
sculpsit Taurisius, *quondam* & Apollonius.
Deínde advecta Rhodo *est, & primùm condita in arce,*
Pollio *quam Romæ struxerat* Asinius.
Thermarum *inde* Antoni *inter monumenta reposta:*
At nunc Farnesi *patris in* æde *sita est.*

ANTINOVS.

I.I.Thourneyser Helv. Basil: sc. Lugd:

On dubitavit Dio unà cum aliis affirmare, Antinoum pro Hadriano devotum, in Nilo periiſſe; veterum enim perſuaſio hæc erat, obſervante Caſaubono, poſſe alteriùs produci fata, ſi ejus vicem ſubiret alter, velut hoſtia quædam ſuccidanea. Oportebat autem, ut qui pro alio moriebatur, ultrò mortem oppeteret; hinc Aurelius Victor, de Hadriano & Antinoo verba faciens: *Quæ quidem alii pia volunt religioſáq; quippe Hadriano cupiente fatum producere, cum voluntarium ad vicem magi popoſciſſent, cunctis retractantibus, Antinoum objeciſſe ſe referunt.* Sacrificium Antinoi homo paganus vocat rem piam, & religioſam; ferè tamen, quicunq; ex antiquis Scriptoribus Hadriani famæ voluerunt conſultum, ſacrificium iſtud humanum ſtudio diſſimularunt: Quare etiam Athenagoras, in Apologetico ad Marcum Imperatorem, Antinoi conſecrationē humanitati Hadriani adſcribit, non amori fœdo: Arrianus in Periplo Euxini, quē Hadriano miſit, fœdiſſimè illi adulabatur; nam ſub Achillis perſona Hadrianus ab eo laudatur, & ejus in Antinoum nefandus amor. Videntur etiam Doctores Hebræorum ad hanc hiſtoriam reſpicere, quoties Hadrianum nominant quaſi pollutum è contrectatione oſſium aut cadaveris. De conſecratione Antinoi hoc inſuper addendum, hodiéq; egregium illud Romæ monumentum extare, in quo Deorum Ægypti σύνθρονος, conſeſſor & conſors nominatur; ſignificās, urbem de hujus nomine *Antinoum*, ſive *Antinoopolin* ejus gratia inſtauratam; cùm eſſet ante is locus alii numini conſecratus: *Beſam* Deum illum (& urbem quoq;) priores vocabant; de quo Am̄ianus libro nono: *Oppidum eſt Abidum, in Thebaidis parte ſitum extrema. Hìc BESÆ Dei localiter appellati oraculum quondam futura pandebat.* Propterea fuere, qui de duobus unum nomen componerēt, & oppidum iſtud *Biſantinoum* appellarent. Ita & duorum numinū appellationes in unam conflatæ, ut in *Hermeraclas, Hermathena, Heraclamon, Heramomon.* Deniq; Græcum illud monumentum M. Vlpius Apollonius propheta, hoc eſt, ſacerdos Antinoi dedicavit honori ejus; omnes enim Ægyptiorum Deorum ſacerdotes dici à Scriptoribus prophetas, Diogenes Laërtius obſervavit. Illius igitur ex albo marmore ſtatua in horto Pontificis, *Belvedere* dicto, ſpectatur, adoleſcentis figuram monſtrans omnium perfectiſſimā. Cælaturam hìc nota, quam ſcalptor, omni laude decorandꝰ, *unico* ſaltim, nec cruciato (ceu aliàs ſolēt) *ductu*, qui *in naſo Antinoi*, velut *in redimiculo* ſubſequentis *Veneris* incipit, aptè ac rotundè terminavit.

Iſſident inter ſe atq; diſcordant ſtatuarum veterum diligentiſſimi, utrum *Venus* an *Latona* hæc ſit, quæ *aquam haurit:* Fabulantur enim, hanc ipſam compreſſam fuiſſe à Jove, *ob eximiam pulchritudinem,* quam cùm utero geſtare ſenſiſſet Juno, terra univerſa jurare coacta eſt, quod parturienti Latonæ, è cœlo depulſæ, locum non concederet; præter Delum inſulam: Ea enim cùm eſſet inſtabilis per illud tempus, ſub undis fortè deliteſcebat; quæ deinde, cùm tempus pariendi Latonæ adventaſſet, juſſa eſt à Neptuno conſiſtere, ut ſcripſit Lucianus. Hæc igitur inſula in mari Ægæo, cùm ad recipiendam Latonam emerſiſſet, atque apparuiſſet ex undis, *Delus* vocata fuit; quod nomen *manifeſtum* & *apparens* ſignificat. Deinde cum duobus liberis ſuis Apolline ac Diana, valdè tunc ſitientibus, in Lycia oberrans, aquam pro illis haurire prohibebatur à ruſticis, qui data opera iſtam conturbarunt; divina Numinis vindicta ob id ipſum facinus, in ranas illicò commutati ſunt. Ad *Venerem* verò quod attinet, hanc è *ſpuma maris,* & ſanguine Cœli, natam arbitratur Tibullus, primo elegiarum:

Nam fuerit quicunque loquax, is ſanguine natam,
is Venerem è rapido ſentiet eſſe mari.

Cúmque nata fuiſſet Venus, hanc ex *undis maris egredientem* ambabus manibus è capillis, & è facie aquam marinam expreſſiſſe inquiunt: Quare omnium pictorum facilè princeps Apelles celeberrimam illam *Venerem emergentem* pinxit. Fertur, *in concha* margaritarum feraci fuiſſe concepta; *in qua* etiam *navigavit* in Cyprum: Idcircò cùm de formoſa muliere loqueretur Venus, apud Statium, illam dignam eſſe inquit, quæ ſua eſſet ſoror, & *in eadem concha navigaret:*

Hæc & cæruleis mecum conſurgere digna
fluctibus, & noſtra potuit conſidere concha.

Homerus autem non in concha, ſed *unà cùm ſpuma* delatam fuiſſe in Cyprum ſenſit. Poſtremò cùm è mari nata putaretur, inter ſidera, nautis ſalubria, ab Horatio numeratur. Mirifica illius ſtatua, & ſuo ſplendore gratioſiſſima, in amœno multarum deliciarum, *extra Vrbem, horto Burgeſiorum* cernitur.

EN-

ENDYMION

Ama est, *Endymionem* in Latmo, Cariæ monte, in antro quodam versari solitum; & *Lunam* in illud antrum venisse, ut cum Endymione congrederetur: quod ita attigit Ovidius, in epistola Leandri.

Non sinit Endymion te pectoris esse severi,
fac subeant animo Latmia saxa tuo.

Cicero tamen, libro primo Tusculanarum disputationum, perpetuò dormientem Endymionem in Latmo, Cariæ monte, à Luna adamatum dicit sola oscula Lunæ accepisse; neq; unquam experrectum fuisse: *Num igitur,* inquit, *eum curare censes, cùm Luna laboraret; à qua consopitus putatur, ut eum dormientem oscularetur?* Qui verò (ceu Natalis) rem magis historicè explicarunt, dicunt, Endymionem dictum fuisse, in eo monte, perpetuò dormire, & *à Luna amari;* quia cùm dormiret per diem, per noctem (quo tempore feræ exire solent de suis latebris) ad Lunæ lumen venaretur; neque unquam per diem videbatur. Alii dicunt, primum Endymionem rerum sublimium speculationem invenisse; cui rei fabulæ locum dedit Luna, ob tam varias luminis formas & mutationes; cùm de illa præcipuè cognoscenda esset sollicitus: Qui cùm noctu his considerationibus esset intentus, somno non fruebatur; sed dormiebat per diem. Hic prior, ut testatur Lucianus in Astrologia, Lunæ rationem mortalibus ostendit; sicuti Phaethon deprehendit Solis cursum; quæ caussa extitit, cur Luna illum amasse dicta sit, ut in secundo Plinius testatur. Neq; nos præterit, alios fuisse, qui pastorem fuisse Endymionem putarint; qui nocturnis pascuis delectaretur, cùm alii pastores clausos greges in stabulis haberent: Atq; cùm hujus greges magnoperè pinguescerent, fabulæ datus est locus, quod Luna, ejus amore capta, illud Endymionis gregibus donaret. Hunc mortuum esse & sepultum apud se, testati sunt Elei; qui insigne sepulchrum illi erexerunt. Nihil aliud autem per hæc significatur, quàm diligentiam omnibus in rebus esse utilem; cùm maximè Dei auxilium iis præcipuè præstò esse soleat, qui & ipsi non sint desides; velut Endymion, Astrologiæ peritus, & in pascendis ovium gregibus olim diligentissimus. Dormientem verò per diem, ad montem Latmum, sima sculptura major hoc loco expressit; quod singulare artis miraculum, *in Romano Principis Justiniani horto,* velut ad gloriam erectum, extollitur.

NYM-

NYMPHA et FAUNUS.

Ymphas Oceani filias & Tethyos esse dixerunt antiqui, Virgilius fluviorum matres putavit, cùm ita scriberet in libro octavo:

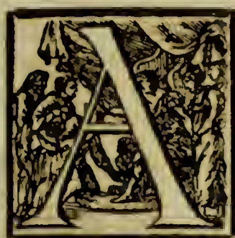
Nymphæ laurentes, Nymphæ, genus amnibus unde est.

Orpheus etiam Hamadryadas appellavit, quia Nympharum aliæ sunt creditæ cœlestes, aliæ terrestres, aliæ fluviales, aliæ marinæ, aliæ stagnorum præsides. *Terrestres* Nymphæ putatæ sunt à nonnullis Cererem & Bacchum educasse: Illæ Nymphæ, quæ *cœlestes* putabantur, credebantur esse animæ sphærarum; quas etiam Musas vocarunt, ac vires, quæ inde ad nos manarent. Terrestrium aliæ *sylvis* præerant, ut Dryades; aliæ *montibus*, ut Oreades; aliæ singulis *arboribus*, ut Hamadryades; aliæ pascuis & floribus, ut Napeæ: *Fluviorum* præsides Najades dicebantur, *stagnorum* Limniades nominarunt; quas verò *fontibus* præesse putarunt, in aquis latere crediderunt, & Ephydriades vocarunt: Aliæ *marinæ* putabantur, dicebantúrque Nereides. Has verò Oceani filias, & fluviorum matres esse crediderunt, quia vires humoris esse putarunt terræ & stirpibus insitas, & aquæ naturam, quæ conferret ad animalium, plantarum, & fructuum procreationem; per quas omnia in lucem prodirent. Cùm igitur ex his viribus omnia orirentur, quæ primùm videbantur se in flumina diffundere, fluviorum matres dictæ sunt; & per hos denique universæ generationis parentes sunt vocatæ: Hinc fructiferæ meritò, hinc florum feraces, hinc homines & animalia omnia nutrire, hinc Bacchi alumnæ dictæ fuerunt, & pastorum Deæ, & pratorum, & omnium animalium præsides. Harum Nympharum eam esse vim humoris, indicio est vel herbæ illius natura, quæ *Nymphæa* vocatur à Dioscoride, quasi *aquatica*; quia plurimùm gaudeat humore. Nympha autem hîc *vestes suas colligit, velut saltatorium orbem versatura*; & propè ab ea Faunus, ut è superioribus patuit, quoniam multa ad agriculturam excogitavit, inter Deos agrestium relatus, *cum fistula*; qui inflat eum sonum, quo quasi Nympham, dominam suam incitet. Duo hæc decora atque ornamenta statuarum præclari operis sui dignitate maximè, tanquam stellis quibusdam, theatrum hoc ornant, variant, cohonestántque; ceu *lilia plenis* quæ

ferunt Nymphæ calathis.

MINERV et PARIS.

Ccidisse fabulantur iis temporibus, quibus adhuc puer *Paris* erat inter pastores, ut Dii omnes convocati ad nuptias Thetidis & Pelei accesserint; præter Eridem sive Discordiam, quam nemo invitarat. Id illa graviter ferens, *pomum* elegantissimum & pulcherrimum, aureum, cum inscriptione per ostium imisit, PVLCHRIOR ACCIPIAT: Id suscepit Mercurius, ac legit, ut testatur Lucianus. Tum multis Deabus id petentibus magna discordia & contentio orta est inter *tres Deas*, cæteris his cedentibus; ac Jupiter jussit ad æquissimum, ut tum habebatur, Paridem judicium id deferri. In Ida monte id accidisse, scribit Ovidius:

Cum Venus & Juno, Palláque in montibus Idæ
corpora judicio supposuere meo.

Ajunt, hunc ingentibus donis fuisse à Deabus omnibus solicitatum; quippe cum *Juno* Asiæ Europæque imperium illi promitteret; *Pallas* sive *Minerva* se omnibus Græcis sapientiorem facturam polliceretur; sed *Venus* mulierum omnium pulcherrimam se illi concessuram diceret; si sibi victoriam de forma adjudicasset. Quam rem ita attigit Ovidius, in epistola Paridis:

Tantáque vincendi cura est; ingentibus ardent
judicium donis sollicitare meum.
Regna Jovis conjux, virtutem filia jactat, &c.

Judicium Paridis, de tribus Deabus latum, & *numismate Imp. Antonini Pii* (quod, ex hæreditate patrui sui Francisci, Angelus Maurocenus, D. Marci Procurator accepit) *Carolus Patinus*, Eques D. Marci, interpretando nuper explanavit eruditissimè. Est autem inter has tres Deas semper ferè discordia, & contentio, Palladem, Junonem, Venerem; quippe cùm molestum appareat civitatibus id, quod plerumq; accidit, ut imperiti & stulti peritis & sapientibus dominentur, ut inopes opulentis, inter quos naturalis est propè discordia; ut libidinosi & impuri viris bonis & temperantibus imperent: Nam ut res omnes hæ uni adsint, ut idem sapiens sit scilicet, & temperans, & opulentus, est una rerum omnium quàm difficillima; quod si contigerit, nemo illius imperium feret invitus. *Minerva* hæc, sive *Pallas*, manibus pedibúsque injuria temporum detruncata, in *Cæsiano palatio, Romæ* adhuc servatur; *Paris* autem, pomum in manu gestans, inter *Arundeliana* quondam monumenta, *Londini* extitit.

VIRGO VESTALIS

Irginem dicebant Vestam, quia incorruptus ignis est, & nullius rei generationem in se admittit; quamobrem à virginibus ignis iste summa religione atque cultu custodiebatur, ut refert Ovidius, sexto Fastorum:

Nec tu aliud Vestam, quàm puram intellige flammam,
natáque de flamma corpora nulla vides.
Jure igitur virgo, quæ semina nulla remittit,
nec capit, & comites virginitatis habet.

A Numa Pompilio autem Romæ institutas fuisse Vestales, testis est Dionysius Halicarnassensis: *Virgines,* ait, *quæ Deæ sacris operabantur, quatuor erant ab initio; & jus optandi eas penes Reges esse, Numa voluit; postea propter sacrificiorum multitudinem ad senarium numerum auctæ à Tarquinio Prisco; hodiéque permanent degentes in Deæ fano, à cujus aditu nemo arcetur interdiu; sed pernoctare intus fas est viro nemini. Has per XXX. annos manere puras à nuptiis necesse est, sacrario servientes; & primo decennio rationem sacrorum eas oportebat discere, secundo exercere, tertio docere alias: post exactum annum trigesimum nihil vetabat eas, positis coronis, reliquisque insignibus sacerdotii, cui vellent, nubere; fecerunt id paucæ aliquot, sed parum læto vitæ exitu, & ominoso apud cæteros.* Perpetuus, æternúsque ignis, in templo Vestæ, tanquam Imperii certissimum pignus asservabatur; suspensus in vasculis quibusdam fictilibus, nec in altaribus: Tantum enim fiduciæ in hoc igne erat, ut oportuerit eum nunquam extingui; quod quidem prodigio contigit ante initia bellorum civilium, motáque inter Cæsarem & Pompejum arma: Si verò virginis incuria id evenisset, Pontifici maximo digna visa est, quæ flagro admoneretur. Vestales cùm atrio excedebant, matronarum custodiæ mandabantur: Magna earundem erat auctoritas, Vibidiæ enim Vestalis precibus Messalinam tentasse veniam à Claudio Principe marito consequi, Tacitus refert. Testamenta penes illas erant asservata, & una inter eas præcipua auctoritate *Maxima* dicebatur. His Magistratus, Seneca teste, fasces suos submittebant; Consules Prætorésq; via cedebant: Item carpentis, ut aliæ matronarum, vehebantur. Ornatus erat *suffibulum,* id est, *vestimentum album, prætextum, quadrangulum, oblongum;* quod *in capite sacrificantes* habebant, inquit Festus; idque *fibula comprehendebatur.* Ipsius Vestalis statua, *ex albo marmore,* in Romano *Principis Justiniani* horto spectatur.

FLO-

FLORA.

Væ numina pro frugum ubertate & copia invocarentur, Varro, libro primo de Re ruſtica, docet; duodecim Deos memorans, qui maximè agricolarum duces erant: Nimirum *Jovem, Tellurem, Solem, & Lunam, Cererem, Bacchum, Robigum, Floram, Minervam, Venerem, Lympham, & Bonum Eventum.* *Jovem* quidem & *Tellurem* ideò, quòd omnes fructus agriculturæ cœlo & terra contineantur: *Solem* verò & *Lunam,* quòd eorum tempora obſerventur, cùm quædam ſeruntur & conduntur: *Cererem* autem & *Liberum,* quod horum fructus maximè neceſſarii ad victum; ab his enim cibus & potio venit è fundo: *Robigum* ac *Floram,* quod iis propitiis, neque rubigo frumenta, neque arbores corrumperet, neque non tempeſtivè florerent: *Minervam* & *Venerem,* quarum unius procuratio oliveti, alterius hortorum: *Lympham* ac *Bonum Eventum,* quoniam ſine aqua omnis arida ac miſera agricultura; ſine ſucceſſu ac bono eventu, fruſtratio eſt, non cultura. Ac *Floræ* quidem ſupplicari ſolitum, ut arva floreſcerent; unde Arnobius libro quarto: *Flora illa genetrix & ſancta, obſcœnitate ludorum benè curat, ut arva floreſcant.* Præterea *Rubiginem* Deam rogatam, *ut non accederet,* Auguſtinus libro quarto de Civit. Dei oſtendit. Tria verò, ut Plinius libro octavo & decimo memoriæ prodidit, tempora fructibus metuebant, propter quod inſtituerant ferias, diésque feſtos, *Rubigalia, Floralia, Vinalia.* In Plutarchi Problematibus, obſervante Gyraldo, malè Latinè ſcribitur: *Quid eſt,* inquit, *quod Floræ, quam Bonam Deam nominant, omni florum genere templum exornantes, &c.* Cùm pro Flora *Gynæceæ Deæ* ſcribendum ſit, quam *Bonam* vocant; quod alia probatione non indiget, cùm ita certè Græcè legatur: Tum etiam ibidem cum Floram *Flavii vatis uxorem* Latinus interpres dicat, perperàm factum eſt; nam *Floræ nomen* utique *additum* eſt: Id quod pleríſque errandi cauſſam præſtitit, ut *Bonam Deam* eandem cum *Flora* fecerint; cùm ejus nihil omninò Plutarchus tradiderit. Denique illius Floræ ſtatua in ipſo etiam *horto Principis Juſtiniani* extat, altera quidem manu *tibiam* tenens, altera verò *roſeam corollam:* Opus longè perfectiſſimum, in quo ſummi artifices nihil deſiderant, præter nihil.

HY-

HYGIÆA

Pione dicitur *Æſculapii* fuiſſe uxor, cujus filius fuit *Machaon*, vir (uti ferebant ea tempora) artis medicæ peritiſſimus; qui unà cum cæteris Græcis ad Trojam militavit. Fuit etiam *Podalirius*, Æſculapii & Epiones filius, fratérque Machaonis, ut ait Pauſanias in Meſſenaicis. Præterea & Orpheus, in hymno quodam in Æſculpium, non *filiam*, ſed *uxorem* fuiſſe *Æſculapii* (cui multæ Corinthi ſtatuæ ponebantur) *Hygiæam* (vel rectiùs *Hygieiam*) cenſuit. Hujus inſignia, *canis* ac *ſerpens*, filiæ ſive uxori hoc loco tribuuntur; quæ fidelis Medici *diligentiam* pariter ac *prudentiam* denotant. Æſculapio autem quatuor fuiſſe filias, accepimus, omnes à medendi facultate dictas, *Hygiæam, Æglen, Panaceam, Jaſo*. Neque caret myſterio, quod Hygiææ, hoc eſt, ſanitati mulieres Sycioniæ valetudinis curam habentes, comas ſuas detonſas conſecrabant; ut apud Pauſaniam lectum eſt: Nam & Ægyptii quoque conceptis verbis capillum puerorum deſectum Divis ſuis nuncupabant, ut ab adverſa valetudine reſpirarent. Huic Hygiææ Ariphron Sicyonius hymnum cecinit, quem hoc modo imitari, quàm interpretari, fas eſto:

O, qua nec altera vetuſtior eſt cœlitum,
O, una cunctis expetita Sanitas!
Quodcunque reliquum eſt vitæ, tecum utinam agam, & una omnium contubernalium ſis mihi!
Quicunque enim fortunis fruitur aut liberis,
aut eſt aliter obnoxius Volupiæ,
Te una favente cuncta habet propitia;
afflant & illum Charites, & ſi media hyems
rigeat, tamen ver illi floſculos parit.
Abſente Te, ſunt cuncta dura & aſpera;
nec grata prorſus cætera eſt felicitas,
quin eſſe planè deſinit felicitas.

Dicebatur item hoc nomine triplex triangulus, atq; in totidem literas Græcas (ὑγίεια) reſolubilis; qui alternatim inter ſe junctus, figuram quinquelineare exhibebat; quo & tanquam ſymbolo, bonam notante valetudinem, Pythagorici inter ſuæ doctrinæ ſodales utebantur. Et hoc illud ſcutum Davidis eſt *Agla* (quaſi *Æglen* dicas) quod gens Judaica etiam contra ignes & incendia valere credit. Statua verò illius inter *Principis Juſtiniani* cimelia, ex albo marmore, artificem ſuum facilè prodit, actionum decore, & veſtium cultu ornatiſſimo.

NILVS

Omero aliisque *Nilus* dictus est *Ægyptus*, cujus appellationis caussam eam esse dicit Nearchus, apud Strabonem; quòd Ægypti solum factum sit à Nilo, deferente limum è superioribus partibus Æthiopiæ. Parmeno, poëta Byzantius, apud Eustathium, Homeri interpretem, *Jovem Ægypti* eum nominat; eò quòd Nilus in Ægypto imbribus Jovis pluvii proportione respondeat. Vnde Tibullus:

Te propter nullos tellus tua postulat imbres
arida, nec Pluvio supplicat herba Jovi.

Quare Ægyptii Nilo sollemne festum quotannis publicè celebrabant; in quo omnes accederent ad theatra, & epularentur, initáque communi chorea eosdem canerent hymnos, quos Jovi decantabant. Eodem spectabat superstitio ista, qnòd cùm Nili aquæ urna deferretur in templum, omnes in genua procumberent. Is autem adeò aquis abundat, ut scripserit Aristoteles, Nilum & Istrum maximos esse fluviorum, qui in hoc mare influant. Inter hos verò excedit Nilus, ex Ausonii sententia:

Illyricis regnator aquis tibi, Nile, secundus | *Danubius.*

Nec dissentit Jornandes in Geticis: *Hic etenim amnis*, ait, *inter cætera flumina immanis, omnes superat, præter Nilum.* Plurimum adjumenti ad fertilitatem conferre, docet Horus, Nilum *cor Ægypti* censens. Juvat autem agros duabus de causis, Seneca judice, quod inundet eo tempore, quo maximè ista caloribus terra undam altiùs trahit; tantum hauriens, quantum siccitati annuæ sufficere possit: Et quòd turbulentus fluens, terras oblimet illato limo ac pingui, quod secum detulit; unde arenoso & sitienti solo & aquam inducit, & terram. Referuntur *Pyramides*, quarum amplissimam octo jugera soli obtinentem trecenta sexaginta hominum millia annis viginti construxisse, à Plinio memoriæ proditum est; tres factas annis octo ac septuaginta. Denique Nilus hîc exprimitur, *cornu copiæ & aristas* utraq; tenens, cinctúsque *liberis sedecim*, è quibus aliquot vetustas abstulit; certa olim fertilitatis mensura, si flumen exundans illos attigisset. Adsunt præterea *Crocodilus, Sphynx, & Pyramides* quædam, haud obscura Ægyptiacæ dignitatis monumenta, Nilíque signa pulcherrima atque antiquissima. Ante centum & quinquaginta annos hanc Nili statuam, prope *S. Stephanum*, cognomine *Cacum*, repertam fuisse, Vlysses Aldrovandus testatur.

RHETORICA.
kk.

Ngens hoc venerandæ antiquitatis monumentum, & humanam æquans ſtaturam, (quod in ſummi Mæcenatis quondam mei, *Principis Juſtiniani* palatio olim delineavi) ex albo marmore, præclarè factum eſt ab opifice perfectiſſimæ artis; *Rhetoricam* ſive *Oratoriam* nobis ſiſtente, civili ſcientiæ additam; ut quoddam ad homines benè gubernandos inſtrumentum. *Dextram ſupra oculos,* in ſummis affectibus & contentionibus, *extendit,* ſine qua actio eſt iners; nam multas parit & rerum & animi ſignificationes, ipſámque verborum copiam ſequitur: Hac poſcimus, pollicemur, vocamus, dimittimus, minamur, ſupplicamus, abominamur, admiramur, timemus, prohibemus, interrogamus, probamus, negamus; gaudium, triſtitiam, dubitationem, confeſſionem, pœnitentiam, modum, copiam, numerum, tempus oſtendimus. Oratores, ad dicendum ſe componentes, *manu ſilentium* imperaſſe, teſtatur perſpicuè Perſius, Satyra quarta ſic ſcribens:

Fert animus, calidæ feciſſe ſilentia turbæ
majeſtate manus.

Quod & Lucanus, primo, de Julio Cæſare agens, confirmat his verbis:

--- -- -- -- *tumultum*
compoſuit vultu, dextráque ſilentia fecit.

Verùm quo manus geſtu? quo motu? *Digitorum concrepatione* interdum audientia parabatur; *indice* præterea *& medio in jotam erectis,* cæteríſque *pollice compreſſis* ſilentium indicebatur. Ac *dexteram* quidem *unam* id operis habuiſſe, nec, niſi *extentam* & *porrectam* hoc ipſum perfeciſſe, docet nos Apoſtolus; qui defenſionem ſuam exordiri volens coram Agrippa Rege, *manum* priùs *extendiſſe* dicitur, ut ſibi conciliaret andientiam; quare Agrippa ad Paulum ait: *Permittitur tibi loqui pro temet ipſo!* Tunc Paulus, *extenta manu,* cœpit rationem reddere. Sed & juniorem Juſtinum Imperatorem, ubi primùm Imperii diademate fuit redimitus, ut populi faventiam ſibi compararet, teſte Corippo,

--- *Crucis faciens ſignum venerabile, ſedit,*
erectáque manu, cuncto præſente Senatu,
Ore pio hæc ait. -- -- --

MAR-

MARPHORIUS. SIUÈ RHENUS. 11.

Joachimo de Sandrart deliv. I.I. Sandrart fecit.

Omani cujusdam Imperatoris solicitudine, statuam hanc in memoriam Rheni positam fuisse, multi ad suspicandum ducuntur; ad hunc enim limitem varia Romanorum cum nostris bella, & excursiones quotidianæ: Quam ob caussam ad Rheni ripam perpetua legionum præsidia disposita habebant. Cæterum illa ex integro candidissimi marmoris saxo facta, hominis figuram bis æquat; in fonte Capitolino, è regione M. Aurelii, quondam conspicua. Itali *Marphorium* (vulgò *Marfuori*) vocant, Pasquini congerronem; de quo obsoleti & deridiculi versus hi usurpantur:

Quest' è di Roma un nobil cittadino,
il qual [ne alcun si pensi che io
l' inganni]
nacque con questa barba, e in que-
sti panni,
e fù si grande, in sin ch' era piccino,
non mangiò mai, ne bevè; & è vi-
cino [to anni,
à forse piu di mille e quatregen-
e non dimeno di sagi, e si affani
tutti, del mondo, non stima un qua-
trino
sempre. E si puo dir nudo, al ac-
qua, al sole, [tetto,
al vento, e' in terra stassi senza
ne un dente pur, non ch' altro
mai si duolè, [to,
di natura quieto, grave, & ischiet-
candido, di pochissime parole,
& à molte facende atto, e perfetto;
anchor che per dispetto
già lo storpiasser certi traditori,
come vedete, & hà nome MAR-
FVORI.

Vidit M. Freherus apud Coloniam Agrippinensem Rheni sigillum æneum, (qualis in nummis Tiberinus pater, Danubius, Nilus, Euphrates exprimitur) cum imagine Drusi, & literis hisce; DEVS RHENVS. Inter varias regiones, quas alluit, Palatinatus, & in hoc *Heidelberga* emicat; ubi aula Electoris Serenissimi, CAROLI LVDOVICI, semirutæ ac spoliatæ patriæ Servatoris prudentissimi; apud quem studia & artes in honore & pretio sunt: Testem totam Academiam citamus, in quo universale (ut vocant) studium gloriosæ memoriæ Princeps, Rupertus, anno MCCCXLVI. instituit. Postremò flos Liberi patris omnium judicio laudatissimus ea & unica parte ditionis Palatinæ in montibus illis nascitur, quæ à *Baccho* nomen *Bacharach* habere creditur: Inde & accolæ *Bacchi aram*, hoc est, saxum ingens quadratum, in Rheni alveo, extare perhibent, quod per intentiorem solis æstum aliquando deficiente flumine retectum, optatioris vindemiæ certum signum præbet. De hoc Henr. Stephanus:

Bacchi *igitur meritò tribuit tibi nomen ab* ara
Bacchara, *quicunque est primus tibi nominis autor.*

NILVS ALITER.

Joachimo de Sandrart delin

J J Sandrart fecit

Emoratu non indigna ſunt verba illa Caroli M. Francorum Regis, libro tertio de Imaginibus: *Nonne divinis ſcripturis contraire noſcuntur pictores, cùm flumineos amnes, in figuris hominũ, aut ſitulis aquas fundere, aut alios in alios confluere depingunt?* Sed pictoribus, atque poëtis, major in talibus libertas eſt, qui ſæpiculè mentiuntur, ut delectent. Nudi etiam pleríq; pinguntur amnes, ſolo *excepto Tago,* de quo proditum memoriæ eſt, *Ant. Colonnam,* Vice-Regem Siciliæ, cum aliquot Baronibus in horto deambulaſſe: Ibi, inter inſignes ſtatuas, majora univerſi orbis flumina, præter unicum Tagum, à ventre denudata videbantur; hujus ſubturpia folio ficus, contecta erant. Hinc iſta magnifica & glorioſa oſtentatio Hiſpanorum, prædicatione patriam ſuam, ſuósq; tunc efferentium: *Ecce,* inquiunt, *verecundia Hiſpanica, ex inſenſili ſaxo effulgens; cum cæteri omnes fluvii fœditatem ſuam aperiant, atque oſtendãt!* Ad hæc peracutè Colonna: *Erratis,* ait, *Tagus enim veſter ideò ſexum velat, quia circumciſus eſt!* Quare nec Nilo nuditas ſua vitio verti debet, cujus Ægyptiacam fertilitatem *Serapidis ſimulacrum* hieroglyphicè innuebat; quod *modium in capite, & cubitum menſuram aquæ* habebat, Alexandriæ ſublatum (Theodoſii M. tempore) à Theophilo Patriarcha, ut ſcribit Suidas. Sicut etiam Conſtantinus Imp. cubitum, quo menſurabatur Nilus, non jam in Serapidis templum annis ſingulis, ſed in Eccleſiam portari ſanciverat; ut Ruffinus, Socrates, & Paulus Diaconus docent. Heliodorus, in Æthiopicis, Nili aquam dulciſſimam eſſe dixit, & ob ejus bonitatem ac præſtantiam ex ea tantùm bibére Ægypti Reges; ſicut Parthorum Reges ex Choaſpe & Euleo ſolùm bibebant, etiam in longè diſſitis regionibus, auctore Plinio. Quapropter neq; mirum, ſi Ptolemæus Philadelphus, cum Berenicem filiam in matrimonium tradidiſſet Antiocho Aſſyriæ Regi, ad delicias magnis impenſis curaverit illi ad potum Nili aquam perpetuò ſuppetere; ut autor eſt Polybius, & Athenæus. Sine ſtrepitu fluere extra cataractas, innuit Claudianus, in panegyrico Manlii: *Lene fluit Nilus; ſed cunctis amnibus extat*
utilior, nullas confeſſus murmure vires.

Statua ejus poſterior in Romano *Capitolio,* geminam hominis formam æquans; prior autem in Pontificis horto, *Belvedere* dicto, è Græco marmore ſcalpta conſpicitur.

SILENVS.

Rovectioris ætatis *Satyri*, Pausania teste, *Sileni* nuncupati fuere; dicti, ut Phurnutus ait, ἀπὸ τοῦ σιλαίνειν, id est, ab irridendo, & oculis præcipuè. Eusebius, tertio Præparationis Evangelicæ, Silenum ait *spiritalis motus symbolum* fuisse, qui non parum universo conducit; cujus *caput* propter canitiem, *candore fulgens*, cœlestis motus: *Cæsaries* verò, quæ inferioribus imaginis partibus apponitur, *crassitudinem terrestris aëris* significat. Et paullò pòst irridens, subjungit: *Cur, si motus spiritalis Silenus est, & motivam virtutem significat, tum cœlestem candorem capitis, tum aëriam & crassiorem prolixitate ac densitate barbæ, &c.* Maximus Tyrius, in Sermone trigesimo, inquit, Silenum ebrium laqueis & vinculis constrictum, Midæ prædixisse varia & diversa; unde facilè videmus, Virgilium argumentum suæ eclogæ, *Sileni*, desumsisse. Plutarchus in consolatione Apollonii: Ferunt, inquit, Silenum jam captum, post venationem percontanti, quidnam esset hominibus optimum, quidque omnium maximè optabile? primùm quidem silentium tenuisse; mox ita locutum: *Optimum est omnibus, non nasci; sed post hoc est scilicet, genitos quàm celerrimè interire!* De cætero mirabile illud in Pariorum lapidicinis proditum est, *gleba lapidis* unius cuneis dividentium soluta, *imaginem Sileni intus extitisse;* ut Plinius scribit. Sileni à Catullo *Nysigeni* cognominati sunt, dum ait:

Cum thyaso Satyrorum, & Nysigenis Silenis.

Σαυάδαι & Σαῦδοι Sileni à Macedonibus appellabantur, ut Amerias apud Hesychium testatur: Erant &, qui πάρεδροι, id est, assistentes dæmones dicti; qualis, qui Socrati assistebat, de quo Apulejus, peculiari libro: Fuere insuper Ὀνόσκελοι, asininis cruribus; qui & sese mares exhibere, interdum & leonis, vel canis, vel alterius animalis specie apparere ferebantur. Illa autem statua *Romæ, in horto Cardinalis Ludovisii,* spectatoribus suis oblectamento est, ob crassam scilicet ac brevem Sileni formam, *hircinis utribus indormienti,* & semper-virente *pyrola coronati;* quæ vini, homines exhilarantis, symbolum vulgò creditur.

Atyri dicti ſunt, ut Macrobius docet, veluti *Sathuni,* quod ſint in libidinem proni, παρὰ τὴν σάθην, quod membrum virile declarat. Hos petulcos in libidinem fuiſſe, etiam S. Hieronymus in Pauli Thebæi vita teſtatur; & Euſebius, in tertio Præparationis Evangelicæ, eos omnem Veneream virtutem oſtendere ait. Satyros, inquit Phurnutus, *ſymbolum* eſſe *ecſtaſeos,* id eſt, mentis exceſſus. Iſtos nonnulli (ut Ælianus in Varia hiſtoria ſcribit) *Tityros* vocant, qui unà cum Dionyſio chorum agebant: Id autem nomen ſumſerunt à teretismatis, hoc eſt, laſcivis cantibus, quibus *Satyri* oblectabantur. Quare hi à ſimulato & ficto *riſu,* ceu Sileni à *dicacitate* vocabantur; σίλλον enim infamiam appellant, cum acerbo & moleſto joco. *Veſtis* erat Silenis ex utraque parte *villoſa,* habitus verò totus *plantationem,* cujus autor fuit Bacchus, vitium & palmitum denſitatem ſignificat; ut ait Ælianus. Porrò Pomponius Mela, & Plinius, Satyros animalia eſſe dixerunt quadrupedia, in ſubſolanis Indorum montibus, perniciſſima, humana effigie: Solinus in ſimiarum genere reponit. Ab iſtis denique Satyris poëmatis genus varium & maledicum, & petulans denominatum eſt, antiquę comœdiæ charactere compoſitum. Denique *Sileni Alcibiadis,* apud eruditos in proverbium abiiſſe Eraſmo videntur; quo licet uti, vel de re, quæ cùm in ſpeciem, & prima (quod ajunt) fronte vilis ac ridicula videatur, tamen interiùs ac propiùs contemplanti ſit admirabilis: Vel de homine, qui habitu vultúq; longè minus præ ſe ferat, quàm in animo claudat. Porrò ſtatuarum argumentum ſumtum eſt à ridiculo illo Sileno, Bacchi pædagogo, numinúmq; poëticorum morione: Proinde apud Athenæum, libro quinto, adoleſcens Critobulus irridens Socratem ſenem ac deformem, dicebat illum multò *Silenis deformiorem;* cui Socrates: *Ita per Jovem, aut omnium Silenorum, qui ſunt inter Satyros, turpiſſimus fuero!* Et Alcibiades, apud Platonem in Convivio, Socratis encomium dicturus, *Silenis* ejusmodi *ſimilem* facit; quòd is multò alius eſſet propiùs intuenti, quàm ſummo habitu ſpecieq; videretur. Deniq; illa *Satyri* ſtatua (quem *ſemiſopitum,* aut *ſomno torpidum* varia circumflexu facili ambiunt ornamenta) apud *Cardinalem Barbarinum;* hæc verò ſtantis in modum, apud *Marchionem Matthæum,* inter elaborata palatiorum decora, ſervatur diligentiſſimè.

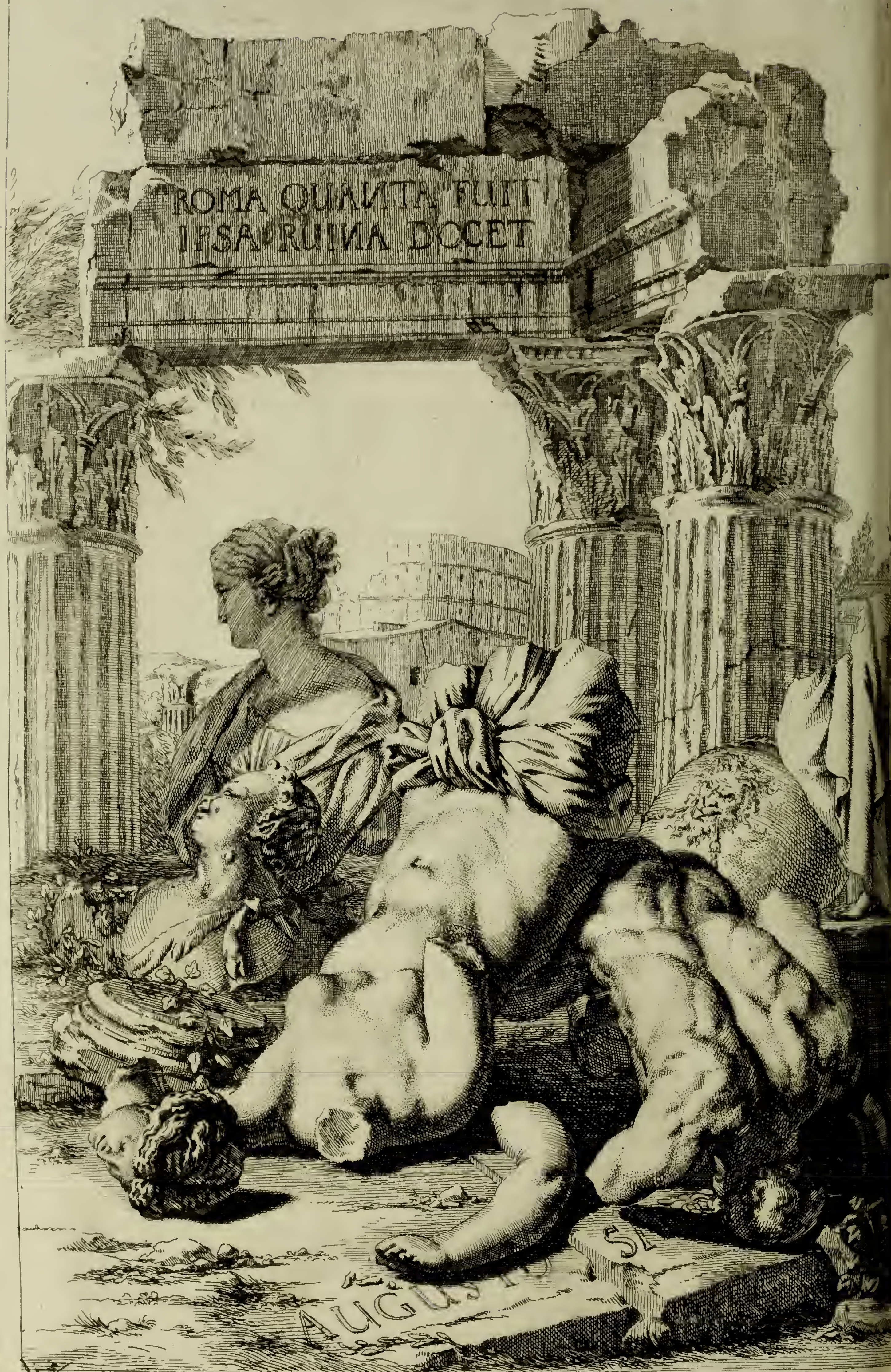
ATA-

ATALANTA cum FAUNO.

REferunt fabulæ, Atalantam, Schœnei filiam, virginem Calydoniam, ſemper in venatibus, ſemper in ſylvis, non tumentes uteros fœminarum, faſtidiáque conceptus, ſed expeditam & caſtam amaſſe virtutem. Hæc igitur, virginitatis conſervandæ ſtudio, Dianæ ſe dedit comitem; & unà cum cætera Achajæ nobilitate juvenum in Æoliam, à Meleagro, Oenei Regis filio, ad aprum Calydonium perimendum vocata, prima aprum ſagitta percuſſit: Poſtea quoque eidem Meleagro, à quo ob formæ elegantiam maximè diligebatur, nupſit; & ex eo Parthenopœum ſuſcepit. Hinc Atalanta (monente Car. Stephano) fons in portu Cyphantarum, in ſinu Argolico Achajæ, dictus, quòd ibi venatrix fœmina, æſtu languida, conſederit; & petra, venabulo ejus percuſſa, teſte Pauſania, laticem præbuerit: Apud Stethæum videlicet, Æſculapii fanum; ubi frigidiſſimæ aquæ è ſaxo prorumpentem fontem elicuit. Huic verò cum pellis apri Calydonii pro inſigni victoriæ data fuiſſet à Meleagro, mox ab ægrè ferentibus viris gloriam victoriæ à fœmina ſibi fuiſſe præreptam, lis exorta fuit per avunculos Meleagri; quibus ab ipſo Meleagro cæſis propter illatam injuriam, univerſa vis ultionis converſa eſt demum in Meleagrum. Memoratur item, quod Atalanta ab Hippomene curſu victa fuerit; dum *malis tribus Heſperidum* colligendis retardata fuiſſet, quæ Venus dederat Hippomeni; cùm nuptiæ ejus victori, at mors victis proponeretur: Nam fuit multorum antiquorum jus, uti nuptias virtute comparandas præſtantium mulierum proponerent. Sic Antæus, Rex Lybiæ, filiam Alceim, vel (ut alii maluerunt) Barcen victori curſus propoſuit; ſic Danaus filias, ſic Piſander Camirenſis ſorores; ſic Hippodamiam propoſitam ferunt. At quod in templo Magnæ matris, moræ impatiens, nulla habita Deæ reverentia, cum Hippomene victore concubuit, Hippomenes in leonem, ipſa in leænam converſa fuit. Hoc loco Atalanta etiam, quaſi *curſu effuſo in certamen* fertur; ad quam ſe *Faunus* applicat & adjungit, prope gelidas *fontis* amœnitates, in herba *recumbens,* cum fiſtula ſua; nam *Fauni,* Satyri, & Panes vocati ſunt ab illa *Cicuticines.* Nobile par ſtatuarum, quarum hæc, Romæ, *in horto Mediceo,* illa in *Cardinalis Cæſii viridario* elevata eſt.

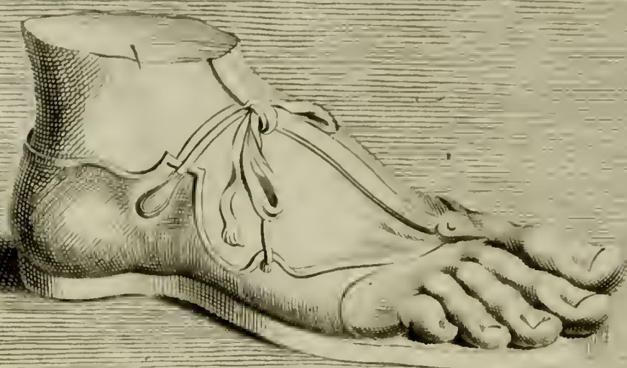
Joachim de Sandrart delin. J. J. Sandrart fecit.

Vod olim Franc. Petrarcha ſcripſit ad Clementem VI. Pontificem, de ſtatu Vrbis, poſt reverſionem ejus:

--- *Quot ſunt mihi templa, quot arces,*
vulnera ſunt totidem; crebris confuſa ruinis
mœnia relliquias immenſæ & flebilis Vrbis
oſtentant, lacrymasque movent ſpectantibus. ---

Id ipſum, inquam, de vetere Roma, à Gothis Vandalísque capta ac diruta, veriùs dici potuiſſet; quam Alaricus, Gothorum Rex, anno ejusdem conditæ MCLXIV. majore ignominia quàm damno depopulatus, pauca quædam ædificia incendit; &, Placidia abducta, brevi profectus eſt. Mortuo Alarico, rediere Gothi, ad eandem diripiendam, Ataulpho Rege; ſed manus ab ædificiis abſtinuerunt: Tertiò capta eſt Vrbs à Vandalis, quos ex Africa in Italiam, Genſerico Rege, accivit Eudocia Auguſta; ut viri ſui Valentiniani necem, Maximi dolo illatam, ulciſceretur: Quartò Odoacer, Herulorum Rex, Vrbe potitus eſt, ſublato Auguſtulo; poſteà à Theodorico Gothorum Rege ipſe occiſus, qui Vrbem quintùm cepit. Succeſſit bellum Gothicum, in quo defenſa primùm adverſus Vitigem Roma, à Totila deinde expugnata eſt: Quid verò barbarus ille demolitus ſit, conſtat è Procopii libro tertio; nam, ut ibi ait, Totilas Gothorum Rex, cùm cepiſſet urbem, vellétque in Campaniam diſcedere cum exercitu, Romam imprimis dirutam ſolo æquare decrevit; muróſq; in partibus multis diruit, incenſurus ædificiorum pulcherrima, niſi literis Beliſarii mitigatus in Campaniam diſceſſiſſet: Sed ad obſidionem altera & tertia vice reverſus, incuria Ducis, & proditione militum eandem denuò cepit. Id nempe jus Fortuna habuit in Vrbem, quam hoc ipſum Ruinæ ſchema exprimere videtur: Si penſiculatiùs æſtimentur ædificia illius digniſſima, & admiranda artificum opera; quæ ab elegantiſſimo *Capitolii deambulacro,* usque ad Imperatorium, *in monte Palatino, palatium,* proſtrata jacent, unà cum illuſtrium ſtatuarum fragmentis, vaſtatione hoſtium deſtructis, vel ab ipſa etiam vetuſtate funditùs everſis atque peſſumdatis; cum ferali iſtac epigraphe:

ROMA QVANTA FVIT, IPSA RVINA DOCET!

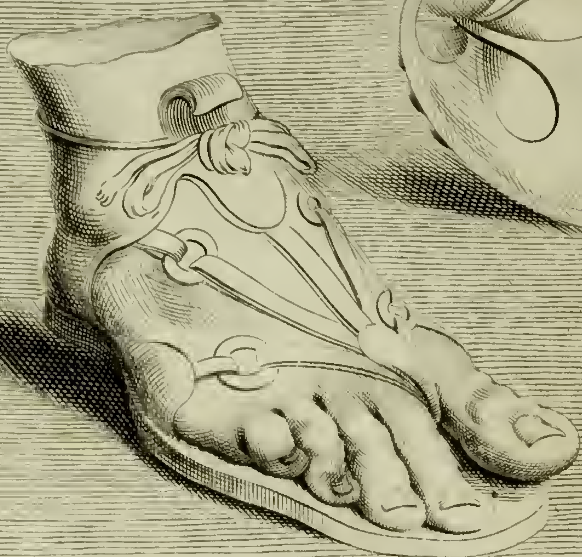

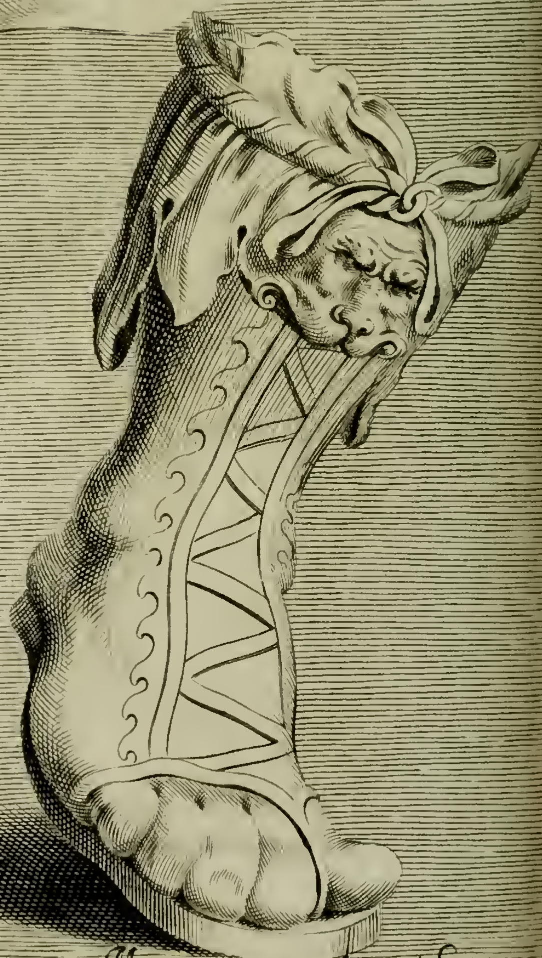

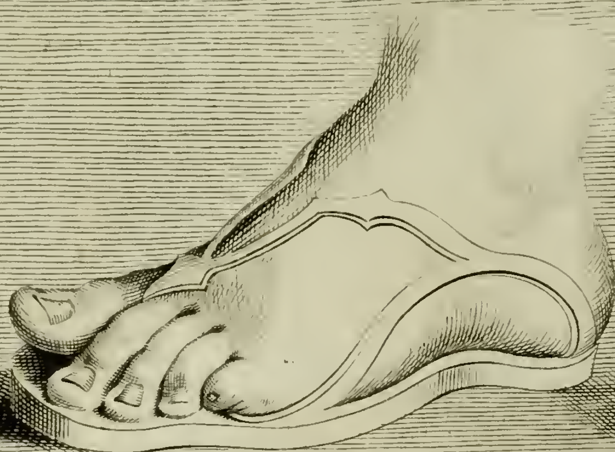

Zü Rom nach underschidtlichen Antiken Statüen von Marmorstein nachgezeichnet.

J Pranck fc.

INter præcipua Græcorum pariter ac Romanorum luxuriantium ornamenta *caligæ* vel *calcei* fuere, quibus Dii Deæq;,Imperatores,Duces,Consules aliique nudos pedes suos, certo modo ac ordine, operiebant, vel potiùs compingebant: Quamobrem potiores, ad hanc doctrinam nostram attinentes, singulari studio Romæ conquisivi, & ex optimis statuis delineavi; nec præter hæc alia inveni calceamenta, quæ curam laudémque merentur.

In prima igitur hac tabula, *primi pedis* figura ex statua *Cleopatræ* petita est; quæ non *soleam* tantùm, sed integumentum etiam, quod plantarum calces (dicente Gellio) infimè plus tegit, spectandum exhibet: Superiùs *decora* videmus *vincula,* quorum magis necessarius in soleis,quàm in calceis, usus erat. Quo factum, ut apud Virgilium vincula pro soleis, libro octavo, usurpentur:

Et Thyrrhena pedum circumdat vincula plantis.

Pes *alter* sinistrorsum formosissimi cujusdam *Apollinis* fuisse fertur, *soleæ compedibus* subligati: *Tertius* item, in amœnissimo loco, *Bellvedere* dicto, Apollinis quoque conspicitur,& exquisitissimis verbis ab ipsis artificibus laudatur; ob calceatum scilicet *solearum,* & *viris* interdum absque ulla *muliebris* mollitiei suspicione permissum; nec non *habenas corrigiásq;,* quarum beneficio illæ pedibus aptè adstringebantur: Quæ verò plantæ inferioris idea sit, *quarta* nos docet *figura.* Sequitur pes *quintus,* quem *Minervæ* vocant; in quo omnes digiti distinctè eminent, sine vinculis conspicui: *Sextus* ex heroica *Marii,* tot Consulatibus & triumphis celeberrimi, statua desumtus fuit, robustis ligulis benè munitus uncinatúsque: *Septimus* omni ex parte tectus militantis *Trajani* calceatum denotat, in cujus compage spectatur *leonis caput,* Heroum pariter ac Imperatorum gestamen nobilissimum: *Octavus* tandem,& ultimus pes, in priore hac tabula, *Minervam* indicat; cujus imago in atrio Principis Justiniani, velut inter ignes minores Luna, extitit, atque effulsit: Integumentis totus ferè evolutus nudatúsque est, more Dearum, quibus solea familiaris fuit. Sic Prudentius de ipsa Junone in Apotheosi:

Perfidus ille Deo, quamvis non perfidus urbi,
augustum caput ante pedes curvare Minervæ,
fictilis, & soleas Junonis lambere, &c.

Zu Rom nach underschidtlichen Antiken Statüen von Marmorstein nachgezeichnet.

I. Franck fe.

CALCEAMENTA SIMILIA.

N ſequenti tabula pes *primus Minervæ* audit, reliqui *duo* autem, *dexter* ſcilicet ac *ſiniſter*, ex imagine *Alexandri M.* expreſſi fuere: Intermedius, ſive *quartus*, incomperta res eſt; quo quidem nihil poteſt eſſe concinnius: Quare eundem quoque delineavi, quia per mihi ſcitus videbatur. Pes *quintus* & *ſextus* (ne quid diſſimulem) unus idémque eſt, ex utráque parte à me repræſentatus, ut eò meliùs cognoſci poſſet, qua cura quámque firmiter vincula utrinque colligata fuerint, & ad pedem accommodata; ut Conſul aliquis *Romanus* ſic congruè ſatis ingrederetur. *Poſteriores duo* ferreis quaſi ſquamis circumdati, & globulis ſuperiùs conſtricti ſunt; qui militaris fuiſſe videtur calceatus, quo ductores ipſi, præfecti evocatorum, & tribuni militum commodiùs utebantur. Trajani teſtor columnam, in qua plurimi conſpiciuntur, hoc modo calceati; quos omnis ornatus & elegantiarum contemtores, uſu contentos, tenuis cultus delectabat: Satis enim habebant, nihil de tempeſtatibus, aut vi hoſtium, „ conqueri. Hinc eleganter de militis Chriſtiani pro„ cinctu Balduinus, in Calceo antiquo: Quos, inquit, ho„ mini, hujus vitæ militiam aut viam obeunti calceos tan„ dem aſſignabimus? videndum, quid ſit, quod militem „ per medias armatorum hoſtium turmas impellat intrepi„ dum. Solent enim ideò potiſſimùm calcei pedibus in„ duci, ut incedentes intrepidè per vias, ſentibus & vipe„ ris infeſtas, gradiantur. Sed in eo non neceſſe eſt, la„ borioſiùs inquirendo deſudare; notum enim illud eſt „ Livii: *Eò impendi laborem ac periculum, unde emolumentum „ & honos ſperetur.* Spes itaque, ſive lucri, ſive honoris & „ gloriæ, ſive quietis, ea eſt, quæ efficaces omninò homi„ num animis ſubjicit aculeos; quibus incitati, quæcun„ que intercurrunt impedimenta, facilè ſuperant; mo„ dò tamen, quod appetunt, id aſſequi ſe poſſe confidant. „ Atque hoc eſt calceamentum, quo noſtrum militem, „ ad iter ineundum, inſtruimus.

GLA-

GLADIATOR CVRRENS.

tt.

J. d. Sandrart. del. Leon: Heckenauer Sculp.

ùm Pauli Pont. V. temporibus, nepos ejusdem, *Scipio Burgesius*, celeberrimum & amœnissimum illud palatium, quod *Vinea Burgesii* vulgò appellatur, & in altera Academiæ nostræ parte fig. XXXVII. delineatum conspicitur, ad culmen perduxisset; rariores picturæ, tabulæ, & statuæ marmoreæ accuratissima diligentia atq; omni cura conquirebantur: Casus autem mirificus quidam tunc intervenit, ut Romæ hæc ipsa statua, ex marmore, unà cum variis lapidum fragmentis, defossa inveniretur. Concursabat urbe tota maxima multitudo, confluxerant ad illam summi artifices, talium rerum justi æstimatores; qui de eadem judicium censurámq; facientes, pulchrè asseverabant, *Gladiatoris currentis* simulacrum esse, in modum pugnantium formati: Is enim *sinistra clypeum, dextera hastam* puram quatit. Opus ipsum Romano artifici libenter testimonio est, licet alterius manu hinc inde restauratum: Quamobrem sine mora, in eodem palatio, ad artis gloriam, atriíque ornamentum, exaltabatur; ubi hodienum id, velut egregium spectaculum, oculis nostris capessimus, &, dum licet, illius imaginem in tabella delineamus; ob eximios actus positúsq; membrorum: Haud enim ille lanista omninò à gladiis recessisse videtur, tanquā ad cædem faciendā conductus Thrax aliquis, & plurimarum palmarū vetus ac nobilis gladiator; quo nemo fuit in ludo gladiatorio paullò ad facinus audacior. Mensuræ quidem ac musculis proportio haud abest; sed rudia antiquitatis vestigia potius sequi congruum esse duxi, quàm artem anxiè ubivis observare. De cætero illud detestandum (si Mercuriali credimus) planè habebant, quod certantes quàm gravius poterant, sese ferire studebant; & non solùm (quod scripsit Scribonius Largus, qui Tiberii Cæsaris & Messalinæ ætate medicinam Romæ exercuit) contusiones in luctationibus patiebantur; sed etiam non rarò usque ad alterius, vel amborum pugnantium interitum certamen protendebatur. Quin auctor est Gellius in septimo, gladiatori composito ad pugnandum pugnam hanc propositam sortem fuisse; aut occidere, si occupasset; aut occumbere, si cessasset. Quare optimus Imp. Antoninus, teste Dione, edicto cavit, ut gladiatores non acuto ferro, sed obtusis gladiis dimicarent; quod hodiè factitant, qui huic arti discendæ operam navant.

VE-

[illegible] Pauli Pont. V. temporibus, neque ejusdam [illegible] [illegible] quod [illegible] in [illegible] Academiae nostrae [illegible] XXXVII [illegible]

[illegible]

[illegible] id, quod [illegible] pellimus, &, dum [illegible] [illegible] in [illegible] gladiator [illegible] [illegible] Decretum illud [illegible] curnii credimus [illegible]

[illegible]

[illegible] scriptum [illegible]

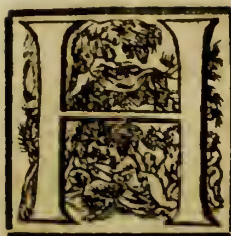
J. D. Sandrart del. S. C. M. *Leon: Heckenauer sculps.*

X albo marmore insignem hanc *Veneris Victricis* statuam *Justinianus Princeps* in palatio suo posuerat, cujus inibi lineamenta quondam conformavi. Facie eximia, ut prædicatur, Dea, omnibúsq; simulacris emendatior, oculos artificum pascit; & discentibus, in hac ut erudiantur schola, omninò sufficit. Propè ab illius pedibus *labrum* est, vel *concha*, aut *lebes*, quo fœminæ à concubitu se expurgabant; unde Martialis, secundo Epigrammatum:

Qua tibi parte opus est, Lesbia, sumis aquam.

Sed maximè in balneis subministrabatur vasis argenteis, quæ *lavationem argenteam* Phædrus in fabulis appellat. Porrò *Victricem Venerem* cultam à Romanis legimus, cujus *ædem* Porphyrion fuisse ait *in theatro Pompeji.* Plinius octavo, de elephantis: Pompeji altero Consulatu, dedicatione *templi Veneris Victricis*, pugnavere in Circo XX, aut, ut quidam tradunt, XVII. Superioribus annis, inquit Gyraldus, Romæ effossum fuit marmoris frustum, in quo scriptum erat: VENERI VICTRICI L. ARRONIVS. Vidit idem in vetusto Imp. Numeriani numismate, in cujus tergo erat inscriptio, VENERI VICTRICI. Erat autem imago stolata, quæ *dextra victoriolam* porrigebat, *sinistra* (ceu quidem videbatur) *speculum*; sed alius putabat, *tintinnabulum* esse, ad victoris claritatem significandam. Præterea inter aureos Jul. Cæsaris nummos, quos Carolus Dux Arschotanus collegit, unus Caji Maridiani extat, cum ejusdem Veneris imagine, *dextra victoriolam* quoque, *sinistra* ingentem *clypeum* præferente; infra hunc orbis est, terrarum veluti sub armis Julii, devicto Pompejo succumbens: Fuit enim in prælio Pharsalico Cæsaris tessera, *Venus Victrix*; ut Pompeji, Hercules Invictus, sed ibi malo fato Hercules Veneri impar visus. Extat similis nummus Plaucillæ (quæ Caracallæ conjux) ubi Venus eodem schemate exprimitur, adjuncto Cupidine, cum inscriptione, VENVS VICTRIX. Est & alius Faustinæ, schemate VENERIS Marti abblandientis, meritò VICTRICIS; cui Mars ipse victor (hoc est, maritus Aurelius, in bello Germanico dux) & hostium domitor per pellaciam succumbit. Incomparabilis rei nummariæ Interpres, Ez. Spanhemius, in denario, qui Venerem exhibet anteriori parte, *tropæa* signata, & κύπριν τροπαιοφόρον à Græcis dictam, solus demonstravit.

COMMODVS, IMP.
XX
I.D. Sandrart del.
Leon: Heckenauer sculps.

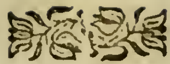

Umanam quaſi ſtaturam ſtatua hæc excedit, *Commodi Imp.* faciem, atq; habitum *Herculis Invicti,* & puſionem (cujus errore periit) brachio lævo geſtantis referens; prout in horto Pontificis, *Belveder,* vel rectiùs *Belvedere* dicto, adhuc ſpectatur. Artus, muſculi, vultus undiq; expletam formam habent; & apicem perfectionis ſummum tenent. Lampridius, in vita *Commodi,* teſtis eſt, hunc accepiſſe ſtatuas *in Herculis habitu,* eíque immolatum eſſe, ut Deo: Ἐν Ἡρακλέος σχήματι ſimulacra memorat Dio, qui præſens vidit omnia: Vix enim credi aliàs poſſit tantus furor. Quia dicitur Hercules (notante Caſaubono) cum monſtris & gigantibus pugnaſſe, & viciſſe; voluit & novus hic *Hercules Romanus* gigantes trucidare: *Clava* non ſolùm leones, in veſte muliebri & *pelle leonina,* ſed etiam multos homines occidit. Debiles pedibus & eos, qui ambulare non poſſent, *in gigantum modum* formavit, ita ut à genibus de pannis & linteis quaſi dracones digererentur; eosdémque ſagittis confecit. Ita gigantes finxit Ovidius, in Faſtis:

Mille manus dedit illis, & pro cruribus angues.

Habuit & hominem ſibi chariſſimum, quem Onon appellabat, & ſacerdotio *Herculis ruſtici* præpoſuerat. Menſes quoque in honorem ejus pro Auguſto *Commodum,* pro Septembri *Herculem,* pro Octobri *Invictum,* pro Novembri *Exuperatorium,* pro Decembri *Amazonium,* ex ſigno ipſius adulatores vocabant: Hæ, inquam, quatuor appellationes tantùm ad *Herculem* reſpexerunt. Hinc quoque appellatus eſt Germanicus, *Idibus Herculeis;* aſſumtus in omnia collegia ſacerdotalia, XIII. *Calendas Invictas;* appellatus Imperator V. *Calendas Exuperatorias,* triumphavit X. *Calendas Amazonias.* Denique non *Herculem,* ſed *Herculeum,* qui erat October, non September, vocat Dio; à quo ſtant & publica Acta: *Nominatus inter Cæſares quarto Iduum Octobrium, quas Herculeas poſtea nominavit.* Ita ergo locum Lampridii concipiendum cenſet Caſaubonus: *Pro Auguſto* COMMODVM, AVGVSTVM *pro Septembri,* HERCVLEVM *pro Octobri,* INVICTVM *pro Novembri,* EXVPERATORIVM *pro Decembri,* AMAZONIVM *pro Januario.* Tantum de Hercule Commodiano.

FINIS.

INDEX STATUARUM,

rerumq; præcipuarum in earum deſcriptione contentarum.

FINIS.

The initial "L"
contains a view of
Heidelberg, with
the castle before
its destruction.

(see also p. 60).

XI/25/1976

ROBERT M. KULICKE

November 27 - December 18, 1976

OPENING NOVEMBER 27 1-5 P.M.

DAVIS & LONG COMPANY

746 MADISON AVENUE
NEW YORK, NEW YORK 10021